

İSMƏT KƏSƏMƏNLİ

XX ƏSRİN
ƏN BÖYÜK
TERROR
HADİSƏLƏRİ

(İkinci kitab)

Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı

B a k ı - 2 0 0 4

Redaktoru
İslam Sadıq

A-99 **İsmət Kəsəmənli (Aşurov İsmət Tanrıverdi oğlu)**
XX əsrin ən böyük terror hadisələri (II kitab).
Azərbayc. Bakı, 2004. 140 səh.

XX əsrin müxtəlif illərində bir çox ölkələrin prezidentlərinə və baş nazirlərinə qarşı törədilmiş terror hadisələri haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Bu kitabın da oxucuların dərin marağına səbəb olacağına inanırıq.

A $\frac{0804000000}{M651(07)2004}$ qıfılı nəşr

© Kəsəmənli İ.
2004

PREZİDENTLƏR

ARAMBURO PEDRO YUDCİNO (1903—1970)

Argentina hökumətinin keçmiş prezidenti Aramburo Pedro Yudcino hakimiyyət zirvəsinə çatana qədər hərbi rütbələrin hamısını alaraq 1951-ci ildə general olmuşdu. O general rütbəsini 1951-ci ildə diktator Peronanın əlindən almışdı. 1955-ci ildə isə Peronanı ölkədən qovmaların başında durmuşdu. Peronanı ölkədən qovandan sonra onun tərəfdarları ilə mübarizə

apardı. Üç il müvəqqəti prezident olan Pedro Yudcino 1958-ci ildə siyasi meydandan çəkildi. 1963-cü ildə o yenidən siyasətə qayıtdı və seçkilərdə məğlubiyyətə uğradı.

1970-ci il may ayının 29-da hərbi formada olan iki zabit Argentina hökumətinin keçmiş prezidenti Pedro Yudcino Aramburonun evinin qapısını döydülər. Pedronun arvadı qapını açıb gələnlərdən nə istədiklərini soruşdu. Zabitlər bildirdilər ki: — biz Pedronun şəxsi mühafizəçiləriyik. Pedronun arvadı onları içəri buraxdı. Özü isə bazarlıq etməyə gəldi. Qadın evdən çıxıb gedən kimi zabitlər tapançanı çıxarıb Pedronun onlarla getməsini tələb etdilər. Əlləri hər yerdən üzülmüş general bilmədi əmrə əməl etsin, yoxsa getməkdən imtina etsin. Generalın tərəddüd etdiyini gören zabitlər:

— Əgər getməsəniz... Pedronun onlarla getməkdən başqa çarəsi qalmadı. Pedro itaət edərək zabitlərin qabağına düşüb evdən çıxdı. Onun arxasınca gələn zabitlər əllərində tapançanı hazır tutmuşdular. Pedronu küçədə onları gözləyən maşına tərəf apardılar. Maşında onları daha iki nəfər gözləyirdi. Zabitlər Pedronu itələyib maşına saldılar və özləri də maşına əyləşdilər. Maşın sürətlə yerindən qalxdı və naməlum istiqamətə gətdi. General Pedro Yudcinoğurlanmasından bir neçə gün sonra mətbuatda ondan çox partiyanın bəyanatı dərc edildi. Bəyanatda bildirirdilər ki, generalın oğurlanmasında onların iştirakı olmamışdır. 1956-cı ildə edam edilmiş Peron ordu generalı “Xuan Xose Val Montoneros”un adını daşıyan qrup mətbuatda “Peron qayıdacaq!” başlıqlı bir məqalə dərc etdilər. Məqalədə deyilirdi ki, Pedro Yudcino dövlət çevrilişi zamanı Peronçuların lideri 27 generalın edam edilməsinə görə inqilabi tribunal mühakimə edəcək. Onun azad olunmasından söhbət belə gedə bilməz.

İyun ayının 1-də onlar elan etdilər ki, Pedronun günahları sübut edilmişdir və o güllələnməklə edam ediləcəkdir. Sonrakı gündəki məqalədə qeyd edilmişdi ki, edam hökmü yerinə yetirilmişdir. Sonrakı gün yazılmış məqalədə edamın iyunun 4-də icra olunduğu bildirilirdi. Bu uyğunsuzluqlar göstərirdi ki, general Pedronun oğurlanmasını faktiki olaraq Argentina prezidenti Xuan Karlos Onqaniya təşkil etmişdir. O qorxurdu ki, Pedro Yudcino yenidən dövlət çevrilişi edə bilər. Çünki hökuməti panika götürmüşdü ki, dövlət çevrilişi olacaq. Bu şayələrin də nəticəsi o oldu ki, iyun ayının 8-də Argentina ordusu, hərbi dəniz və hava qüvvələrinin komandanlığından təşkil edilmiş komandanlar xuntası ölkədə hərbi çevriliş etdilər.

Xunta prezidenti devirdi və ölkədə "qayda-qanun yaradacaqlarına, dövlətin yeni başçısını təyin edəcəklərinə söz verdilər.

İyul ayının əvvəllərində İspaniyada sürgün həyatı yaşayan Xuan Peron xalqı üsyana çağırdı və faydalı olarsa, istənilən anda ora qayıtmağma and içirəm, — deyə bəyan etdi.

Sinəsində iki güllə yeri olan Pedro Yudcino Aramburonun meyiti iyul ayının 16-da Buenos - Ayresdən qərbə 300 millikdə olan Timote yaxınlığındakı köhnə fermer evində aşkar edildi.

Sonralar araşdırmalar nəticəsində aydın oldu ki, baş vermiş hadisəni "Val Komand" qrupu törətmişdir. Daha sonralar polis dəqiqləşdirdi ki, oğurluğun ilham verəni 23 yaşlı Fernando Abal Medinadır. O hələ də azadlıqdadır.

İttihamnamə daha 3 nəfərə də verildi. 27 yaşlı televiziyaşenaristi Peronun tərəfdarı Karlos Maqida 18 illik həbs cəzası, tələbələr lideri 27 yaşlı İqnasio Velese 32 ay həbs cəzası, katolik ruhanisi 46 yaşlı Alberto Karboneyə cinayətin təşkili və köməyinə görə 2 il şərti cəza verildi.

1973-cü ildə Peron Argentinaya gələrək tərəfdarlarının köməyi ilə Prezident kürsüsünə əyləşdi. 1974-cü ilə — yəni ölənə qədər Prezident oldu.

BETANKUR ROMULO (1908—1981)

Cənubi Amerikada ən böyük və gurultulu sui-qəsdlərdən biri də Venesuelanın paytaxtı Karakas şəhərində baş verdi. 1960-cı il iyun ayının 24-də ölkənin Silahlı Qüvvələr günü idi. Ölkə prezidenti Betankur Romulo Karakasdə hərbi parad qəbul etməyə gedirdi.

Yolda dayanmış maşına qoyulmuş iki çemodanda 30 kq-lıq partlayıcı maddə prezidentin avtomobili yaxınlaşanda partladı. Partlayış dalğası prezidentin limuzinini küçənin o biri tərəfinə atdı və maşın alova büründü.

Xoşbəxtlikdən prezident, müdafiə naziri Xose Lopes Xenrikes və arvadı maşının arxa oturacağında oturdularından yüngülcə yaralandılar. Lakin prezidentin yavəri polkovnik Ramon Armas Peres, sürücü və təsadüfən oradan keçən bir nəfər həlak oldular.

Araşdırma zamanı məlum oldu ki, ammonium-nitrat bombası Karakasdən 500 mil aralıda Syuidad Truxiloda qablaşdırılmışdır. Əməliyyatın xaç atası isə Rafael Leonidas Truxilodur. Həmin vaxtlar Truxilo Domikan Respublikasının prezidenti idi. O da sübut olundu ki, Rafael Truxilo iyun ayının 17-də qardaşı Pipinin evində plan müzakirə edilərkən özü də iştirak

etmişdir. Pipinin evində kiçik bir qrupdan ibarət konspiratorlar Abbes Conni adlı adamdan uzaq məsafədən idarə edilən bombanı partlatmaq üçün təlimat almışlar. Həmin yığıncaqda bir neçə nəfər venesuelalı da iştirak etmişdi. Həmin venesuelalıları da Betankurun ölümündən sonra dövlət çevrilişində iştirak etməyə hazır olduqlarını bildirmişdilər. Ancaq sui-qəsd baş tutmadı. Bu sui-qəsd hadisəsi birinci hadisə deyildi.

Betankur Kuğada sürgündə olarkən Truxilonun agentləri günün günorta çağı Havananın küçəsində zəhərli iynə vurmağa cəhd etmişdilər. Lakin siyasi fikir ayrılıqları çox ciddi problemlər yaratdığı üçün sonrakı sui-qəsdin törədilməsinə səbəb oldu.

Fidel Kastro Kubada hakimiyyətə gələndən sonra ABŞ-da Eyzenhauer administrasiyası inandı ki, Truxilonun diktator rejimi bu regionda ikinci kommunist dövlətinin əmələ gəlməsinə səbəb ola bilər.

ABŞ regionda siyasi qüvvələri toplayaraq Kubaya qarşı çıxdı. Hələ buna qədər demokratik liderlərdən olan venesuelalı Betankur, Kosta-Rikadan Xose Fiqures, Puerto-Rikodan Luis Munos Marin Vaşinqtona xəbərdarlıq etdilər ki, Kubanı təcrid etmək iqtidarında deyillər. Əgər ABŞ əvvəlcə Truxilonun diktator rejiminə qarşı özünün əlaqələrini dəyişməsə Kubanı təcrid etmək mümkün olmayacaq.

Hələ 1956-cı ildə Kolumbiya Universitetinin lektoru doktor Xesus de Qalindası Truxilonun agentləri oğurlayıb məhv edəndə Vaşinqton passiv mövqe tutdu və heç bir fəal hərəkət göstərərək onun qarşısını almadı. Dominikan respublikasına qarşı heç bir sanksiya tətbiq etmədi. Betankura qarşı olan sui-qəsdən sonra Venesuela, Kosta-Rika və Puerto-Riko hökumətləri ABŞ-a qarşı təzyiqlərini artırdılar. Betankur ABŞ

dövlət katibi Kristian Xerterə xəbərdarlıq edib dedi: "Əgər siz Truxilonu hakimiyyətdən kənarlaşdırmazsınız biz məcbur olub Dominikan Respublikasını işğal edəcəyik".

Bu zaman artıq 31 il idi ki, Truxilo Dominikan Respublikasının prezidenti idi. Görünür ki, 70 yaşlı diktatorun zehni kütləşmişdi. O gözünün qabağında hazırlanan sui-qəsdə görmədi. Sui-qəsdin isə başında hərbi hava qüvvələrinin qərargah rəisi Mario Luna dayanırdı.

Bütün bunları görəndə ABŞ Truxilonun hakimiyyətdən getməsinə tezlaşdırdı. 1961-ci ilin may ayının 30-da Truxiloya sui-qəsd oldu və öldürüldü. Onun bədənində 53 ölümcül yara aşkar edildi.

ƏHMƏD ABDULLAH ABDERMAN
(1919—1989)

ƏLİ SOİLİH
(1937—1978)

1975-ci ildə Komor adalarından üçü Fransanın müstəmləkəçiliyindən azad oldu. Hakimiyyəti ələ keçirən Əli Soilih ölkə prezidenti Əhməd Abdullah Abdermanı ölkədən qovdu. Hakimiyyətdən qovulan Əhməd Abdullah isə qaçıb Fransada özünə sığınacaq tapdı. Soilih vəd verdi ki, ölkədə sosialist cəmiyyəti quracaq və ölkənin iqtisadiyyatını inkişaf etdirəcək. 300 min əhalisi olan bu ölkə müsəlmanlardan ibarət idi. Soilihın bu inqilabı Çin üslubunda qurması xalqın narazılığına səbəb oldu və 1978-ci ildə açıq-aşkar diktatorun vəhşi siyasətinə qarşı çıxdılar. 1978-ci ilin

may ayının əvvəllərində Əhməd Abdulla Komora qayıtdı.

May ayının 13-də isə ölkədə dövlət çevrilişi baş verdi. Çevrilişin əsas təşkilatçısı Bob Denar idi. Əhməd Abdullah hakimiyyətə gəldi və Soilihi ev dustağı etdilər. May ayının 29-da radio ilə elan etdilər ki, 41 yaşlı Soilih qaçmaq istəyərkən ölümcül surətdə yaralanmışdır.

Yeni hakimiyyətin ünva-

nına xəbərlər gəlirdi ki, keçmiş prezidenti satın alınmış mühafizəçilər öldürmüşdür. Lakin nə qədər etiraz dalğası olsa da Abdullah və Denar 1989-cu ilə qədər hakimiyyətdə qaldılar. Afrikanın Şərqində yerləşən Komor adalarının prezidenti olan Əhməd Abdullah uzun müddət hakimiyyətdə oldu və ölkədə diktator rejimi yaratdı. Onun prezidentliyi dövründə 3 dəfə — 1983, 1985 və 1987-ci illərdə dövlət çevrilişinə cəhd edilmişdir.

Əhməd Abdullahın dövründə əhalinin ümumi illik gəliri cəmi 339 ABŞ dolları təşkil edirdi. Hələ 1971-ci ildə Abdullah dünyanın ən kasıb ölkəsinin prezidenti idi. 1975-ci ildə isə kasıb ölkənin prezidenti Soilihın başçılığı ilə olan inqilab nəticəsində devrildi. Həmin illər Komor adaları Fransanın müstəmləkəçiliyindən azad olaraq müstəqilliyini elan etmişdi.

1975-ci ildə hakimiyyətdən kənarlaşdırılan Əhməd Abdullah Fransaya qaçmışdı. 3 il Fransada

yaşayan Əhməd Abdullah əhalinin Soilihə qarşı olan narazılığından istifadə edərək 1978-ci il may ayının əvvəllərində Komor adalarına qayıtdı. 1978-ci ilin may ayının 13-də isə Komor adalarında Soilih rejimi devrildi. Çevriliş edən fransız Bob Denar 50 nəfər muzdlunun köməyi ilə Soilihi devirib Əhməd Abdullahı yenidən hakimiyyətə gətirdi. 1989-cu ildə Komor

adalarında keçirilən referendum nəticəsində Əhməd Abdullah yenidən 6 illik bir dövr üçün prezident seçildi və 1990-cı ilə qədər prezident səlahiyyətlərini həyata keçirmək hüququ qazandı. Seçki zamanı Əhməd Abdullah 94,5 faiz səs toplamışdı. Şərhlilər belə qənaətə gəlmişdilər ki, seçkilərdə saxtakarlıq baş alıb getmiş, seçki bülletenləri və qutuları dəyişdirilmiş, seçicilər qorxudulmuş və əsl bülletenlər isə yandırılmışdı.

1989-cu ildə ölkədə yenidən çevriliş baş verdi. Çevrilişə silahlı qüvvələrin keçmiş komandanı həbs edilmiş Əhməd Məhəmməd başçılıq etmişdi. Hökumət xəbərlərinə əsasən demək olar ki, Əhməd Abdullah qiyamçılara əsasən demək olar ki, Əhməd Abdullah qiyamçılarla hökumət qüvvələri arasında baş verən atışma zamanı ölmüşdür. Qiyamçılar nizami orduya nisbətən çox yaxşı silahlanmışdılar. Ali Məhkəmənin sədri Məhəmməd Cövhər müvəqqəti hökumətin başçısı oldu. Lakin beynəlxalq dairələrdə tezliklə məlum oldu

ki, real qüvvə və sui-qəsdə təşkil etmiş muzdlu tutulmuş Denar adlı bir nəfərdir.

Hələ 1978-ci ildə hakimiyyətə qayıdan Əhməd Abdullah Komorun bizneslə məşğul olan ən varlı qadınlarından biri ilə evləndi. Bu qadının çoxlu daşınmaz əmlakı vardı. Bu qadınla evləndəndən sonra Əhməd Abdullah ölkənin ən varlı adamı oldu. Beynəlxalq ictimaiyyətin tələbi ilə Cənubi Afrika və Fransadan tələb etdilər ki, Denar ölkəni tərk etsin. Eyni zamanda onu da bildirdilər ki, əks halda Mayota adasında yerləşmiş xarici ordu ölkəyə daxil olacaq. Nəhayət Denar 21 nəfər muzdlu ilə Fransaya getmək üçün Cənubi Afrikaya keçdi.

ƏHMƏD HÜSEYN ƏL HAŞİMİ (1941—1978)

1978-ci ilin iyun ayının 24-də Şimali Yəmənin paytaxtı Sana da ölkə prezidenti Əhməd Hüseyin əl Haşimi öz kabinetində Cənubi Yəmənin dövlətinin diplomatik nümayəndəsini qəbul edirdi. O zaman Şimali Yəmənlə Cənubi Yəmənin arasındakı münasibətlər düşmənçiliyə çevrilmişdi. Həmin diplomatik nümayəndənin portfelində Cənubi Yəmənin prezidenti Salam Rubayya Əlinin məktubu vardı. Nümayəndə əlindəki portfeldən məktubu çıxarmaq istəyəndə partlayış baş verdi. Partlayış nəticəsində nümayəndə və Şimali Yəmənin prezidenti Əhməd Hüseyin əl Haşimi həlak oldular. Aparılan araşdırmalar heç bir nəticə vermədi və diplomatın şəxsiyyətini də müəyyən etmək mümkün olmadı.

Bu sui-qəsd bir başa Cənubi Yəməne rəhbərlik edən sovet yönlü "Milli cəbhə" ilə bağlı idi. Nəticədə

daxildə bir-biri ilə düşmənçilik edən qruplar iyun ayının 26-da prezident Rubayyanı devirdilər və o, edam edildi. Çünki Rubayya Sovet yönlü ekstremist cəbhə komandanı general Əbdül Fəttah İsmayılı bu terror aktında günahlandırmışdı. Öz növbəsində general Əbdül Fəttah İsmayıl da prezident Rubayyanı prezident Əhməd Hüseyin əl Haşiminin öldürülməsində günahkar sayırdı. Buna görə də general Əbdül Fəttah İsmayıl Rubayyanı prezident postundan məhrum etmək istəyirdi. Əslində isə onların arasında bir çox məsələlər vardı ki, fikir ayrılığına səbəb olmuşdu. Xüsusilə də Rubayya Səudiyyə Ərəbistanı və ABŞ-la əlaqələri yaxşılaşdırıb SSRİ ilə yaxın əlaqələri kəsmək istəyirdi. Məhz buna görə də Adəndən istifadə edərək silah və hərbi texnikanı Efiopiyaya aparmasını sovetlərə qadağan etmişdi. Sovet hökuməti həmin qüvvələri Eritredə üsyançılara qarşı mübarizədə istifadə etmək üçün Efiopiyaya göndərirdi. Bütün bunlara görə prezident Haşiminin ölümü hakimiyyəti başqa əllərə verməyi asanlaşdırdı. Ancaq bəziləri belə düşünmürdülər. Başqa bir versiyada bəzi ərəb diplomatları deyirdilər ki, sui-qəsd Şimali Yəmənin mühacirlərinin əli ilə həyata keçirilib. Sui-qəsdə bir ay qalmış uğursuzluğa düşər olmuş üsyandan sonra mühacirlər qatili Adəne göndərmişlər.

Onlara rəhbərliyi mayor Abdulla Əbdül Alim etmişdir. Mayor Abdulla Əbdül Alim əvvəllər Haşiminin rəhbərlik etdiyi hərbi şuranın üzvü olmuşdu. Haşimi də hakimiyyətə özünün sələfini öldürməklə gəlmişdi.

General Əbdül Fəttah İsmayıl da Cənubi Yəməndə 1978-ci ilin axırından 1980-ci ilin iyun ayına qədər prezident oldu. Altı il sonra isə Əli Nasir Mühəmmədin prezidentliyi dövründə dövlət çevrilişinə cəhd edərkən öldürüldü.

Azərbaycan tarixində özünün xüsusi yeri olan tarixi şəxsiyyətlərdən biri də Heydər Əliyevdir. O, 1969-cu ildə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildi. 13 il sərasər respublikada birinci şəxs oldu. 1982-ci ilin dekabr ayında Heydər Əliyevi SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini və Siyasi Büronun üzvü seçdilər.

1985-ci ildə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Baş katibi seçilən Mixail Sergeyeviç Qorbaçov elə ilk gündən Heydər Əliyevi gözdən salmağa başladı. O zaman MK-də çalışan xeyli erməni var idi. Heydər Əliyevin gözdən salınmasında ermənilər xüsusilə canfəşanlıq edirdilər. Qorbaçovun köməkçisi Şahnazaryan, Sitaryan, Aqambekyan Heydər Əliyevin vurulmasında çox maraqlı idilər. Nəhayət, 1987-ci ildə Heydər Əliyev Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini və Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvlüyündən azad edildi. Bundan sonra vəzifədən çıxarılmış Heydər Əliyev hər şeydən təcrid olundu. Onu Azərbaycana da buraxmadılar. O, dustaq kimi Moskvadakı evində nəzarət altında saxlanırdı.

1988-ci ilin payızında Aqambekyan Parisdə olarkən çıxış edib bildirdi ki, artıq Qorbaçovla razılıq

əldə edilə bilər ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistanla birləşdirilsin. Bu separatçı sövdələşmədən sonra Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilər mitinqlərə başladılar. Tezliklə öz ərazi bütövlüyünü qorumaq üçün Azərbaycan xalqı ayağa qalxdı. Lakin o vaxtlar Azərbaycana rəhbərlik edən Kamran Bağırov hadisələri düzgün qiymətləndirə bilmədi. Moskvaya – Qorbaçova da bu lazım idi. Az sonra milliyəti bilinməyən arvadı yevrey, bacısı ermənidə olan Əbdürrəhman Vəzirov Azərbaycan Kommunist Partiyasının birinci katibi təyin edildi. Vəzirovdə nə milli hiss, nə də Vətən təəssübü var idi. Vəzirov və onun ətrafındakılar Moskvanın emissarları Mixaylov, Girenko və Primakov Bakıya qoşun yeridilməsinə nail oldular. 1990-cı ildə yanvar ayının 19-dan 20-nə keçən gecə işğalçı rus ordusu və erməni saqqallıları tanklarla şəhərə daxil olub silahsız dinc əhalini gülləbaran etdilər. Qanıqan ordu özünün müstəmləkəsi olan Azərbaycan xalqına divan tutdu. Belə bir vəziyyətdə Heydər Əliyev Moskva şəhərində olan Azərbaycanın daimi nümayəndəliyinə gəldi və bəyanat verərək işğalçı ordunun Bakı şəhərinə daxil olub silahsız əhalini qırmasını pislədi. Onun bu bəyanatı dünyaya səs saldı. Aqressiya pisləndi.

1991-ci ilin əvvəllərində Heydər Əliyev Moskvadan Bakıya gəldi. Sonra isə Naxçıvan şəhərinə getdi. Çox keçmədi ki, Naxçıvandan Ali Sovetə deputat seçildi. Beləliklə bu böyük şəxsiyyət yenidən siyasət meydanına qayıtdı. O, Naxçıvan Ali Məclisinin sədri seçildi. Lakin Ali Sovetin iclaslarında Heydər Əliyev bəzi millət vəkilləri tərəfindən təhqirlərə məruz qaldı. Çox keçmədi ki, 1992-ci ildə Xalq Cəbhəsi hakimiyyəti silah gücünə ələ keçirdi. Sonra isə seçkilərə getdilər və

Əbülfəz Elçibəyi prezident seçdilər. Lakin Elçibəy hökuməti bir il hakimiyyətdə qaldı. Həm daxili qüvvələr, həm də xarici müdaxilə Elçibəy hakimiyyətinə qarşı barışmaz mövqə tutdu. 1993-cü ildə Gəncədə qiyam başladı. Surət Hüseynov Gəncədən Bakıya yürüş etdi. Vəziyyətin ağır olduğunu görən Əbülfəz Elçibəy Naxçıvanda olan Heydər Əliyevlə danışıqlara girib onu Bakıya dəvət etdi və Naxçıvana xüsusi təyyarə göndərdi. Heydər Əliyev Bakıya gəlib vəziyyəti öyrəndikdən sonra Surət Hüseynovla danışıqlara başladı. Heydər Əliyev Ali Sovetə sədr seçildi. Əbülfəz Elçibəy isə təyyarə ilə Naxçıvana uçdu və oradan da doğma kəndi Kələkiyə getdi.

Hadisələri düzgün qiymətləndirən Heydər Əliyev seçkilərə getdi və respublikanın prezidenti seçildi. Surət Hüseynov da baş nazir təyin edildi. 1994-cü ilin oktyabr ayının 4-də qiyam başlandı. Lakin Heydər Əliyev qiyamın qarşısını almağa müvəffəq oldu. Elə həmin ilin sentyabr ayında ADNS-ti ilə xarici neft şirkətlərinin konsorsiumu arasında neft kontraktları imzalandı. Bu zaman Milli Məclisin sədr müavini Afiyəddin Cəlilova və Xüsusi İdarənin rəisi Şəmsi Rəhimova qarşı terror aktları edildi.

1995-ci ildə OMON-çular qiyam qaldırdılar və bu qiyam da yatırıldı. Bütün bu hadisələr zamanı Heydər Əliyevə qarşı terror aktları təşkil edilir və terror aktlarının qarşısı hüquq mühafizə orqanları tərəfindən alınır.

1995-ci ilin avqust ayının əvvəllərində Ukrayna prezidenti Leonid Kuçma Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevlə görüşüb danışıqlar aparmaq üçün Bakı şəhərinə gəlirdi. Bu səfərlə əlaqədar Bakı şəhərində təhlükəsizlik tədbirləri görülürdü. Tədbirlər-

lən biri də yolların kənarlarının və körpülərin nəzarətə götürülməsi idi. 1995-ci il sentyabr ayının 30-u idi. Bakı Aeroport yolu nəzarətə götürüləndə Sabunçu rayonunun Komsomolsk dairəsinin yaxınlığındakı körpünün altında partlayıcı maddənin olması haqqında Baş Polis İdarəsinə məlumat daxil oldu. Körpünün beton döşəməsi altında çəkisi 152 kq olan 510 ədəd trotil partlayıcı maddə aşkar edildi. Hüquq mühafizə orqanları təcili olaraq ilk növbədə "detonator"ları zərərsizləşdirdilər. Tezliklə o da müəyyən edildi ki, xüsusi təyinatlı Polis Dəstəsinin üzvləri Yaşar Məmmədov və Babək Vəliyev körpünü partlatmaq istəmişlər.

Respublika televiziyası ilə həmin partlayıcı maddələri nümayiş etdirdilər.

1995-ci ilin terror hadisələrindən biri də Heydər Əliyevin xarici səfərdən qayıdarkən onun təyyarəsinin "Strela-3" raketləri ilə vurulması idi. Lakin hüquq mühafizə orqanları vaxtında bu terror aktının da qarşısını aldılar.

Heydər Əliyevə qarşı daha bir terror aktı oktyabr ayında baş verdi. Bu terror aktının təşkilatçıları mətbuatın yazdığına görə Rusiyada olan keçmiş Bakı şəhər prokuroru Məmməd Quliyev və İranda olan Xətai rayonunun keçmiş prokuroru Mahir Cavadov idi. Beləliklə Heydər Əliyevə qarşı olan daha bir terror aktının qarşısı alındı.

1995-ci ilin iyul ayının 3-də Heydər Əliyevin korteji iri çaplı pulemyotlardan atəşə tutuldu. Həmin vaxt ölkə prezidenti başqa yerdə olduğu üçün terror aktı nəticəsiz qaldı.

DOU SAMUEL KANYON
(1951—1990)

Samuel Dou Kanyon 11-ci sinifdə oxuyarkən məktəbdən qovulmuşdu. Sonralar o hərbi xidmətə getmiş və 28 yaşında Liberiya milli qvardiyasının baş serjantı olmuşdu. Samuel qvardiyada xidmətdə olarkən ölkənin qanuni prezidenti Uilyam R. Tolberta qarşı sui-qəsd təşkil edərək onu öldürdü və hakimiyyəti ələ keçirdi. Bu sui-qəsd hadisəsi 1980-ci ilin aprel ayında baş

verdi. Hakimiyyəti ələ keçirəndən 10 gün sonra Samuel Dou xarici reportyorları əvvəlki hökumətin üzvlərindən 13 nəfərin edam mərasiminə dəvət etdi. Nazirlər kabinetinin üzvlərinin bütün paltarlarını çıxartdıraraq lüt halda Monrovi şəhərinin küçələri ilə qovduraraq sahilə gətirdirdi. Sahildə kabinet üzvlərini dirəklərə bağladaraq güllələtdi. Bu edam mərasimi bütünlüklə xarici reportyorların gözləri qarşısında baş verdi.

Samuel Dounun bu cür hərəkətləri, vəhşilikləri beynəlxalq aləmdə onun şöhrətini daha da artırmışdı. Məhz buna görə də insan hüquqlarını müdafiə edən müxtəlif təşkilatlar onun ünvanına çox ciddi tənqidlər yağdırırdılar. Samuelin hakimiyyətdə olduğu 10 il ərzində ölkədə qətlər davam etdiyinə görə Amerika Dövlət Departamentinin məruzəsində tənqid edilmişdi.

1989-cu il məruzəsində isə deyilirdi: "mülki polislərin və xüsusi xidmət agentlərinin apardığı istintaqda həbs olunanlarla amansız rəftar adi hal almışdı. Hökumətin amansızlığın qarşısını alması haqqında heç bir məlumat yox idi və amansızlığın qarşısını almaq haqqında heç bir təşəbbüs göstərilməmişdi. Samuel hakimiyyətdə olduğu vaxt ordunun 20-dən artıq zabiti sui-qəsdə iştirak etmək pərdəsi altında edam edilmişdi. Dou çalışırdı ki, rəhbər vəzifələrə özünün doğma qəbiləsi klandan olanları təyin etsin. Həmin vaxtda Douya müxalif olan Mano və Gio qəbilələrinin nümayəndələri idilər. Bu qəbilələrə 1989-cu ildə Çarlz Teylor başılıq edirdi. 1985-ci ildə dövlət çevrilişində iştirak edən Teylor çevriliş baş tutmadığı üçün Kot d'İvara qaçdı.

Teylor orada üsyançı ordu yaratdı və Liberiyanın üstünə hücum etdi. Lakin onun üsyançı dəstəsi daxildən parçalandı. Şahzadə Conson öz tərəfdarları ilə Gio qəbiləsini Doudan ayırdı. Ölkədə üç tərəfli vətəndaş müharibəsi başlandı. Müharibə başlandıqdan sonra faktiki olaraq Teylor bütün ölkəni nəzarətə götürə bildi. Conson Moraviyanı, Dou isə iqamətgahı olan paytaxt şəhərini və şəhərə yaxın olan kiçik adanı əlində saxladı. Bunlara baxmayaraq diktator ona edilən qaçmaq təkliflərinin hamısını rədd etdi.

Təxmini hesablamalara görə vətəndaş müharibəsində 5 min adam həlak oldu. Nəhayət, Qərbi Afrikanın 5 dövləti sülhü qoruyan ordu yaratdı ki, bu qanlı müharibənin qarşısını alsınlar. Bu zaman sülhməramlı qüvvələr gözlənilmədən Teylor tərəfindən güclü müqavimətə rast gəldilər. Lakin sülh məramlı qüvvələr Conson tərəfindən sevinclə qarşılandılar və özlərinin zəif olduğunu göstərsələr də müharibə davam edirdi. Bu zaman belə bir şayə yayıldı ki, Teylorun

qüvvələrinə Consonu öldürmək qismət olub. Lakin bu informasiya yalan idi. Conson da rəqibini əhalinin və ordunun gözündən salmaq məqsədi ilə Teylorun dövlət fondundan bir milyona yaxın ABŞ dollarını mənimsədiyi haqqında şayələr yaydı. Xəbər belə yayılmışdı ki, Teylor Dounun Nazirlər kabinetinin üzvü olarkən Liviyadan silah və pul alanda həmin pulları mənimsəyib. Teylor da öz növbəsində bütün bu ittihamları rədd etdi ki, heç bir pulu mənimsəməyibdir.

Teylor 1990-cı ilin avqust ayında Dou ilə atəşin kəsilməsi haqqında razılığa gəldi. Sülh bağlamaqda onların bir məqsədi vardı ki, Consonu oyundan çıxarsınlar.

Lakin vəziyyət gözlənilmədən başqa cür inkişaf etməyə başladı.

Sentyabr ayının 9-da Dou özünün möhkəmləndirilmiş mövqeyindən çıxaraq sülh məramlı qüvvələrin mənzil qərarına getdi. Sülh məramlı qüvvələrin mənzil qərarı limanın yaxınlığında yerləşmişdi. Dou isə orada Consonla görüşməyi planlaşdırmışdı. Bəzi məlumatlarda deyilirdi ki, Dou sülhməramlı qüvvələrin müdafiəsi altında ölkəni tərk etmək istəyirdi.

Görüş yerinə şahzadə Conson 15 dəqiqə gec gəldi. Elə buna görə də qarşılıq yarandı və atışma başladı. Atışma nəticəsində eks diktatorun onlarla yaxşı silahlanmış cəngüdənləri həlak oldu. Dounun özü isə ayaqlarından yaralandı. Consonun əsgərləri Dounun əsgərlərini qırmağa başladılar. Hücum o qədər gözəl təşkil edilmişdi ki, bəzi Afrika dövlətlərinin diplomatları atışmanın yalandan təşkil edildiyini düşünürdülər. Çünki sülhməramlı qüvvələrin hərəkətsizliyi onların rəhbərləri arasında razılışma olduğu qənaətinə əsas verirdi.

Yaralı Dounu Consonun Monrovi Civarındakı düşərgəsinə gətirdilər. Conson elan etdi ki, Dounu o qəziqə güllələməyəcək. Onu korrupsiyada günahlandıraraq məhkəməyə verəcəyini elan etdi. Necə deyərlər bu ittihamdan sonra sabahı gün Conson özü Dounu dindirməyə başladı və mənimsədiyi küllü miqdarda pulun harada olduğunu soruşmağa başladı. O biri gün məhv edilmiş diktatorun meyitini camaatın görməsi üçün yerli hospitala qoydular. Bundan sonra şahzadə Conson seçkilər keçirilənə qədər özünü prezident elan etdi.

I GEORQ YUNANISTAN KRALI (1845—1913)

Kristian Georq Danimarkalı IX Kristianın ikinci oğlu idi. Yunanistan kralı I Otton İngiltərə, Fransa və Rusiyanın birlikdə sayları nəticəsində devrildikdən sonra Kristian Georq 1863-cü ildə Yunanistan taxtına çıxarıldı. O, ölkəni "Ellin kralı I Georq" adı ilə idarə edirdi. O bütün Yunanistanın, Yunanıstandan kənarında olan ərazidə yaşayanların hökmdarı hesab olunurdu. Hökmdarlığının birinci 10 ili dövründə

kralı əzəmətli, fiziki cəhətdən inkişaf etmiş, ağıllı, kamallı, mehriban bir insan kimi xarakterizə edirdilər. O tədricən xalqın etimadını qazandı. Xüsusilə də IX Kristianın göndərdiyi müşavir qraf Sionneka istefa verdikdən sonra daha da populyarlaşmışdı.

1867-ci ildə kral Georq Rusiya imperatoru II Aleksandrın qardaşı qızı Olqa ilə evləndi. Onun sülaləsi bəcisinin nigaha girməsi və başqa qohumluq əlaqələri Yunanistanın Avropa strukturunda önəmli yer tutmasına səbəb oldu. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, I Georqun vaxtına qədər Yunanistan hələ Avropa strukturunda bu qədər gözəl yer tutmamışdı. Georqun xidmətlərindən biri də bu idi ki, ölkənin ərazisini genişləndirdi. Belə ki, 1864-cü ildə İngiltərə İoniçeski adasını Yunanıstana verdi. 1881-ci ildə Tessalie və Epirin bir hissəsi, XX əsrin əvvəllərində Krit adası demək olar ki, tamamilə Yunanistanın tərkibinə keçdi. 1913-cü ildə I Georq Makedoniyanı Yunanıstana birləşdirmək fikrini elan etmək üçün Salonikə getdi.

Siyasi vəziyyətin gərgin olmasına baxmayaraq kral tez-tez təklikdə şəhərin küçələrində gəzirdi. Onun krallığının əllinci ildönümünə bir neçə gün qalmışdı.

Mart ayının 13-də kral yenə də şəhərin küçələrini gəzirdi. Təbii ki, mühafizəsiz. Mühafizəsiz gözən krala bir nəfər yaxınlaşıb çox yaxın məsafədən atəş açdı. Qatilin şəxsiyyəti müəyyən edildi. Şinasi adlı yunan krala atəş açandan sonra yaxalandı və onu dəli hesab etdilər.

Hakimiyyətə Georqun oğlu I Konstantin gəldi. I Konstantin ölkədə populyar deyildi. Georqun öldürülməsindən sonra ölkənin siyasətinə daimi olaraq hərbiçilər müdaxilə etməyə başladılar.

Mərakeş kralı II Həsənə qarşı terror aktı 1972-ci ildə baş verdi. Hələ 1971-ci ildə krala qarşı dövlət çevrilişi təşkil edilmişdi. Kral II Həsən dövlət çevrilişinin qarşısını uğurla almışdı. İnanmaq olardı ki, hər şey arxada qalmışdı. Ölkədə əmin-amanlıq hökm sürürdü. Sakitliyin hökm sürdüyü bir vaxtda kral II Həsən Fransaya və İspaniyaya səfərə çıxmışdı. Danışıqlar uğurla nəticələnmişdi. Səfər başa çatandan sonra 1972-ci il avqust ayının 16-da kral Mərakeşə qayıdırdı. Kralın şəxsi "Boinq-727" təyyarəsini Mərakeş hərbi hava qüvvələrinin baş reaktiv təyyarəsi qarşıladı. Reaktiv təyyarələr kralın "Boinq 727" təyyarəsini atəşə tutdular və təyyarəni zədələdilər. Təyyarədən məlumat verdilər ki, kral ölümçül yaralanmışdır və təyyarəni məhv etməyə lüzum yoxdur. Atəş kəsildi. Əslində isə bu xəbəri şturmanın əvəzinə kral Həsənin özü vermişdi.

"Boinq-727" sağ-salamat Rabatda yerə endi. Təyyarə meydanında kral onu salamlayanların və qarşılayanların nitqini sakitcə dinlədi və özü də cavab olaraq nitq söylədi. Elə bu zaman da təxminən HHQ-nin 8 təyyarəsi yenidən zərbə endirdilər. Səkkiz adam həlak oldu. 47 adam da yaralandı. Yaralananlardan

dördü nazir idi. Kral isə yaxınlıqdakı meşədə gizlənə bildi. Bir qədər keçəndən sonra kral şəhərə gələndə təyyarələr qonaqlar üçün hazırlanmış qonaq evinə hücum etdilər. Qonaq evi kral sarayının yaxınlığında idi və kral həmin qonaq evinə düşməli idi.

Bütün təyyarələrin hamısı Genitredə olan hərbi-hava qüvvələrinin bazasına qayıtdı. Hərbi hava qüvvələrinin bazası müdafiə naziri Məhəmməd Ofkirin rəhbərliyi ilə və onun tərəfdarları tərəfindən tutulmuşdu. Uzun müddət idi ki, Məhəmməd Ofkiri kral Həsənin tərəfdarı hesab edilirdi. Bu terror aktının səhəri günü iki zabit Məhəmməd Ofkirin sui-qəsdin təşkilatçısı olduğunu bildirərək intihar etdi. Məhəmməd Ofkiri isə kral Həsənin 9 yaşlı vəliəhdi şahzadə Sədi Məhəmmədin hökumət naibi olmaqla dövləti idarə etməli idi. Məhkəmə HHQ-nin 11 zabitini ölümə məhkum etdi və 32 nəfərə isə 3 ildən 20 ilə qədər həbs cəzası verdi.

JMAYEL BƏŞİR (1947—1982)

Livan xristianlarının lideri “Livan cəbhəsi” təşkilatının rəhbəri Bəşir Jmayel idi. Qərbi Beyrutdakı mənzil qərargahında Bəşirə sui-qəsd təşkil edildi. 1982-ci ilin sentyabr ayının 14-də Bəşir planlaşdırmışdı ki, Livanda prezident postuna yiyələnsin. Bir ay sonra özünü prezident elan edəcək Bəşir müsəlmanların qatı düşməni idi. Eyni zamanda Bəşir fələstin hərəkatının və xristian təşkilatlarının da düşməni idi. Xristian təşkilatları ilə düşmənçiliyi isə xristianların ona qarşı müxalifliyinə səbəb olmuşdu.

1947-ci ildə anadan olmuş Bəşir “Livan falanqçıları” partiyasının yaratıcısı Pyerr Jmayelin kiçik oğlu idi. Həmin dövrdə Bəşirə imkan verilmişdi ki, öz enerji və bacarığını göstərsin. Elə bu zaman da Bəşirin qəddarlığı və hakimiyyət hərisliyi özünü göstərdi və ən görkəmli falanqçı olduğu üzə çıxdı.

1975—1976-cı illərdə Bəşir öz tərəfdarları ilə fələstin qaçqınlarının düşərgəsində toqquşmalar təşkil edirdi. Və bu toqquşmalar zamanı kütləvi qırğınlar baş verirdi. Məhz buna görə də Bəşirin həm müxalifətdə, həm də fələstinlilər arasında çoxlu düşmənləri vardı.

1978 və 1979-cu illərdə Bəşirə iki dəfə sui-qəsd təşkil edildi. Bəşirin tərəfdarları bu sui-qəşdləri keçmiş prezident Süleyman Franjenin adına yazdılar.

1978-ci ildə Bəşirin yaraqlıları Süleyman Franjenin oğlunu və 30 nəfər də qohum və tərəfdarlarını məhv etmişdilər. Ona görə də Bəşirin tərəfdarları sui-qəsd hadisələrini eks prezidentin tərəfdarlarının törətdiyini iddia edirdilər. Bəşirə qarşı 1978-ci ildə olan sui-qəsdə onun avtomobilinə qoyulmuş bomba partlamışdı. Partlayış zamanı Bəşirin bir yaş yarımliq qızı həlak olmuşdu. Ancaq 1982-ci il terror hadisəsi zamanı terrorçular daha dəqiq işləmişdilər. Bəşirin olduğu bina möhkəm qorunsa da terrorçular binaya 400 funtluq dinamiti qoymuş və saat

mexanizmi işə düşəndə bina partlamışdı. Bomba partlayandan sonra Qərbi Beyrutda panika başlamışdı. Eyni zamanda səhv olaraq demişdilər ki, Başir sağ-salamatdır. Sonra partlayış yerindən meyitləri çıxaranda məlum oldu ki, Başir və təxminən 8 adam həlak olmuşdur. Bundan başqa 50 adam da yaralanmışdı. Terror hadisəsindən sonra Suriya müsəlmanları və Fələstin lideri Yasir Ərafat İsrail hökumətini günahlandırdı. Çünki Başir İsrail hökuməti ilə müqaviləni imzalamıqdan imtina etmişdi. Belə bir vəziyyətdə parlament Başirin böyük qardaşı Əmin İmayeli prezident seçdilər.

KARRANSA VENUSTIANO (1859—1920)

Meksika inqilabının mühafizəkar liderlərindən biri də Venustiano Karransa idi. 1877-ci ildən siyasi fəaliyyətə başlayan Karransa varlı mülkədarın oğlu idi. O, əvvəlcə Parfirio Dias hökuməti ilə yaxınlaşdı. Lakin 1910-cu ildə Fransisko Madero ilə yaxınlaşaraq diktator rejimi ilə mübarizəyə başladı. Maderonu Viktoriano Uerta məhv etdikdən sonra Karransa daha radikal inqilabçı olan Sapata, Viliya və Obreqonla birləşdi. Onlar 1914-cü ildə Uertonu ölkəni tərk etməyə məcbur etdilər. Karransa general Alvaro Obreqonun köməyi ilə müvəqqəti hökumət qurdu. 1915-ci ildə isə Alvaronun köməyi ilə Viliya Panqonun ordusunu darmadağın etdi. Bundan sonra ölkənin böyük bir hissəsini nəzarətə götürdü. 1917-ci ildə isə konstitusiyalı prezident oldu. Karransa prezident olsa da ölkədə torpaq islahatı apara bilmədi. Ölkənin təbii

sərvətlərindən istifadə edə bilmədiyindən, əhalinin sosial vəziyyətini yaxşılaşmağa nail olmadı. Bunun nəticəsində ölkədə gərginlik gündən günə artmağa başladı. Ölkədəki vəziyyəti görən müxalifətçi Viliya Panqo və Emiliano Sapata tələb etdilər ki, təcili olaraq islahatlar keçirilsin. Sapatanın çağırışları bir nəticə vermədi. Kəndli hərəkatının görkəmli rəhbəri 1919-cu ildə öldürüldü. Onun ölümündə təbii ki, Karransanın əli vardı. Bir ildən bir az çox vaxt keçəndən sonra Karransanın özünün də taleyi Sapatanın taleyi kimi oldu. Prezident kürsüsündə oturmaq vaxtı sona çatdı. Konstitusiya onun ikinci dəfə prezident seçilməsinə imkan vermirdi. O, yenidən prezident seçilə bilməzdi. Buna görə də Karransa Obreqon Alvaronun prezident seçilməsinə imkan verməmək üçün ölkədə güc tətbiq etməyə başladı. Ölkədə olan müxalifət qüvvələrinin liderləri həbsxanalara atıldı və orada məhv edildilər. Eyni zamanda Karransa ABŞ-dakı səfiri İqnasio Bonilonu prezident kürsüsünə gətirmək istəyirdi. Buna görə də Obreqon Alvaronu öldürmək cəhdi puça çıxdı və o ölkəni vətəndaş müharibəsi başlamağa çağırdı. Alvaronun bu çağırışını bir neçə radikal general dəstəklədi və üsyana başladılar. Ordunun üsyana başladığını görən Karransa qaçmaq məcburiyyətində qaldı. 1920-ci ilin may ayının 5-də Karransa məlumat

aldı ki, üsyan etmiş bəzi ordu hissələri paytaxtın 30 kilometrliyindədir.

Hücumun qarşısını almaq üçün o müəyyən tədbirlər görmək istədi. Sonra isə Karransa milli xəzinəni tamam boşaltdı. Bundan əlavə zərəbxanəni və milli arxivin matritsalarını da boşaltdı. Ordunun yaxınlaşdığını görən prezidentin 10 min tərəfdarı və qohumları dəmir yolu stansiyasını bağladılar. Evakuasiya etmək istədilər. Lakin dəmir yolu dağıdılmışdı. Verakurs şəhərinə getmək artıq gec idi. Yollar və Verakurs artıq üsyançıların əlində idi. Karransa və bir neçə tərəfdarı atlara minib dağlara qaçdılar. Güclü yağış yağdığından onlar kiçik Tlaxskalantonqo kəndində dayanmağa məcbur oldular. Kənddə Karransa qazmada gizləndi. Lakin donosçular Rodolfo Erreranın dəstəsini Karransanın gizləndiyi kəndə gətirdilər və onun gizləndiyi qazmanı göstərdilər. Müqavimət göstərmək əhəmiyyətsiz idi. Üsyançılar bir ağızdan qışqırdılar. "Karransaya ölüm! Yaşasın Obreqon!" Üsyançılar Karransanı yerindəcə güllələdilər.

MADERO FRANSİSKO İNDALESİO (1873—1913)

Meksika dövlətinin tarixində Madero Fransiskonun özünə məxsus yeri var. Madero 1910-cu ildə başlanmış Meksika inqilabı zamanı 35 il hakimiyyətdə olmuş diktator Diası əvəz etdi. Madera həm demokrat, həm də sosial islahatçı kimi tanınırdı. Lakin Madero qarşısına qoyduğu vəzifələri yerinə yetirə bilmədi. Madero ölkədə olan müxtəlif qüvvələri birləşdirməyi bacarmadı. Əvvəlki rejimin tərəfdarları, hərbiçilər, başqa inqilabçılar tələb edirdilər ki, kəndlilərin xeyrinə təcili olaraq torpaq islahatı keçirilsin. Bundan başqa Madero düşmənçilik edən mühafizəkar mətbuatı sakitləşdirməli və ABSŞ səfiri Henri Leyna Vilsonun hiylə və intriqalarına son qoymalı idi.

1913-cü ilin əvvəllərində prezident Madero məcburiyyət qarşısında qalaraq yüksək rütbəli hərbiçilərdən bir neçə nəfərini həbs etdirmək məcburiyyətində qaldı. Bu hərbiçilər Maderonun hakimiyyətə gəlməsində böyük rol oynamışdılar. Lakin iki general Feliks Dias və Bernardo Reyes hətta barmaqlıqlar arasında olsalar da ona qarşı sui-qəsd təşkil etməkdə davam edirdilər. Vəziyyətin daha da gərginləşdiyini və ona olan təziqlərin artdığını görən

Madero məcburiyyət qarşısında qalaraq fevral ayında generalları həbsdən azad etdi. Azadlığa çıxan generallar Milli saraya hücum təşkil etdilər. On gün davam edən döyüşlərdə general Bernardo Reyes həlak oldu. Qiyamı yatırtmaq üçün Madero başqa bir generala — Viktoriano Uertaya etibar etdi. Ancaq general Viktoriano Uerta gizli olaraq qiyamçılarla razılığa gəldi. Sonra isə döyüşlərdə artilleriya silahlarının tam gücündən istifadə etdi. Tarixçilər bu hücumu Meksikanın 10 faciəli günü adlandırdılar. Top atəşləri dinc əhalidən külli miqdarda adam qırılmasına səbəb oldu. Atəş zamanı dinc əhali ilə bərabər müqavimət göstərən qüvvələr də həlak olurdular.

Sonra general Uerta tələb etdi ki, Madero istefaya getsin. Lakin Madero onun bu tələbini rədd etdi. Fevral ayının 17-də prezident Madero, onun qardaşı Qustavo və vitse-prezident Pino Suares həbs edildilər. Əvvəlcə Qustavonun gözlərini çıxardılar, sonra da vəhşicəsinə qətlə yetirdilər.

Fransisko Maderonun arvadı ərinin vəziyyətinin ağır olduğunu görüb generaldan mərhəmət göstərməsini xahiş etdi. Bu zaman Maderonu Milli sarayda saxlayırdılar.

Uerta fevral ayının 20-də Madero və Suaresi rəsmi şəkildə vəzifədən kənarlaşdırdı. Eyni zamanda onlara ölkədən çıxmaq üçün təminat verdi.

Fevral ayının 22-də Corc Vaşinqtonun anadan olduğu gün ABŞ səfirliyində qəbul idi. Qəbul zamanı Uerta ABŞ səfiri Vilsondan soruşdu ki, əsirlərlə və Madero ilə necə rəftar etsin. Onları dəlixanaya, yoxsa sürgünə göndərsin. Vilson cavabında bildirdi ki, dünya üçün, ölkə üçün necə yaxşıdırsa, eləcə də edin.

Həmin gün axşam Madero və Suaresi maşına

basıb dəmir yolu vağzalına gətirdilər. Vağzalın yanından keçib gedəndə əsirlər ümidlərini itirdilər. Axşam saat 11-də Kalle sürgün həbsxanasına gətirib maşından çıxardılar və ədəbsiz söyüş yağdırmağa başladılar. Mühafizəçilərdən mayor Kardenas tapançanı çıxardı və yaxın məsafədən Maderonun peysərinə atəş açdı. Sonra isə özünü itirmiş Suaresi də güllələdi. Hakimyyət isə yaydı ki, onlar qaçmağa cəhd edərkən öldürülmüşlər.

Uerta və ABŞ səfiri Henri Leyn Vilson doğrudan da inanırdılar ki, Madero hakimiyyəti devrildikdən sonra Meksikada sülh və inkişaf, çiçəklənmə olacaq. Lakin inqilab davam edirdi. Qanlı inqıqabın davam etməsi qaniçən və satqın Uerta diktatura rejiminə son qoydu. 1914-cü ildə Uerta hakimiyyəti devrildi və o Meksikadan qaçdı.

MAK-KİNLİ UİLYAM (1843—1901)

XX əsrin ilk ilində Nyu-York ştatının Buffalo şəhərindəki Panamerika sərgisindəki musiqi pavilyonunda olan camaat narahat halda uzun növbəyə durmuşdu. Cərgəyə düzülmiş adamlar Uilyam Mak-Kinli ilə görüşmək üçün onu gözləyirdilər. 1901-ci il sentyabr ayının 6-ı idi. Sərgiyə yığılmış əhali prezident Mak-Kinlini gözləyir və narahatlıq keçirirdi. Cərgəyə düzülmiş adamların arasında 28 yaşlı Leon Şolqoj adlı əli qalın tənzi ilə sarınmış bir nəfər də dayanmışdı. O başını aşağı salıb durmuşdu ki, yerli polis agentləri onu tanımasınlar. O bir müddət bu rayonda yaşadığı üçün şəhər hökumətinə qorxulu anarxist kimi məlum idi. Şolqoj canlı-cüссəli prezidentin təxminən bir

metrliyində dayandı. Prezident gülümsəyərək ona tərəf addımladı. Şolqoj tez-tələsik sarığın altından tapançanı çıxarıb atəş açdı. Lakin güllə prezidentin açıq pəncəyinin düyməsinə dəyib heç kəsə toxunmadan yan keçdi. Ancaq ikinci güllə prezidentin qarnına dəydi. Prezident huşunu itirmədən gördü ki, əsgər və mühafizəçilər qatılmağa tələf atıldılar.

“Mən öz borcumu yerinə yetirdim”: — deyərək Şolqoj qışqırdı. Qəzəblənmiş mühafizəçi qatilin sifətinə yumruqla vurdu. Bunu görə prezident zəif səslə: “Uşaqlar, onunla yavaşca davranın”, - dedi.

Bu sui-qəsdədən 8 gün sonra prezident mədəalti vəzin çürüməsindən (qanqrena) vəfat etdi.

İstintaq çox da davam etmədi. Prezidentin dəfnindən 9 gün sonra Şolqoj məhkəmə qarşısında dayandı. 8 saat davam edən məhkəmə iclası zamanı qatil onun üçün təyin olunmuş müdafiəçiyə diqqət vermədi. Müttəhim özünün müdafiəsi üçün heç bir söz demədi. Onun təqsirli olması haqqında məhkəmə qərarı elan ediləndə hətta razı da qaldı.

Mətbuatda Şolqoj təhlükəli manyak və ya polis təhrikçilərinin casusu da adlandırıldı.

1897-ci ildə “Lettimer maynz” saxtasında fəhlələrin böyük etiraz aksiyası olmuşdu. Etiraz aksiyası zamanı çoxlu miqdarda slavyan əsilli saxtaçılar

öldürüldü. Amerikada fəhlə hərəkatının vəhşicəsinə rüsvayçılıqla əzilməsi bir hadisə oldu.

Şolqoj bu hadisədən sonra uzun müddət özünə gələ bilmədi və heç kəslə söhbət etmədi, təmasda olmadı. İş yerini tərk etdi. 1900-cü ilin iyul ayında özündə qüvvə hiss etdi. Sonra İtaliyanın kralı I-ci Umberto-nun sui-qəsd nəticəsində 1900-cü il iyul ayının 29-da Montsedə anarxist Qaetano Breşi tərəfindən öldürülməsini eşitdi.

Breşinin bu hərəkatı Şolqoj ruhlandırdı. Bundan sonra Şolqoj Çikaqoya gəldi ki, anarxist qrupu ilə əlaqəyə girsin. Lakin onun özünü qəribə aparmasını görüb anarxistlər öz sıralarına qəbul etmədilər. Bunu görə Şolqoj ABŞ prezidentini öldürmək fikrinə düşərək Çikaqonu tərk etdi. 1901-ci il oktyabr ayının 29-da Şolqojun edam hökmünü yerinə yetirdilər. Nyu-Yorkdakı Obensk həbsxanasında onu elektrik stuluna bağladılar. Onun edamının şahidi olanlar deyirdilər ki, Şolqoj öz soyuqqanlılığını saxlayaraq başını dik tutdu:

“Mən prezidenti ona görə öldürdüm ki, o namuslu fəhlələrin və yaxşı adamların düşməni idi. Mən həyatımın başa çatmasına təəssüf etmirəm. Mən ona heyyəflənirəm ki, atamla görüşə bilmədim”.

Şolqojanın qardaşı basdırmaq üçün onun meyitini istədi. Lakin hakimiyyət orqanları onun xahişini rədd etdilər. Meyit həbsxana qəbristanlığında dəfn olundu. Sonra işə meyitin üstünə 120 litr söndürülməmiş əhəng və böyük bir butulka kükürd turşusu tökdülər. Belə vəziyyətdə meyit 12 saat ərzində çürüməli idi. Mak-Kinli Uilyam 36 il ərzində ABŞ-da öldürülmüş 3-cü prezident idi.

NQO DİN ZEM (1901—1963)

Müstəbid dünya hökmdarlarından biri də Cənubi Vyetnamın prezidenti Nqo Din Zem olmuşdur. Nqo Din Zem 53 yaşında Baş Nazir, bir qədər sonra isə ölkənin prezidenti oldu. Demək olar ki, Nqo Din Zem 10 il prezident kürsüsündə oturdu. Nqo Din Zemə nəinki əhalinin aşağı təbəqəsi, eləcə də yuxarı təbəqə, budda monaxları, hərbiçilər və kəndlilər də

nifrət edirdilər. Hətta ABŞ, da ona düşmən münasibəti bəsləyirdi. Belə bir vəziyyətdə insandan xüsusi bacarıq tələb olunur ki, 10 il müddətinə prezident kürsüsünü qoruyub saxlasın. Nqo Din Zemdə də belə bacarıq var idi və uzun illər hakimiyyətini qoruyub saxladı. Onu da qeyd etmək ki, Nqo Din Zem fanatik və müstəbid olduğu üçün onu ağıllı adam hesab etmirdilər. Ölkədə hərc-mərclik davam edir və partizan hərəkəti günbəgün genişləniirdi. Nqo Din Zem ölkədə torpaq islahatı aparmadığından ona qarşı əhali arasında nifrət artırdı. Nqo Din Zem ölkədə baş alıb gedən korrupsiyaya fikir vermir və kim onu tənqid edirdisə onları daim təqib edirdi.

Bütün bu hərc-mərcliyə görə Nqo Din Zemə qarşı bir neçə dəfə sui-qəsd edilib onu hakimiyyətdən devirmək təşəbbüsü olmuşdu.

1960-cı ildə hərbi hava birləşmələrinin paraşütçü hissələri prezident sarayını tutmaq istədilər, lakin prezidentə sadıq olan qüvvələr onları geri atdılar. İki il sonra 1962-ci ildə aşağıdan uçan qırıcı təyyarələr saraya hücum etsələr də uğur qazanmadılar.

Nqo Din Zemin təcrid olunması hər gün artsa da o hakimiyyəti əlində saxlamaqda davam edirdi. Hakimiyyətdə qalması üçün qardaşı Nqo Din Nqu ona çox köməklik edirdi.

Nqo Din Nqu gizli polisə rəhbərlik etdiyi üçün sui-qəsd hərəkətlərinin qarşısını bacarıqla alırdı.

Prezidentin arvadı olmadığı üçün Nqo Din Nqunun xanımı xanım Nqu ölkənin birinci xanımı sayılırdı. Xanım Nqu kobud olduğu üçün amerikalı reportyorlar onu xanım — Əjdaha deyə çağırırdılar (təbii ki, öz aralarında).

Xanım Nqunun sərsəm bəyanatlarına və Zem hökumətinin idarəsinə etiraz əlaməti olaraq budda monaxları özlərini yandırmışdılar. Ölkədəki saysız-hesabsız intriqalara görə 1963-cü ildə hakimiyyət ləxələməyə başladı. Yuxarı rütbəli generallar Nqo Din Zem və onun qardaşı Nqo Din Nqunun devrilməsi planını ciddi şəkildə müzakirə etməyə başladılar. Çevrilişdə iştirak edənlərin və ABŞ xüsusi xidmət orqanlarının razılığı ilə sui-qəsdin rəhbəri general Duonq Van Min idi. Çevrilişdə baş rolunu Sayqon hərbi polisinin rəisi general Ton Tqat Din oynamalı idi. Lakin Ton Tqat Din həmişə qələbə çalan tərəfdə olduğu üçün axıra qədər Minlə birləşmədi. Zem və Nqu da öz növbəsində qərara aldılar ki, əsaslı surətdə hökuməti düşmən elementlərindən təmizləsinlər. Ona görə də Sayqondan onlara sadıq olan qüvvələrin yerləşdiyi rayona uçmaq istədilər ki, 24 saatdan sonra

qayıdıb müxalif qüvvələri darmadağın etsinlər. 1963-cü il noyabr ayının 1-də prezident sarayında olarkən fikirlərini həyata keçirmək onlar üçün çox asandı. Lakin general Dinlə telefon əlaqəsinə girə bilməyəndə başa düşdülər ki, hər şey məhv olmaq üzrədir. Vəziyyətin ağır olduğunu başa düşəndən sonra çemodanı Amerika dolları ilə doldurub sarayı mürəkkəb tunel labirinti ilə tərk edərək çin biznesmeninin evinə gəlib çıxdılar. Səhəri gün qardaşlar bu pulları katolik kilsəsinə verdilər. Kilsədən onlar Dinə telefonla zəng edib təslim olmağa hazır olduqlarını bildirdilər.

Hərbiçilər qrupu təcili hadisə yerinə gəldilər. Həbs edilənlərin əllərini bağlayaraq maşına basdılar. Arxa oturmaqda zirehli tank hissələrinin mayoru oturmuşdu. Nqu onu acıladı. Mayor bundan hirsəndi və sünkü-bıçağı çıxararaq bir neçə dəfə Nquya zərbə vurdu. Sonra revolveri çıxarıb Nqunun peysərinə atəş açdı. Bundan sonra Zemə də atəş açdı. Din və onun zabıtları qardaşların ölüm xəbərini alan kimi çox təəssüfləndilər və xəbər yaydılar ki, qardaşlar özləri intihar etmişlər.

Qardaşları həbsxananın adsız qəbirlərində dəfn etdilər. Bu vaxtlar xanım Nqu ABŞ-da səyahət edirdi. Bu xəbəri eşidib o tələsik Parisə uçdu. Parisdə xanım Nqu Zemi və ərinin devrilməsində ABŞ-ı ittiham etdi. Sonra da o bəyanat verdi ki, "cəhənnəmin bütün xətləri bizə qarşıdır, ancaq biz qalib gələcəyik". Ancaq ölüm haqqında əlavə məlumat olmadı. Lakin Nqu heç bir qisas da ala bilmədi.

Qısa müddətə Minin başçılığı ilə hakimiyyətə hərbi xunta gəldi. Lakin o ölkəni idarə etməyə qabil olmadı. Sonra Cənubi Vyetnamda faciəli hadisələr daha da artdı.

OBREQON ALVARO (1880—1928)

1910—1920-ci illərdə Meksika inqilabının ən bacarıqlı generallarından biri Obreqon Alvaro idi. Alvaro müxtəlif döyüşlərdə Xuerta, Sapat və Viliya silahlı qüvvələri üzərində qələbələr çalmışdı. Alvara sadə bir ailədən çıxaraq adi təhsil almışdı. O, 1910—1911-ci illərdə Fransisko Maderonun üsyanında iştirak etməmişdi.

Madero diktator Diası devirərək hakimiyyəti ələ keçirmişdi. 1912-ci ildə Obreqon Maderonu dəstəkləyərək onun tərəfinə keçdi. General Xuerta Viktoriano Maderonu öldürəndən sonra Alvaro növbə ilə Venustiano Karransa, Emiliano Sapata və Panço Viliyanın silahlı dəstələrinə qoşuldu.

Xuerta diktaturası darmadağın edildikdən sonra Obreqon Sapata və Viliyaya qarşı çıxaraq bir qədər mühafizəkar olan Karransanı dəstəklədi. Alvaronun Viliyaya qarşı münasibəti yaxşı deyildi. Onlar bir-birini aradan götürmək istəyirdilər. Viliya üç gün ərzində dörd dəfə əmr verdi ki, Obreqon Alvaronu öldürsünlər. Lakin son anda fikrini dəyişib əmrlərini ləğv etdi.

Sapata ilə döyüşlərdə Obreqon öz üstünlüyünü sübut etdi. Xüsusilə də Viliya üzərindəki döyüşlərdə qələbə çaldı. 1915-ci ildə Selaya və Leon şəhərləri

yaxınlığında onları darmadağın etdi. Bu məğlubiyyətdən sonra həmin qüvvələr Meksika hərbi kompaniyasında öz önəmini itirdi.

Obreqon Karransa ilə müqayisədə daha radikal idi. Onların dünya görüşləri də bir-birindən fərqlənirdi. Viliyaya qarşı döyüşlərdə düşmən üzərində siyasi qələbələr qazandı. O leyboristləri dəstəkləyərək din və ruhanilərin nüfuzuna qarşı ciddi tənqidlərlə çıxış etdi. O, həm də 1917-ci ildə Meksika təsis qurultayında yeni proqram irəli sürdü. Həmin qurultayda qəbul edilmiş konstitusiyaya görə Karransa özünü prezident elan etmişdi ki, bu da Obreqonda ona qarşı nifrət oyatmışdı.

Bir müddət hökumətdə xidmət edən Obreqon fermer həyatına qayıtdı və iki il siyasətlə məşğul olmadı. Lakin 1920-ci ildə ölkədə vəziyyət yenidən gərginləşdi. Əhali prezidentin apardığı siyasətə qarşı çıxdı. Xalq konstitusiyanın ləğv edilməsini və marionetka hökumətin devrilməsini tələb etdi. Obreqon ölkədəki bu vəziyyətdən istifadə edərək qiyam qaldırdı. Qiyam nəticəsində Karransa öldürüldü. Obreqon prezident kürsüsünə sahib oldu. Obreqon hökuməti ölkədə sülhü bərqərar etdi. Ölkənin iqtisadiyyatı inkişaf etməyə başladı. Fəhlə və kəndlilərin vəziyyəti xeyli yaxşılaşdı. Obreqonun hakimiyyətə gəlməsi, ölkədə vəziyyətə nəzarət etməsi, iqtisadiyyatın stabilləşməsi ABŞ-ın siyasi dairələrində yaxşı qarşılanmadı və ABŞ Obreqon hökumətini tanımadı. 1923-cü ilə qədər ABŞ hökuməti Obreqon hökumətinin həddindən çox radikal olmasını qəbul etmirdi. Obreqon prezidentlik müddətinin başa çatması ilə əlaqədar varis haqqında düşünməyə başladı. Plutarko Eliasa Kalesin namizədliyi Alvaro Obreqanı qane edirdi. Alvaronu bir məsələ də narahat edirdi ki, seçkilərin keçirilməsinə Viliya Panqo mane olacaq.

Yeganə qiyam qaldıracaq şəxs Panqo idi. Ona görə də Alvaro çıxış yolu axtarırdı ki, Panqo qiyamının qarşısını alsın. Alvaro qərara aldı ki, onu fiziki cəhətdən məhv etsin. Alvaronun bu planını Ezus Salas Barrazas həyata keçirdi. 1923-cü il iyul ayının 20-də bir dəstə silahlı Panqonun maşınına hücum etdilər və onu cəngüdənləri ilə birlikdə öldürdülər. Bu əməliyyata görə Ezus Salas Barrazas mühakimə edildi və 20 il həbs cəzasına məhkum olundu. Ancaq o cəmi-cümlətəni 6 ay həbsdə oturduqdan sonra azad edildi. Obreqon Ezus Salas Barrazasa polkovnik rütbəsi verdi və Kales ölkənin yeni prezidenti oldu.

1928-ci ildə Obreqon yenidən hakimiyyəti ələ almaq istədi. Ona görə də konstitusiyaya dəyişiklik etmək lazım gəlirdi ki, o yenidən prezident seçilsin. Konstitusiyaya görə ölkə prezidenti bir dəfə seçilə bilərdi. Konstitusiyada bu düzəlişə görə ikinci dəfə də prezident seçilmək olardı. Düzəlişdən sonra səs çoxluğu ilə Obreqonu yenidən prezident seçdilər.

İyul ayının 15-də yenidən prezident seçilməsi münasibəti ilə "La Bombilla" (Kiçik bomba) restoranında banket təşkil edilmişdi. Banketdə karikaturaçı Xose de Leon Toral da iştirak edirdi. Fanatik katolik olan Toralın Obreqonu və Kalesi görməyə gözü yox idi və ona hədsiz dərəcədə nifrət edirdi. Toral prezidentin karikaturasını çəkib ona yaxınlaşdı ki, göstərsin. O prezident Obreqona çatanda tapançanı çıxardı və üç dəfə yaxın məsafədən ona atəş açdı. Obreqon elə yerində öldü.

PAK ÇON XI (1917—1979)

Terror hadisələrindən biri də Cənubi Koreyanın prezidenti Pak Çon Xiyə qarşı olmuşdur. Bu terror 1974-cü ilin avqust ayının 15-də ölkənin paytaxtı Seul şəhərində baş vermişdir. Azadlıq günü münasibəti ilə Seuldakı Milli teatrda min beş yüz adamın iştirak etdiyi bu iclasda Pak Çon Xi oraya yığılanları təbrik edirdi. Prezident mərkəzi keçiddə görünərkən qatil

tapançadan atəş açdı. Prezidentin dayandığı tribuna güllə keçirməz olduğundan güllə yan keçdi. Lakin güllələrdən biri prezidentin arxasında oturmuş xanımına dəydi. Başqa bir güllə isə proqramda iştirak edən 17 yaşlı bir qızın həyatına son qoydu. Prezidentin mühafizəçilərinin açdığı atəşlə yaralanan qatil yaxalandı. Sakitləşən səs-küydən sonra prezident öz nitqini başa vurdu və xanımının aparıldığı xəstəxanaya yollandı. Prezidentin arvadı xanım Pakın həyatı uğrunda mübarizə aparan həkimlərin söyləri heç bir nəticə vermədi və altı saat sonra prezidentin xanımı həyatla vıdalaşdı.

Qatil haqqında aparılan təhqiqat zamanı məlum oldu ki, 22 yaşlı bu gənc Mun Se Kvandır. O, Osakedə yaşayır. Cənubi Koreyaya saxta pasportla gəlmişdir.

Məlum oldu ki, Mun Se Yaponiyada yaradılmış anti PAK təşkilatı olan Koreya Gənclər İttifaqının üzvüdür. Oktyabr ayında başlanan məhkəmə prosesində Mun Se prezidenti öldürmək tapşırığını Yaponiyada işləyən iki nəfər şimali Koreya agentindən aldığıı bildirdi.

Mun Se onu da bildirdi ki, onlardan biri ilə Osakedə olan Şimali Koreyaya məxsus yük gəmisində tanış olmuşdur. Həmin adam demişdi ki, prezidenti öldürmək əmrini Şimali Koreyanın prezidenti Kim İr Sen şəxsən vermişdir. Mun Se xanım Pakın qatliində günahkar bilinərək 1974-cü ilin dekabr ayında edam olundu.

Beləliklə Cənubi Koreyanın prezidenti Pak Çon Xiyə qarşı törədilmiş birinci terror aktı baş tutmadı. Pak Çon Xiyə qarşı ikinci terror aksiyasını Koreyanın Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin rəhbəri Kim Cae Kyu təşkil etdi. Prezident Pak Çonun qatili onun mühafizəsinin rəisi Çə Çi Çola və beş nəfərdən ibarət mühafizəçiləri oldu.

Terror aksiyası 1979-cu ilin oktyabr ayının 26-da Koreya Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin binasında baş verdi.

Terror aksiyasına səbəb bu idi ki, guya Kim Cae Kyu vəzifəsindən kənarlaşdırılacaq. Onun dövlət çevrilişi edəcəyi haqqında da şayələr yayılmışdı. İdarənin yeməxanasında Prezident Pak Çon Xi, mühafizənin rəisi Çə Çi Çola və Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin rəisi Kim Cae Kyu oturub kəşfiyyat işinin fəaliyyətini müzakirə edirdilər. Onların arasında Pusanədə baş verən tələbələrin həyacanı haqqında möhkəm mübahisə başlandı. Həmin dövrdə Pusanədə tələbələrin mitinqi başlanmışdı. Mübahisədə Kim Cae Kyu Çə Çi Çolanı təhqir etdi ki, onun ucbatından Kim

prezidentin yanında etibarını itirmişdir. Bu söhbətdən sonra Kim Cae Kyu otaqdan çıxdı və iki nəfər köməkçisinə dedi: — “Mən bu qərara gəldim ki, bu gün onlarla qurtarım. Nə vaxt yeməxanada atəş səsi eşitsəniz, Siz çöldəki mühafizəçilərin işini bitirin”. Bu sözləri dedikdən sonra o tapançasını götürdü və geri baxdı ki, agentləri hazırdır, yoxsa yox. Yeməxanada olan iki ofisiantın dediklərinə görə Kim Cae Kyu Çə Çi Çolanı “böcək” deyə çağırırdı və tapançasını çıxarıb atəş açmağa başladı. Silahsız Çə Çi Çola yüngülə yaralandı və yaxınlıqdakı tualetə qaçdı. İkinci güllə prezident Pak Çon Xinin sinəsinə dəydi. Sonra Kim Cae Kyu tualetdə gizlənmiş Çə Çi Çolanı tapdı və onun qarnına atəş açdı. Daha sonra Pak Çon Xiyə yaxınlaşıb başına bir güllə vurdu. Onların hər ikisi yerindəcə keçindi.

Güllə səslerini eşidən Kim Cae Kyunun beş əməkdaşı iki hissəyə ayrıldı. Onlardan biri mətbəxdə gözləyən üç mühafizəçini öldürdü. Digəri isə qonşu otaqdakı prezident mühafizəçilərinin rəis müavinini və mühafizəçini güllələdi. Dövlət çevrilişinə cəhd edən Kim Cae Kyun cəhdi baş tutmadı. Ordu dövlət çevrilişini dəstəkləmədi.

Vəziyyəti belə görən ABŞ ordusunu hazırlıq vəziyyətinə gətirdi. Şimali Koreyaya xəbərdarlıq etdi ki, Cənubi Koreyadakı bu vəziyyətdən istifadə edib ora qoşun yeritməsin.

Kim Cae Kyu və tərəfdarları həbs olundular. 1980-ci ilin may ayının 24-də edam edildilər.

REMON XOSE ANTONİO (1908—1955)

1955-ci il yanvar ayının 2-də Panama dövlətinin prezidenti Xose Antonino Remona qarşı terror hadisəsi baş verdi. Prezident Panama-Sitidəki “Franko Reys trek” İppodromunda yarışa baxmağa gəlmişdi. Terrorçu prezidentə avtomatdan atəş açaraq onu qətlə yetirdi. Prezidentin mühafizəçisi ilə terrorçu arasında atışma baş versə də bir nəticə hasil olmadı. Hətta terrorçu bir vətəndaşı və daha bir mühafizəçini də öldürüb aradan çıxmağı bacardı.

Səhəri gün ölkədə tam sakitlik idi. Vitse prezident və eyni zamanda ölkənin xarici işlər naziri Ramon Qisado and içmə mərasiminə gətirildi.

Yanvar ayının 8-də Ədliyyə Naziri professor Katalino Arraçə Qaell hökumət üzvlüyündən və Ədliyyə Naziri vəzifəsindən istefa verdi ki, həlak olmuş prezidentin kiçik qardaşı Alexandro Remon onun vəzifəsinə gələrək itsintaqı apara bilsin. Lakin yeni hökumət bu haqda düşünmədi və vakansiya yerini doldurmadi. Yeni hökumət ictimaiyyətin fikirlərini nəzərə alaraq xaricdən, o cümlədən ABŞ-dan da bir neçə mütəxəssis çağırırdı.

Artıq yanvar ayının 15-də müəmmalı ölüm işi

açıldı. Ölümün açılmasına səbəb isə Kadet Xose Edqardo Texadonun verdiyi informasiya oldu. Texado yaxın rəfiqəsindən aldığı informasiyadan məlumat verdi və keçən il sentyabr ayında vəkil Ruben Mironun qətlinə istifadə edilmiş silahı hökumətə verdi. Elə həmin gün də Panama Milli assambleyası prezident Qisadonu prezidentlik postundan azad edərək sui-qəsdə iştirak etdiyi üçün həbs olunmasına əmr verdi. Vəkil Miro etiraf etdi ki, Qisado və Remonun oğlu Mironun iş üzrə partnyoru olmuşdur. Onun öldürülməsini onlar planlaşdırandan sonra yerinə yetirmişdir. Onlar Remonu əvvəlcə borcla bağladılar. Sonra isə Remonu vəzifədən kənarlaşdırdılar ki, Qisado hökumətə başçılıq edə bilsin və eyni zamanda maliyyəyə nəzarət etsin. Sonra da Ədliyyə Nazirliyinin aparacağı istintaqı "dondura" bilsin.

Eks prezident Milli assambleyada özünün sui-qəsdə iştirakı haqqında ifadə verdi. Qisadonu təqsirli bilərək rəsmi olaraq prezident çinindən məhrum etdilər. Sonra da 6 il 8 ay müddətinə qazamata saldılar. Qisado 1984-cü ildə vəfat etdi.

RİXARD FON VAYTSZEKKER

Terror aktlarından biri də Almaniyanın prezidenti Rixard fon Vaytszeckerə qarşı törədilmişdir. 1993-cü ilin noyabr ayında prezident həyat yoldaşı Marianna ilə "Taliya Hamburq" teatrına getdi. Ər-arvad "Mercedes-600" avtomobilindən düşdülər ki, teatra girsinlər. Birdən adamların içindən bir nəfər sağlam bədənli kişi çıxıb: "—Xahiş edirəm məni dinləyin" — deyə prezidentə müraciət etdi.

Prezident çevrilib ona baxmaq istədi ki, görsün

naməlum adam nə istəyir. Prezident çevrildə naməlum adam Vaytszeckerin sifətinə yumruqla bir zərbə endirdi. Prezidentin partlamış dodaqlarından qan fışkırdı. Prezidentin hələ də ayaq üstə dayandığını görən naməlum adam ikinci zərbəni də endirmək istədi. Lakin prezidentin mühafizəçiləri zərbənin vurulmasına imkan verməyərək naməlum adamı yaxaladılar. Sonradan aydın oldu ki, prezidentə hücum edən 48 yaşlı keçmiş ağırlıq qaldıran əslən "Sankt-Paulili nəhəng" Qyünter Rerşdir.

Qyünter öz hərəkətini belə izah etdi ki, "Mən federal prezidentə nasist Almaniyasındakı kimi özlərini necə aparmalı olduqlarını xatırlatmaq istədim".

Məlumdur ki, Vaytszeckerin atası o vaxt Xarici İşlər Naziri Ribbentropun aparatında dövlət katibi olmuş, Rixard özü isə nasistlər dövründə vermaxtın kapitanı çininə qədər yüksəlmişdi. Qyünter Rerş keçmiş vaxtlarda ağırlıq qaldırmaq üzrə beş dəfə AFR-in çempionu olmuşdur. Axırncı dəfə o, 1975-ci ildə çempion olmuşdu. O yeganə alman idi ki, kürəyi üstə uzanmış halda 500 kiloqramlıq ştanqı qaldırırdı.

60-cı illərdə Qyünter kimi arvadı da çox məşhur idi. O, Resperban küçəsində böyük bir bordel açmışdı və Qyünter də idmanla məşğul olmadığı boş vaxtlarda orada sutenyor işləyirdi. Məşhur ağır çəkili Qyünter idman karyerasını başa vurandan sonra bu bizneslə məşğul olmağa başladı.

Həmişə ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olan Qyünteri indiki diqqətsizlik razı sala bilmirdi. Məhz buna görə də ona qarşı olan diqqətsizliklə barışmırdı. Qyünter də özünəməxsus bir şəkildə ictimaiyyətin diqqətini yenidən özünə cəlb etmək üçün bu üsuldan istifadə etmişdi və o buna müvəffəq olmuşdu.

İnsidentdən sonra bütün alman mətbuatı federal

təhlükəsizlik xidmətinin üstünə düşdü və onu tənqid atəşinə tutdu. Qəzetlər yazırdı ki, təhlükəsizlik qrupuna daxil olanların vəzifəsinə o da daxildir ki, federal nazirlərin, torpaq baş naziri, kansler və prezidentin təhlükəsizliyini təmin etsin. Onların təhlükəsizliyinə 500 nəfər kişi cinsinə, 25 nəfər isə qadın cinsinə mənsub əməkdaş cəlb edilib. Qaydaya görə hər bir aparıcı siyasətçiyə 6—8 mühafizəçi təhkim olunmuşdur. Bu da dövlət xəzinəsi hesabına külli miqdarda xərcə başa gəlir və yarım milyon marka təşkil edir. Əgər bu xərcləri mühafizəçilərin ümumi sayına vursaq böyük məbləğ alınır.

Lakin prezident Vaytsezeker özü mühafizəçilərin müdafiəsinə qalxdı və bəyanat verdi ki, mühafizəçilərin sayıqlığı olmasa idi ikinci zərbə prezident üçün daha ağır nəticə verə bilərdi.

1993-cü ilin dekabr ayındakı məhkəmə prosesində Hamburq məhkəməsi Qyünter Rerşə altı ay həbs cəzası verdi. Belə yüngül cəzayı onunla izah etdilər ki, prezident Rerşə qarşı prezidentin şərəf və ləyaqətini təhqir etmək haqqında heç bir tələb irəli sürmədi.

SAPATA EMİLİANO (1879—1919)

Meksika dövlətinin tarixində Sapata Emilianonun xüsusi yeri var. O, görkəmli bir inqilabçı idi. Əslən amerikalı olan Sapata Meksikada 1910—1920-ci illərdə baş vermiş inqilabda və vətəndaş müharibəsindəki qəhrəmanlardan biri idi.

Hələ uşaqlıq illərində onun radikal fikirləri diqqəti cəlb edirdi. 1897-ci ildə Sapata kəndliləri onların torpaqlarını almış yerli ağanın üstünə

qaldıraraq üsyan etmişdi. Üsyan zamanı onu həbs etdilər, sonra isə həbsdən buraxıldı. Lakin Sapata öz fəaliyyətini dayandırmadı. Çox keçmədi ki, Sapatanı orduya xidmətə apardılar. Orduda olduğu müddətdə o inqilabi fikirlərindən əl çəkmədi. Artıq bu illərdə Meksikanı inqilab dalğası bürümüşdü. 1909-cu ildə Sapata öz doğma kəndlərinin müdafiə qərgahına rəhbərlik edirdi. O yenə də

mülkədar torpaqlarını ələ keçirmək üçün kəndliləri mülkədarın əleyhinə qaldırdı. Mülkədardan aldığı torpaqları isə sadə iş adamları olan zəhmətkeşlərə verirdi.

Ölkədə inqilab dalğaları yayıldı və Fransisko Madero Xalq kütlələrini Porfirio Diasa qarşı qaldırdı. Sapata da inqilabçılara qoşuldu. Lakin tezliklə belə qərara gəldi ki, Maderonun irəli sürdüğü islahat proqramı tamamilə radikal deyil. Ancaq bu onun general Viktoriano Uertanın rəhbərliyi altında əks inqilabçılara qarşı mübarizədə iştirak etməsinə mane olmadı.

Sapatanın ordusu 25 min nəfərə çatmışdı. Uertonun qaçmağını da Venustiano Karransa və Alvaro Obregonə o xəbər verdi. Emilianonu daha bir görkəmli inqilabçı dəstəkləyirdi. Bu da Panço Viliya idi. Panço öz qəddarlığı ilə hamıdan seçilirdi. Sapatanın əsgərləri də qəddar idilər. Ancaq Panqonun əsgərləri və özü görünməmiş qəddarlıqlar edirdilər.

1914-cü ildə Sapataçılar Mexikonu tutanda qan

tökmədilər. Lakin həmin müharibədə iştirak edən başqa dəstələr dinc əhaliyə divan tutmaqdan çəkinmədilər və bu da dinc əhalinin onlara nifrəti ilə nəticələndi.

Tarixçilər yazırlar ki, Sapatanın döyüşçüləri yemək-icməkləri olmasa da əhalini incitmirdilər, mağazaları talan etmirdilər. Döyüşçülər qapıları döyür və xahiş edirdilər ki, çüzi də olsa onlara yemək versinlər. Onların bu cür davranması əhalidə xoş təəssürat oyadırdı və döyüşçüləri ərzaqla təmin edirdilər.

Sapata və ordusunun bu cür davranması onun xalq arasındakı reytingini artırırdı. Karransa Sapatanı öz tərəfinə çəkmək üçün vədlər versə də Sapata öz radikallığından əl çəkmirdi. Belə düşünmək olardı ki, Sapata elə yoxsul da oləcəkdi.

Lakin müharibənin sonrakı mərhələsində Karransa üstünlük əldə etdi. Viliyanın də vəziyyəti ağırlaşdı. Lakin Viliya hələlik öz ərazisinə nəzarət edə bilirdi.

Bütün bunlara baxmayaraq 1917-ci ildə Karransa Konstitusiyaya uyğun olaraq prezident seçildi. Prezident seçilən Karransa qərara aldı ki, ölkəni üsyançılardan təmizləsin. Karransanın əmri ilə general Qonsales ordusu ilə Morelos şəhərinə getdi ki, Sapata ilə bir dəfəlik qurtarsın. Lakin Sapata əsas döyüşdən yayınmışdı. Hökumət qoşunları kəndləri və əkinləri yandırır kəndliləri asarkən, Sapatanın ordusu da mülkədar malikanələrini bir-bir yandırır. Qəribə bir vəziyyət yaranmışdı. Qonsales şəhərə nəzarət edirdi, Sapata isə dağlarda hakimiyyət sürürdü. Partizan hərəkətinin qarşısında aciz qalan general, nəhayət, hiylə qurmağa başladı. General Qonsales polkovnik Xesus Quaxardanı üsyançılarla danışıqlara göndərdi ki, Sapatanın üçyançı ordusu ilə birləşsinlər. Onların bu təklifi Sapatanı maraqlandırdı. Çünki 800 əsgər və külli

miqdarda silah Sapatanın ordusuna qatılsa onun gücü birə-iki artırdı. Sapatanın marağını görəndə Quaxarda daha bir biçlik də işlətdi. Sapatanı inandırmaq üçün hökumət qoşunlarının kiçik bir qarnizonu olan şəhəri tutdu. Bu vaxt Sapatanın keçmiş döyüşçülərindən 50 nəfər əsgər Quaxardanın tərəfinə keçdi və keçmiş komandirlərinə qarşı vuruşmağa başladı. Quaxarda Sapatanı inandırmaq üçün həmin əsgərləri güllələtdi. Sapata tam inandı ki, Quaxarda həqiqətən də onunla birləşmək istəyir. Elə həmin axşam da üsyançıların rəhbəri güclü mühafizəçilərin müşayəti ilə Quaxarda ilə görüşməyə getdi. Quaxarda Sapataya gözəl bir kəhər at da bağışladı. Sonra da razılaşdılar ki, birlikdə hərəkət etmək üçün səhər yenidən görüşsünlər. 1919-cu il aprel ayının 10-da Sapata 150 nəfərin müşayəti ilə görüş yerinə gəldi. Lakin görüş yerinə 10 nəfərlə daxil oldu. Qalanlar isə çölü qorumaq üçün gözləməyə başladılar. Quaxardanın adamları isə artıq yerlərini tutub onları hədəfə götürmüşdülər. Sapatanı salamlamaq üçün üç dəfə şeypur çalındı. Şeypurun səsi kəsilən kimi əsgərlər üsyançılara qarşı atəş açmağa başladılar. Sapata atdan yerə yıxıldı. Ona çoxlu güllə dəymişdi. 10 nəfər mühafizəçidən biri də sağ qalmadı. Qalan mühafizəçilər isə canlarını qurtarmaq üçün qaçmağa başladılar. Bu pusqunu təşkil etmiş general Qonsales əməliyyatın çox uğurla keçirilməsi və Sapatanın öldürülməsi haqqında Karransaya xəbər verdi.

Karransa isə general Qonsales və polkovnik Quaxardanın belə gözəl bir əməliyyat apardığını vurğulayaraq onun hərbi rütbəsinin yüksəldilməsi barədə əmr verdi.

Sapatanın ölümündən sonra onun haqqında əfsanələr yayılmağa başladı, torpaq islahatı isə həyata

keçirilmədi. Sapatanın ölümü ilə hadisələr sona çatmadı. 1920-ci ilin may ayında Karransa da general Obreqonun tərəfdarları tərəfindən öldürüldü. Hakimiyyətə gələn Obreqon general Qonsalesi həbs etdi. Polkovnik Quaxardanı general Qonsalesi həbsdən azad etmək üçün təşəbbüs göstərdiyinə görə güllələdilər. Beləliklə də Meksikada hakimiyyətə general Obreqon gəldi.

SERBSKİ ALEKSANDR OBRENOVIÇ (1876—1903)

1891-ci ildə Serbiyanın kralı Aleksandr Obrenoviç oldu. Ölkədə vəziyyətin ağır olduğunu görə Aleksandr 1893-cü ildə hökuməti idarə edən naiblər şurasını buraxdı və hakimiyyəti tamamilə ələ aldı. Əvvəllər xalq arasında populyar olan Aleksandr get-gedə nüfuzunu itirməyə başladı. Aleksandrın xalq arasında populyarlığına itirməsinə səbəb isə 1889-cu ildə

təsdiq edilmiş liberal konstitusiyaya məhəl qoymayaraq onu inkar etməsi və diktatorluğa meyillənməsi idi. 1893-cü ildə Kral Aleksandr qüvvədə olan konstitusiyayı ləğv edərək 1869-cu il konstitusiyasını qüvvəyə mindirdi ki, bu da qanunvericilik hökumətinin hüquqlarını məhdudlaşdırırdı. Aleksandr atasının ləğv

etdiyi Avstriya siyasətini yenidən həyata keçirməyə başladı. Aleksandrın yeritdiyi bu siyasət də ordunu ona qarşı çevirdi. Vəziyyətin ağır olduğunu görə Aleksandr nazirlərini istefaya göndərir, bəzilərini isə sadəcə işdən azad edirdi. 1897-ci ildə Aleksandr sürgündə olan atasını geri çağıraraq baş komandan təyin etdi. Aleksandrın bu hərəkəti mətbuat azadlığının məhdudlaşdırılması kimi tənqiddə məruz qaldı. 1900-cü ildə Aleksandr özündən on yaş böyük dul saray xanımı Madam Draqe Maşin ilə evləndi. Aleksandrın bu hərəkəti nəinki başqalarının, hətta öz atasının da xoşuna gəlmədi və etiraz əlaməti olaraq nazirlərin hamısı istefa verdilər. Bütün bunlara cavab olaraq Aleksandr 1901-ci ildə yeni konstitusiyaya qəbul etdi. Bu konstitusiyaya görə hər hansı bir hadisə baş verdikdə, kral o saat konstitusiyayı dayandıra bilərdi. Aleksandrın daha bir hərəkəti həm əhalinin, həm də saray əhlinin səbr kasasını daşdırdı. Kral qardaşı Draqini taxt-tacın varisi edəndə isə qiyam baş verdi. Qiyamçı zabitlər bu qərara gəldilər ki, Obrenoviç sülaləsi ilə həmişəlik qurtarsınlar.

1903-cü ildə iyun ayının 11-də qiyamçılar saraya soxulub monarxi axtarmağa başladılar. Çox keçmədi ki, kralın vanna arxasında gizləndiyini gördülər. Qiyamçılar Aleksandri və qardaşı Draqi güllələdilər. Sonra isə onların meyitlərini qılıncla doğrayıb pəncərədən çölə atdılar. Qanlı çevriliş isə bütün ölkədə razılıqla qarşılandı.

TEODOR RUZVELT (1858—1919)

1912-ci ildə Teodor Ruzvelt Respublikaçılar partiyasını iki yerə parçaladı. Öz namizədliyini başçılıq etdiyi “Tərəqqi” partiyasından irəli sürdü. Oktyabr ayının 14-də axşam şam yeməyindən sonra Milyokidəki “Ciliatrik” otelindən çıxıb avtomobilinə tərəf getdi ki, seçki qabağı Bələdiyyədəki seçicilərlə görüşüb nitq söyləsin. Ruzvelt üstü açıq maşına oturanda gözlənil-

mədən bir adam yaxınlaşıb polis tapançasından atəş açdı. Güllə Ruzveltin sinəsindən dəyərək onu arxadakı oturağa atdı. Qatil ikinci dəfə nişan alıb atmaq istəyəndə Ruzveltin köməkçisi Elbert E. Martin onun üstünə atılıb yerə yıxdı. Bir neçə polis də yerə yığılmış qatilin üstünə atıldı. Onları əhatə edən adamlar: “Daşqalaq edin! öldürün onu! — deyə qışqırmağa başladılar. Öz sakitliyini saxlayan Ruzvelt ətrafındakılara: “Bu adama toxunmayın! — dedi. Prezidentliyə namizədi otelin mətbəxinə apardılar ki, əlavə polis qüvvələri gələncə qədər orada olsun. Ruzvelt öz yanındakılardan birinə dedi: “Henri, o mənim bədənimi deşdi”. Bu sözlərdən sonra o təkidlə bildirdi ki, Milyokidəki onu gözləyən auditoriyada çıxış etməyə getmək lazımdır. Hamı başa düşürdü ki, onun bədənini nəinki

deşmişdilər, hətta köynəyi və şalvarı tamam al-qan içində idi. Sol ayaqqabısı isə qanla dolmuşdu. Teodor Ruzvelt təkidlə onu gözləyən seçicilərin qarşısında çıxış etdi. Sonra isə bəyanat verdi ki, “Tərəqqi” partiyasının üzvünü öldürmək üçün bir güllə çox azdır”.

Orada yığışan seçicilərdən bəziləri şübhə edirdilər ki, o yaralıdır. Bunu görən Ruzvelt köynəyinin yaxasını açdı və qanlı köynəyini göstərdi. Ruzveltin bu jesti şübhəsiz ki, ətrafdakıları və auditoriyaya yığışanları heyrləndirdi. “Tərəqqi” partiyasından Prezidentliyə namizəd həmin gün çoxlu səs topladı. Ruzveltə atəş açan şəxs 36 yaşlı Con Nepomuk Şrank idi. O əvvəllər meyxana sahibi olmuşdu və əsəb pozğunluğu vardı.

1901-ci il sentyabr ayının 15-də prezident Uilyam Mak-Kinlinin həyatına sui-qəsd edildi. Bunun nəticəsi olaraq Mak-Kinlinin yerini Teodor Ruzvelt tutdu. Mak-Kinlinin ruhu Şrankın gözüne görünür və deyirdi ki, onun ölümündə günahkar Teodor Ruzveltdir.

Elə o gündən də Şrankın yeni prezidenti görən gözü yox idi. Ruzvelt özünün 3-cü seçki kompaniyasına başlayanda Şrankın səbr kasası daşdı. 1912-ci ildə Şrankın yuxusuna yenə də Mak-Kinlinin ruhu gəldi və yalvardı ki, “Mənim qatilimin yenidən prezident kreslosuna oturmasına imkan vermə. Mənim qisasımı al”.

Bu hadisədən sonra Şrank bir həftə müddətində bütün ölkə boyu Ruzvelti izlədi. Məlum oldu ki, o çox yaxında olan Çikaqo və Çattanuqedədir. O atəş açma bilirdi, lakin hər dəfə soyuqqanlılığı çatmırdı. Milyokidə isə hər şey başqa cür alındı. Hər halda sui-qəsd məqsədinə çatma bilmədi. Ruzvelti müayinə edən həkim bəyən etdi ki, dəmir gözlük qabı və 50 səhifəlik nitqin mətni onun həyatını xilas etmişdir. Lakin güllə onun döş qəfəsində ürək nahiyəsinə yaxın yerdə

qalmışdır. Həkimlər belə hesab etdilər ki, gülləni oradan çıxarmaq çox təhlükəlidir. Əgər güllə çıxarılsa bu ölümə də nəticələnmə bilər. Bundan sonra həkimlər onu operasiya etmədilər. Ruzvelt isə ölməyə qədər gülləni sınısında gəzdirdi. Ruzvelt deyirdi ki, hər halda gülləni yadigar kimi cibində gəzdirərdi ki, həmin güllə ona nə qədər narahatlıq gətirmişdir.

Həkimlər Şrankı ağı başında olmayan adam hesab etdilər və Viskonsindəki müxtəlif psixatrik xəstəxanalara yerləşdirdilər. Onun xəstəliyi heç bir şübhə doğurmurdu. Həkimlərin rəyinə görə paranoyadan (ruhi) əziyyət çəkir, lakin sui-qəsd Teodar Ruzveltə bağlı olduğu üçün Şrankı xəstəxanalara aparurdular. Şrankı klinikaya aparanda onu müşayət edənlərdən biri soruşdu: Sən ov etməyi sevirsənmi?" O isə cavabında: — Ancaq Ruzveltə" — dedi.

Öz şöhrətini artırmaq üçün Şrank Ruzveltə qarşı istifadə edilmiş tapança və gülləni Nyu-Yorkdakı tarix cəmiyyətinin ekspozisiyasına təklif etdi. Onu başa saldılar ki, bu heç cür mümkün deyil. Çünki güllə qurbanının bədənində olmalıdır.

Bundan qəzəblənən Şrank: "Bu mənim gülləmdir", — dedi.

Ümumiyyətlə qeyd etmək lazımdır ki, o nümunəvi patsiyentdi. Onu Con dayı deyə çağırırdılar.

Ona xəbər verəndə ki, Franklin Delano Ruzvelt öz namizədliyini 3-cü dəfə irəli sürüb. Şrank dedi:

— Əgər mən azadlıqda olsaydım, bu Ruzvelti də atıb gəbərdərdim.

TRUXİLO MOLİNA RAFAEL LEONİDAS (1891—1961)

1956-cı ilin martında İspaniya Respublikaçısı doktor Xesus de Qalindes Nyu-York şəhərinin 5-ci avenyusundakı öz mənzilindən yoxa çıxdı. Xesus de Qalindes Kolumbiya Universitetində beynəlxalq hüquqdan dərs deyirdi.

Axırıncı dəfə onu mart ayının 12-də Latın Amerikasındakı rejim haqqında mühazirə oxuyarkən görmüşdülər. Xesus de Qalindesin yoxa çıxmasından narahat olan insan haqlarının müdafiəsi təşkilatı və İspaniya katolik təşkilatları baş prokuror Herbert Braunelliyə müraciət etdilər ki, bu işdə Dominikan respublikasının diktatoru Rafael Truxilonun agentlərinin əli olub-olmadığını aydınlaşdırsın.

Hələ 25 yaş olarkən Qalindes 1939-cu ildə İspaniyadan Dominikan respublikasına qaçdı. Tezliklə o, əmək departamentində və Milli iqtisadiyyatda hüquq müşaviri işləməyə başladı. 7 il sonra o ABŞ-a qaçdı və özü ilə də külli miqdarda sənədlər apardı. Bu sənədlər Dominikan respublikasında baş alıb gedən vəhşilikləri əks etdirirdi. Qalindes də Truxilonun ünvanına tənqidlər yağdırırdı. Bu tənqidlərdə Truxilonun qanlı

çallad olması, insan hüquqlarının pozulması halları ön plana çəkiliirdi. Hətta jurnalistlərdən Bernard Diderix Dominikan rejiminin cinayətlərini tədqiq edərək yazırdı ki, "Truxilo üçün insan həyatı ən ucuz maldır", Onu ancaq Roma imperatoru Kalikula ilə müqayisə etmək olar. O insanların qayğısına qalmaq əvəzinə, öz atlarının daha yaxşı qayğısına qalır. O Latin Amerikasının diktatorlarının hamısından ən dəhşətlisidir. O öz qurbanlarını buz bağlamış ürəyi ilə laqeydcəsinə öldürür. Sonra isə təmtəraqqlə dəfn mərasimi təşkil edir. Truxilo nekroloqların yazılmasını şəxsən özü diqtə edir. Sonra da yaxasını kənara çəkərək deyir ki, Qalindesin yoxa çıxmasından xəbərim yoxdur. Qalindesin yoxa çıxması haqqında müxtəlif versiyalar irəli sürürdülər. Onlardan biri belə idi ki, Qalindesi diri-diri Dominikan gəmilərinin birində gəminin odluğunda yandırmışlar. Əsil həqiqət isə beş il sonra üzə çıxdı. Aşkar oldu ki, doktoru narkotik maddə ilə doldurub Mante-Krisə aparmışlar. Əməliyyatda gənc amerikalı uğurlu əsgər Cerald Lester Merfi iştirak etmişdir. Oğurlanmış Qalindesi kapitan Tavio de Iya Masasin idarə etdiyi təyyarəyə qoyub Syudad-Truxiloya aparmışlar. Həddindən çox zəifləmiş doktoru Truxilonun təmtəraqqlı iqamətgahlarından birinə gətirmişlər və Qalindes diktatorun qarşısında dayanmalı olmuşdur.

Əynində at çapma üçün kostyum olan diktator əlindəki qamçı ilə Qalindesi məcbur etdi ki, Dominikan tiranına qarşı təzəcə yazdığı pamfleti yesin. Lakin buna müyəssər olmayan Truxilo əlindəki qamçı ilə Qalindesi möhkəm kötəklədi, sonra isə onu çalladlarının əlinə verdi. Əsiri lüt soyundurub əllərinə qandal vurdular və bloka bağlayaraq su ilə dolu qaynayan baka saldılar. Sonra isə San Kristbalda Karib dənizində balinalara atdılar.

Hər şey bununla sona çatmadı. Nyu-Cersida anadan olmuş Merfinin təyyarəsində gətirilmiş naməlum sərnışindən sonra pullarını sağa-sola xərcləyən 23 yaşlı bu pilot ən yüksək maaş alırdı və Dominikan respublikası ilə Mayami arasında reyslər edirdi. Bununla belə o heç bir şeyi gizlətmirdi. Bir müddət sonra təhlükəsizlik xidmətinin şefi öldü. Təhlükəsizlik xidmətinin şefi bir vaxtlar həmin pilotu muzdla işə götürmüşdü ki, Qalindesi Dominikan Respublikasına gətirsin. Şefin ölümündən sonra pilot da yoxa çıxdı. Beləliklə də hadisə barədə informasiya verəcək iki adam həyatdan getdi.

Hadisənin 3-cü iştirakçısı Tavio de Iya Masas Dominikan respublikasında ən varlı ailələrdən birinə mənsub idi. O uzun illər Truxilonu dəstəkləyənlərdən biri idi. Çox keçmədi ki, Tavionu Merfinin ölümündə günahlandırdılar və həbs edərək qazamata saldılar. Bir neçə gün sonra isə onun meyitini arvadına verdilər və bildirdilər ki, torla özünü borudan asmışdır. Lakin bu sui-qəsd zənciri diktator Truxiloya qarşı yönəlmişdi. Sui-qəsd aksiyası isə düz 4 il sonra baş verdi və Masaslar ailəsi bu qəsdə böyük rol oynadı.

1961-ci ilin əvvəllərində ABŞ fəal surətdə Kuba inqilabının lideri Fidel Kastronu aradan götürmək üçün xüsusi plan hazırladı və bununla Cənubi Amerika dövlətlərinə göstərmək istədi ki, belə diktatorlara ABŞ-in neqativ münasibəti var. Eyni zamanda Dominikan respublikasının terrorizmi bütün insanlığa qarşı yönəlmişdi. Hətta ABŞ-da bəziləri Dominikan respublikasındakı rejimi roma imperatoru Kalikula rejimi ilə eyniləşdirirdilər. Ona görə də ABŞ Truxilo rejiminə qarşı plan hazırlamağa başladı. Bu planda ABŞ-in Dominikan respublikasındakı diplomatik

nümayəndəsi sui-qəsdçilərlə sıx əlaqədə oldu. Bu dairəyə hərbiçilər, sağlar, şəxsiyyətin azadlığı uğrunda mübarizə aparənlər və de las Masas ailəsi daxil idilər.

Masas ailəsinin nümayəndəsi şüurlu və ya şüursuz olaraq Kolumbiya Universitetinin beynəlxalq hüquq professoru Qalindesin oğurlanmasında iştirak etmiş Tavio onu Truxilonun pəncəsinə vermişdi. İzi itirmək üçün Truxilonun əmri ilə Tavionu həbs edərək intiharı təşkil etdilər.

Elə bu zamandan da de las Masas ailəsi müasir Kaliqulanın düşmənlərinə çevrildilər.

1961-ci ilin may ayında ABŞ üçün Truxilonun devrilməsi heç bir problem yaratmırdı. Ona görə də Mərkəzi Kəşfiyyat idarəsi öz kanalı ilə Dominikan sui-qəsdçilərinə silah çatdırmağa hazırlaşdı. ABŞ işlər vəkili Henri Dirborn xəbər verdi ki, onlar inqilab etməyə və özlərinin birinci düşməninə kənarlaşdırmaqdan başqa heç bir iş görməyə qadir deyillər. Bütün may ayını Dirborn və MKİ-si silah göndərməklə fəal surətdə məşğul oldular. Bu işlərdən halı olan ABŞ prezidenti Con Kennedi ABŞ milli təhlükəsizlik şurasında bəyanət verdi ki, Truxilonu devirmək üçün ABŞ heç bir addım atmayacaq, çünki onun yerinə hansı hökumətin gələcəyi məlum deyil.

May ayının 21-də Dirborn şifrovka ilə Vaşinqtona xəbər verdi ki, ABŞ dövlət departamentinin Dominikan respublikasında işləyən nümayəndələri çevriliş hazırlayan dissidentlərə müxtəlif formalarda diktatoru devirmək üçün köməklik göstəririlər. Ondən bir neçə gün əvvəl isə o sorğu göndərdi ki, avtomat və əl qumbaralarından istifadə etməyə icazə versinlər ki, nəzərdə tutulan çevrilişi həyata keçirsinlər. Diplomət onu da qeyd etdi ki, çevrilişi həyata keçirmək üçün avtomatlardan istifadə uğur qazandıracaq və çevrilişin

80 faizini təşkil edəcək. Lakin Vaşinqton buna razılıq vermədi.

Dominikanlılar öz kanalları ilə onlara lazım olan silahları əldə etdilər.

Truxilonun avtomobili pusquya düşəndə o hər şeyi anladı. Avtomat atəşlərindən ağır yaralanan Truxilo özünə inamı itirmədi və avtomobili saxlamağı yeganə sürücü-mühafizəçisi Ferrodan tələb etdi. Truxilo qaçmağı özünə sığışdırmadı, Ferro əyləci basdı. Təqib edən maşın lap yaxınlaşdı.

— Saxla, — deyə Truxilo əmr etdi. Mən yaralanmışam. Atəş açmaq lazımdır. Lakin qabaq tərəfdən gələn başqa maşını görə Ferro: — Maşın sazdır, mən geri dönürəm! — dedi. Truxilo: — Yox, yox... Maşından düşək və onlara atəş açaq. Getməyə imkan verməyəcəklər... O qapını açıb düşdü. Bu da Ferronu məcbur etdi ki, maşını saxlasın. Serjant Ferronun ürəyindən keçdi ki, 3-cü maşındakılar gizli xidmətin əməkdaşlarıdır.

Truxilo maşından düşəndən sonra avtomatdan atəş açmağa başladı. Ferro da ona qoşuldu. Hər tərəfdən Truxilo və Ferro atəşə tutulmuşdular. Ferro tez-tez atəş açır, ümid edirdi ki, şəhər tərəfdən kimsə gələr və onlara kömək edər. Lakin tərslikdən şəhər tərəfdən bir maşın da olsa gəlmirdi. Atəş isə getdikcə güclənirdi. Ferronun gözü birdən yerdə uzanıb hərəkətsiz qalan şefinə sataşdı. Truxilo al-qan içində idi. Şefinin öldüyünü görə Ferronun gücü tükəndi və yerə yığıldı.

Sonra Truxilonun meyidində əlli üç güllə yarası aşkar edildi. Diktatorun sürücü — mühafizəçisi Ferro sağ qaldı və tezliklə Puerto-Rikoya mühacirətə getdi. Orada jurnalistlərə terror hadisəsi haqqında ətraflı məlumat verdi.

EDUARD ŞEVARDNADZE (1928)

Gürcüstan respublikası müstəqillik qazandıktan sonra ölkədə hərəmərlik başlanmışdı. Ölkədə tez-tez terror aktları baş verirdi. Belə terror aktlarından biri Amerika vətəndaşı Fred Vudraffa qarşı törədildi. Fred Vudraff pasportuna görə diplomat idi. Əslində isə Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin əməkdaşı idi. O, Gürcüstan xüsusi missiya ilə gəlmişdi. Həmin gün

aşam Fred Vudraff Eduard Şevardnadzenin mühafizəsinin başçısı Eldar Qoqoladzenin qonağı idi. Terror aktı Hərbi Gürcüstan yolunda baş vermişdi. Həmin terror aktı törədilənə qədər Hərbi Gürcüstan yolunun müxtəlif sahələrində bir neçə qarət hadisəsi baş vermişdi. Belə nəticə çıxarmaq olar ki, Vudraffı da həmin qarətçilər öldürmüşdülər. Həmin terror aktı ilə əlaqədar 3 nəfər şübhəli şəxs qismində saxlanmışdır. Eyni zamanda məlum oldu ki, Vudraff "Niva" avtomobilinin arxa oturacağında oturmuşdu. Atəş Kalaşnikov avtomatından açılmışdı. Güllə isə Vudraffin boynunun arxasından dəymişdi. Gürcüstan prokurorluğu inandırmağa çalışırdı ki, güllə hərəkətdə olan avtomobildən atılmışdır. Bunu arxa şüşədəki güllə yeri də təsdiqləyirdi. İstintaq belə qərara gəldi ki, bu

qətl hadisəsi adi cinayət hadisəsidir və burada heç bir siyasi motiv yoxdur. İstintaq zamanı saxlanan şəxslərdən biri etiraf etdi ki, gülləni fikirləşmədən atmışdır. Sonra məlum oldu ki, MKİ-nin əməkdaşı Vudraffin Gürcüstan gəlişi Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadzenin mühafizəsinin təşkili ilə ümumi şəkildə bağlı olmuşdur. Prezidentin qərbli dostları onun mühafizəsinin yaxşı təşkil edilməməsindən narahatlıq keçirirlərmiş. Hətta Amerika mətbuatı yazırdı ki, "Qərb Şevardnadzenin qarşısında borcludur". ABŞ onu fiziki cəhətdən qorunmalıdır, çünki bu postda olan Şevardnadzenin taleyi Gürcüstanın taleyi deməkdir və bu da Vaşinqton üçün çox önəmlidir. Çünki Gürcüstan respublikası Amerika üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə də hələ 1992-ci ildə keçmiş dövlət katibi Ceyms Beykerin təklifi ilə Amerika xüsusi xidmət orqanları, xüsusi bölməsi "Delta" Şevardnadzenin mühafizəsinə yaxşılaşdırmağa onun yenidən qurulmasına köməklik göstərirdi. Görünür ki, mərhum Fred Vudraff da bu məqsədlə Gürcüstan gəlmişdi. Eyni zamanda amerikalılar Gürcüstan puluz iki min komplekt geyim forması da vermişdilər.

Bütün bu yardımlara baxmayaraq Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadzeyə qarşı bir neçə dəfə terror aktı təşkil olunmuş, lakin onların heç biri baş tutmamışdır.

Birinci terror hadisəsinə Şevardnadze terrorçular tərəfindən qətlə yetirilmiş öz dostu Xabeşvilinin yas mərasiminə gələndə liftdə cəhd göstərdilər. Lakin Şevardnadze liftə minmədi və pilləkanla 5-ci mərtəbəyə qalxdı.

Terrorçular qərara almışdılar ki, terror aktını ikinci dəfə istilik raketi ilə respublika prezidentini

Tbilisi aeroportuna uçan zaman həyata keçirsinlər. Lakin bu terror aktı da baş tutmadı. Üçüncü dəfə terrorçular Eduard Şevardnadze ilə birdəfəlik qurtarmağı qərara almışdılar. Ona görə də prezidentə qarşı sui-qəsdə parlamentin binasında həyata keçirmək istədilər. Lakin bu terror aktı da baş tutmadı.

Bu terror hadisəsindən sonra belə bir fikir yayılmışdı ki, sui-qəsd Şevardnadzenin özü tərəfindən hazırlanmışdır ki, müxalifəti nüfuzdan salsın. Bu versiyanı isə heç kəs sübut edə bilmədi. Lakin müxalifət nəinki nüfuzunu itirdi, hətta tezliklə darmadağın edildi. 1995-ci il sentyabr ayının əvvəllərində Gürcüstanın "Mxedrioni" xilasetmə korpusunun rəhbəri həbs edildi. Təhlükəsizlik xidmətinin şefi İqor Georqadze öz postundan uzaqlaşdırıldı. Şevardnadzeyə qarşı hazırlanmış sui-qəsdə məhz İqor Georqadzeni günahlandırdılar. Ancaq Georqadzeni həbs etmək mümkün olmadı. Çünki təcrübəli kəşfiyyatçı bacarıqla gizlənə bildi.

1995-ci ildə öz düşmənləri və müxalifətlə hesablaşdıqdan sonra Şevardnadze ikinci dəfə yenidən prezident seçildi. Dəfələrlə ona sui-qəsd edilə də sağ-salamat qalan Şevardnadze 2003-cü ilin noyabr ayında məxməri dövlət çevrilişindən sonra istefa verdi.

BAŞ NAZİRLƏR

LİAQUT ƏLİ XAN (1895—1951)

Terror aktlarının qurbanlarından biri də Pakistanın ilk Baş Naziri Liaqut Əli xan idi. Əli xan 1895-ci ildə şərq Pəncab vilayətinin Karnala şəhərində anadan olmuşdu. Oksford Universitetinin hüquq fakültəsini bitirdikdən sonra vətəninə qayıdan Əli xan fəal şəkildə siyasətə qoşuldu. 1923-cü ildə Əli xan Müsəlman cəmiyyətinə qoşuldu və müsəlmanların lideri Məhəmməd Əli Cinnaxın yaxın köməkçisi oldu. 1947-ci ildə Hindistan və Pakistan müstəqillik qazandılar. İngilis əsarətindən azad olan Hindistan və Pakistan bir-birinə ərazi iddiaları irəli sürdülər. Həmin mübahisəli ərazi Kəşmir vilayətidir ki, bu gün də onun üstündə Hindistan və Pakistan arasındakı toqquşma davam edir. Sərhəddə o qədər gərginlik yaranmışdı ki, Pakistan və Hindistan müharibə vəziyyətinə gəlmişdilər. Lakin son anlarda dünya ictimaiyyətinin təzyiqləri nəticəsində Pakistan prezidenti Pərviz Müşərrəf və Hindistanın Baş Naziri Vaçpai arasında aparılan danışıqlar uğurla nəticələndi və gərginlik qismən də olsa aradan götürüldü.

1947-ci ildə Pakistan müstəqillik qazanandan sonra Əli xan Pakistana köçdü. Öz doğma yerlərini

qoyub Pakistana gələndən sonra Əli Xan Baş Nazir oldu. 1948-ci ildə isə Məhəmməd Əli Cinnax vəfat etdi. Bundan sonra yeni müstəqillik qazanmış Pakistana Əli xan idarə etməyə başladı. Onun Baş Nazir olduğu dövr Kəşmir vilayətinin üstündə Hindistanla Pakistan müharibə vəziyyətində idilər. Lakin Əli xan daimi olaraq müharibə əleyhinə çıxırdı. Lakin bəzi qüvvələr müharibə tərəfdarı idilər. 1951-ci il oktyabr ayının 16-da Əli xan Kəşmir vilayəti ilə həmsərhəd olan Qərbi Pəncabın Ravalpindi şəhərindəki mitinqdə çıxış edərkən müsəlman fanatiklərindən bir nəfəri Baş Nazirə bir neçə dəfə atəş açdı. Əli xanı yaxınlıqdakı xəstəxanaya aparsalar da o aldığı güllə yaralarından yolda keçindi. Onun qatilini yerindəcə güllələdilər.

Sonra müəyyən etdilər ki, Baş Naziri qətlə yetirən Seyid Əzbər xan Əfqan imiş. O da məlum oldu ki, Seyid Əzbər xan istəyirmiş ki, Əfqan-Pakistan sərhədində müstəqil Puştu dövləti yaradılsın.

ALDO MORO
(1916–1978)

Dünyada baş vermiş ən böyük sui-qəsdlərdən biri də İtaliyanın Baş Naziri Aldo Moraya qarşı törədilib. Aldo Moro 1945-ci ildə 29 yaşında İtaliya Xristian-Demokrat Partiyasının üzvü olmuşdur. Bu vaxta qədər Bari şəhərindəki Universitetdə hüquq dərsi deyirdi və siyasətə çox ciddi yanaşırdı. 1947-ci ildə Aldo Moro Xristian Demokrat Partiyasının De Qasperini

hökumətində xarici işlər Nazirinin müavini postunu tutur. Lakin o vəzifədə çox qala bilmir. İtaliya hökuməti NATO-ya üzv olmaq istəyəndə Aldo Moro etiraz edir. Bunu görən De Qasperini onu hökumət üzvlüyündən azad edir. 1953-cü ildə De Qasperini hökuməti seçgilərdə məğlub olur və Aldo Moronun günəşi parıldayır. 1955-ci ildə o İtaliya Ədliyyə Naziri olur. Bundan sonra Aldo Moro Xristian Demokrat Partiyasında yer siyasi katib vəzifəsinə seçilir.

Bundan sonra Aldo Moro İtaliya siyasətçilərindən biri olur. 1963-cü ildə isə İtaliyanın Baş Naziri seçilir. Aldo Moro İtaliyanın başqa siyasətçilərindən öz təvazökarlığı ilə seçilirdi. Aldo Moro hansı vəzifədə işləməsindən asılı olmayaraq ömrünün sonuna qədər Roma Universitetində mühazirə oxumuşdur.

1968-ci ildə Aldo Moro hökuməti istefa verdi. İstefaya səbəb isə İtaliya Kommunist Partiyasının siyasi səhnəyə çıxması oldu. Bu zaman Xristian Demokrat Partiyası parlamentdə səslərin üçdə ikisini toplamış kommunistlərlə ittifaqa girmək üçün əvvəlcə sosialistlərlə ittifaqa girmək istədi.

Bunun da təşəbbüskarı Aldo Moro idi. 1978-ci ildə Aldo Moronun fəallığı sayəsində Xristian Demokrat Partiyası İtaliya Kommunist Partiyası ilə razılığa gəlib yenidən hakimiyyətə gəldi. Elə bundan sonra da Aldo Moronu kommunist əhval ruhiyyəsində olduğu üçün günahlandırmağa başladılar. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzi siyasətçilər Aldo Moronun bu manevarını çox gözəl başa düşürdülər. Ölkədə isə vəziyyət çox ağır idi. Siyasi böhran davam edirdi.

Ölkədəki böhranı görən Aldo Moro yeni hökumət qurmaq istəyəndə heç olmasa rəqiblərlə əməkdaşlıq edərək ölkənin ağır vəziyyətini kommunistlərlə bölüşmək və həm də Xristian Demokrat Partiyasının ünvanına deyilən tənqidləri azaltmaq istədi. Lakin onun rəqibləri Aldo Moronu ya başa düşmədilər, ya da kommunistlərlə bu razılışmanı istəmədilər, guya bu onlar üçün ölümə bərabər idi.

1978-ci il mart ayının 16-da Culo Andreottenin yeni hökuməti parlament qarşısında dayanıb onun razılığını almalı idi.

Səhəri gün Aldo Moro parlament iclasına getməyə hazırlaşdı. Onun via Forte-Trionfale küçəsindəki 79 saylı evinin küçə qapısına həmişə olduğu kimi mühafizəçilərlə biri "Fiat", digəri "Alfetta" markalı iki avtomobil gəldi.

Mühafizəçilərin rəisi feldfel Oreste Leonardi Xristian Demokrat Partiyasının lideri ilə 15 il idi

işləyirdi və öz patronunun bütün hərəkət və adətlərini bilirdi. Moro düz saat 9⁰⁰-da evdən çıxmalı idi. Saat 8⁵⁵ dəqiqə idi. Leonardi qərara aldı ki, radiotelefonla arvadı ilə bir neçə söz danışsın. Söhbət mənasız idi. Leonardi arvadına dedi ki, onun bütün işləri yaxşıdır və narahat olmasın. Söhbətinin sonunda Moronun adını çəkdi. Məhz Moronun adının çəkilməsi də yaxında olan terroristlər üçün siqnal oldu. Şübhəsiz ki, onlar telefon söhbətini eşidirdilər.

Elə bu vaxt da Moro evdən çıxdı və Fiat-130 avtomobilinin arxa oturacağına əyləşdi. Onun əlində mühüm sənədlər olan çanta (portfel) və bir neçə papka vardı. Leonardi şefini maşına oturdub qapını örtüdü və özü də qabaq oturacaqda oturdu. Sürücü baş kapral Damikino Riççi də Aldo Moronun yanında xidmət etməyə onlarla eyni vaxtda başlamışdı. Bir an sonra maşın yerindən tərpəndi. Onun arxasınca içində 3 gənc mühafizəçi olan Alfetta da hərəkətə gəldi. Onu da qeyd etmək lazım idi ki, haman maşınlar zirehli deyildi. Bir müddət əvvəl Aldo Moro hökumətdən xahiş etmişdi ki, ona zirehli avtomobil versinlər. Lakin hökumət vəsait olmadığını və çatışmadığını deyərək onun xahişini rədd etmişdi.

Hərəkət marşrutunu əla bilən Dominiko Riççi şefdən soruşmadı ki, hara getmək lazımdır. Hər səhər işə getməzdən əvvəl Moro dua etmək üçün Ceki Delfiçi kilsəsinə gedirdi. Öz adətində sadıq qalan Moro yenə də ora yollandı. Maşınlar via Fani küçəsi ilə hərəkət edirdi. Küçə tamam boş idi. Moronun maşınının qabağında diplomatik nömrə olan ağ "Fiat" da gedirdi. Həmin maşın orta sürətlə hərəkət edirdi. Bu da Moronun mühafizəçilərinin diqqətini özünə cəlb etmirdi.

Nizaminaməyə görə Leonardi "Fiat" haqqında

lazımı yerə xəbər verməli idi. Lakin "Fiatın" diplomatik nömrəsi onu çaşdırdığından heç bir yerə məlumat vermədi. Bu hadisəyə qədər yəni bir həftə əvvəl Leonardi bir "Fiat-128"-in onları daim izlədiyini müşahidə etmiş və Karabinçilər korpusunun komandanına üç raport yazmışdı. Leonardi bildirdi ki, naməlum "Fiat-128" daimi olaraq onların arxasınca gəlir.

Lakin martın 15-də rəhbərlik cavab verdi ki, narahat olmağa əsas yoxdur. Elə bu da leonardini arxayın etmişdi və belə fikirləşdi ki, yaqın İtaliyanın xüsusi xidmət orqanı Moro üçün əlavə ehtiyat tədbirləri görmüşdür. Moronun arxasınca "Alfette" də gedən daha üç mühafizəçi də özünü arxayın aparırdı. Onlar avtomatlarını maşının yük yerinə qoymuşdular. Həmin mühafizəçilər də arxadan gələn maşın haqqında polisə məlumat verməkdənsə qəzet oxumaqla məşğul idilər. Bu cür arxayınçılıq da onların məhv olmasına gətirib çıxardı.

Maşın via Strezaya yaxınlaşanda ağ "Fiat" birdən dayandı və Moronun oturduğu maşın onun yük yerinə çirpildi. Elə bu an da ağ "Fiat"dan əlində tapança olan iki adam çıxdı və yaxın məsafədən "Fiat-130"-a atəş açmağa başladılar. Bu zaman yolun kənarındakı kolluqdan avtomatdan ardı arası kəsilməyən atəş açdılar.

Həmin iki nəfər kişi cəhd edirdi ki, Moroya güllə dəyməsin, ancaq kolun dalından atəş açanlar isə mühafizəçilərin üzərinə açdıqları atəşə görə patronları qızırğalanmırdılar. Dörd nəfər atəş açanlar "Alitaliya" avia şirkətinin styuardlarının tünd göy rəngli paltarını geyinmişdilər.

Hücum cəmi 23 saniyə çəkdi. Moronun mühafizə-

zəçisi Rafael Yottsini cəmi iki dəfə atəş açsa da terrorçulara heç bir sədəmə toxunmadı. Ancaq terrorçuların bütün güllələri hədəfə dəydi. Moronun bütün mühafizəçiləri yerindəcə məhv edildilər. Ancaq mühafizəçilərdən Dzidi cərrahiyyə masasında keçindi. Həkimlər onu həyata qaytara bilmədilər.

Moronun özünü isə terrorçular "Fiat-132"-yə basıb via Kamiluççaya tərəf apardılar. Tezliklə izi Romanın dar küçələrində itirdilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, terrorçular sui-qəsdə bir aydan artıq hazırlanmışdılar. Əvvəlcə onlar dörd "Fiat" və bir "Reno" maşınını qaçırmışdılar. Terrorçular qaçırdıqları maşınları diqqətlə nəzərdən keçirmiş, sonra maşınların nasazlığını tamamilə aradan qaldırmışdılar. Bundan sonra avtomobillərin birinə polis sirenası qoymuşdular, digərinə isə Xarici İşlər Nazirliyindən əsl diplomat nömrəsi almışdılar. Polislər sonra da təyin edə bilmədilər ki, nömrəni onlar hansı üsulla əldə ediblər.

Bundan əlavə terrorçular müvəqqəti olaraq gizli yeraltı hospital da təşkil etmişdilər. Eyni zamanda güclü dərman preparatları da əldə etmişdilər ki, bu preparatlar heç İtaliyada da yox idi. Terrorçular Aldo Moro üçün mənzil həbsxana da düzəltdirmişdilər.

Oğurlanmış Aldo Moronu tapmaq üçün polis fəal axtarışa başladı. İctimaiyyət isə tamamilə şok vəziyyətində idi. Bütün televiziya və radio daimi olaraq onun oğurlanması haqqında ardı-arası kəsilmədən informasiya verirdi ki, ölkədə dövlət çevrilişi olacaq.

Bununla bərabər ölkədə kütləvi surətdə axtarışlar başladı. Təyyarə meydanları, dəmiryol vağzalları nəzarətə götürüldü. Bütün bu axtarış və tədbirlər nəticəsiz qaldı.

İki gün sonra 1978-ci il martın 18-də Romada

"Mesacero" qəzetinin əməkdaşlarına "Palaroidom"la çəkilmiş əsir düşmüş Aldo Moronun bayrağın önündə Qırmızı briqada yazılmış şəkillə bərabər vərəqə də atmışdılar. Vərəqədə "Xristian Demokrat Partiyasının lideri Xalq məhkəməsinə veriləcəkdir. Məhkəmənin gedişi haqqında "Qırmızı briqada" ardıcıl informasiya verəcəkdir.

Polislər gecə və gündüz terrorçuları axtarırdılar. Onlar nə qədər cəhd etsələr də axtarışın səmərəsi olmurdu. Aprel ayının 19-da via Qradli küçəsini də axtaran polislər təsadüfən terrorçuların gizli 11 saylı mənzilini aşkar etdilər. Polislər həmin mənzildə mart ayının 28-də də olmuşdular. Lakin qapının zənginə heç kəs çıxmadiğı üçün onlar çıxıb getmişdilər. Aprelin 19-da məlum oldu ki, terrorçu "Qırmızı briqada" məhz bu mənzildə yerləşir. Təbii ki, aprelin 19-da artıq onların izi də qalmamışdı. Buna bənzər əhvalat via Foada da baş verdi. Polis terrorçuların gizli yeraltı mətbəəsini aşkar etdi. Polis orada pusqu qoymaqlansa özünün sirenası ilə bütün ətrafı ayağa qaldırdı. Təbii ki, terrorçular duyub düşüb aradan çıxdılar.

Bununla bərabər terrorçular Aldo Moronun "azadlığa" çıxmaq haqqında yalvarış dolu məktublarını daşıyırdılar. Aldo Moro yalvarış dolu məktubunda xahiş edirdi ki, hökumət və partiya terrorçuların tələblərini yerinə yetirsinlər. Əks halda hökumət rəhbərləri haqqında onları nüfuzdan salacaq materialları terrorçulara verəcək. Təbii ki, Moro çox şey bilirdi. Hökumətdə narahatçılıq başladı. Bunu hiss edən terrorçular "Qırmızı briqada"-nın təşkilatçısı Renato Kurço başda olmaqla həbsxanada saxlanan bir qrup terrorçunu azad etmək tələbini irəli sürdülər.

Aldo Moronu oğurlanmasından bir neçə il sonra

1982-ci ildə həmin vaxtlar via Bonuççi küçəsindəki 8 sayılı evdə Kamilla Ləqəbi ilə tanınan Anna Laura Brogettinin mənzilində saxlandığı məlum oldu. 1978-ci ilin aprel ayında polis həmin rayonda axtarış apararaq 10 nömrəli evə qədər gəlib çıxdı. Lakin nədənsə polis oradan geri qayıtdı və bu da Aldo Moronun öldürülməsi ilə nəticələndi.

1978-ci ilin may ayının 9-da həbsinin 55-ci günü terrorçular Moronu gizli həbsxanadan çıxarıb onu qırmızı "Reno-4"un yük yerinə girməyə məcbur etdilər. Moro onların tələbinə əməl etdi. Terrorçular Moro oğurlanan vaxt cibində olan xırda pulları da ona qaytardılar və onu inandırdılar ki, azadlığa buraxırlar. Moro yük yəinə girən kimi yük yerinin qapağını bağladılar. Qatil P.Qallinari maşına yaxınlaşdı və yük yerindəki Aldo Moroya parabellum tapançasından on bir güllə vurdu. Onlar Romanın ən qədim hissəsində yerləşən İtaliya Kommunist Partiyası və Xristian Demokrat Partiyasının yerləşdiyi via Kaetaniyə yollandılar. Saat 13⁰⁰-də naməlum bir adam polisə zəng vurub bildirdi via Kaetanidəki qırmızı "Reno-4" avtomobilində meyit var. Polis deyilən yerə getdi və çox ehtiyatla maşının yük yerini açdı. Bir neçə dəqiqədən sonra meyit haqda bütün İtaliya bildi.

Çox keçmədi ki, caniləri tutdular. 1981-ci ildə Romada Aldo Moronu oğurlayanların məhkəmə prosesi başlandı. Məhkəmə prosesi müəyyən fasilələrlə iki il davam etdi. 1983-cü ildə 40 nəfərdən çox olan terrorçulardan 32 nəfəri ömürlük, qalanları isə müxtəlif müddətlərə həbs cəzasına məhkum edildilər.

Terrorçulardan cəzalandırılan çox oldusa da "Qırmızı briqada"nın arxasında kimlərin dayandığı məlum olmadı. Bu qanlı hadisənin törədilməsində

bəziləri mərkəzi Kəşfiyyat idarəsini, bəziləri isə P-2 mason lojasının iştirakı və təsiri olduğunu söyləyirdi.

Şübhələrdən XDP-nin, dövlət aparatının da üzərinə düşürdü. Onlar Aldo Moronun populyar olmasından qorxurdular.

Aldo Moronun ölümündən sonra parlamentdə çoxluq qazanmış kommunistlərin iştirakı ilə qurulan hökumət parçalandı. XDP-nin 1980-ci ildəki qurultayında kommunistlərin iştirakı ilə hökumət qurmağa icazə verilməməsi haqqında qərar qəbul edildi.

Belə bir söhbət də gəzirdi ki, Aldo Moronun istintaq işinin ləngidilməsində gələcək mason lojasının üzvü olacaq İtaliya xüsusi xidmətinin bir neçə rəhbərinin də əli olmuşdur.

Ən nəhayət onu da deyə bilərik ki, Aldo Moro siyasətçilər arasında ən populyar siyasətçi olduğu üçün rəqibləri də onu təhlükəli hesab edirdilər. Bəlkə də belə təhlükəli olduğu üçün hökumət onun tapılmasında və azad olunmasında maraqlı olmadı.

DOLFUS ENGELBERT

(1892—1934)

1933-cü ildə Almaniya-
yadakı seçkilərdə Adolf
Hitler qələbə çaldı və Al-
maniyanın Kansleri oldu.
Hakimiyyətə gələn Hitler
özü Avstriyada anadan
olmuşdu. Kansler olandan
sonra o Avstriyanı Alma-
niyaya birləşdirmək istə-
yirdi. Lakin onun bu
ideyasını həyata keçirmək
çətin idi. Əvvələn Avstri-
yanın kansleri Dolfus
Engelbert tanınmış bir
siyasi xadim idi. İkincisi

isə Avropa, eləcə də SSRİ Avstriyanın Almaniya-
ya birləşdirilməsini yaxşı qarşılamırdılar. Elə buna görə də
Hitler hələlik Avstriyanı Almaniya-
ya birləşdirə
bilmirdi. Ancaq gələcəkdə bu planı həyata keçirmək
üçün zəmin hazırlamalı idi.

Hitler hakimiyyətə gələndən sonra Avstriya
nasistləri də baş qaldırdılar və hökumət əleyhinə qiyam
etdilər. Qiyamçılar Dolfus hökumətinin istefasını tələb
edirdilər. Qiyamçılar həm Almaniya-
dan, həm də
İtaliyadan dəstəklənirdi. Dolfus hökumətinin vəziyyəti
hər gün ağırlaşdı. Qiyamın başındakılar nasist əsgər
qrupunun başçısı Fridolin Qlass, Qustav Vexter və
Rudolf Veydenhammer idi. 1932-ci ildə Avstriya nasist
partiyasının rəhbərlərinin əmri ilə orduda "Almaniya
Əsgərlərinin İttifaqı" təşkilatı yaradılmışdı. Həmin

təşkilatın da rəhbəri Qlass seçilmişdi. Onun ən yaxın
köməkçiləri isə Frans Holsverber, Otto Planetta və
Hans Domes idi.

Orduda nasistlərin baş qaldırdığını gören hərbi
nazir Voquen onların təqib edilməsi haqqında əmr
verdi. Təxminən 80 nəfərə yaxın nasist-sosialistlər, o
cümlədən də Qlass, Holsveber, Planetta və Domes
ordudan azad edilən əsgərləri yığaraq hərbi birləşmə - 6
alay yaradaraq Mili-"terştandarte" adlandırdı. 1934-cü
ilin yazında bu birləşməyə SS ümumi ittifaqında
"Ştandarte-89" kimi birləşdirildi.

Qlass öz birləşmələrinin qüvvəsini gördükcə
qiyam planını Avstriyadakı müxtəlif nasist dairələrində
həyata keçirməyə başladı.

1934-cü il iyun ayının 25-də Surixdə Qlass,
Veydenhammer, Vexter və Həbixtdən idarət qrupun
müəviri oldu.

Qlass öz planını açıqlayaraq dedi ki, prezident və
nazirlər kabinetinin iclası zamanı həbs edərək presi-
denti yeni hökumət qurmağa məcbur edək. Həm də bu
zaman radiostansiyanın binasını tutmaq lazımdır.

Ayrı-ayrı əməliyyat planları da Qlassın planında
nəzərdə tutulmuşdu. Onun planına görə "SS Ştandarte
89" əsgərlərindən 150 nəfərlik qrup nazirlər kabinetinin
iclası zamanı şəhər komendaturasını tuturlar, əsgər
formasını geyinmiş 30 nəfərlik qarnizonu isə orada
qoyulur. Elə bu vaxt da şəhər komendaturasının
qarşısından əks tərəfdən hərbi forma geyinmiş silahlı
dəstə gəlməli idi. Başqa esesçilər də hərbi çəkmə və
şalvarda onların arxasınca mülki paltarda yaxşı
geyinmiş halda hərbi komendaturaya gələrək orada
silah almalı idilər. Planettanın rəhbərliyi ilə xüsusi qrup
qarnizon zabitlərini həbs etməli idilər.

Hərbi forma geyinmiş qrup isə yük maşınında bundeskansler iqamətgahına gedərək binanı tutmalıydı.

Başqa bir qrup "ravaqa" binasını və telefon qovşağını ələ keçirməli idi. Radiostansiya isə: "Dolfes hökuməti istefaya getdi. Doktor Rintelə tapşırılmışdır ki, yeni hökumət təşkil etsin" deyə elan verməli idi. Bu xəbərdən sonra nasistlərin ölkədə olan başqa qüvvələri də hərəkətə qoşulmalı idi.

Qabixt Qlassa tapşırırdı ki, təcili Vyanaya qayıtsın və çıxışa hazırlaşsın, eyni zamanda Veyden Halmerlə sıx əlaqə yaradaraq Münhen və Vyanadan silah gətirilməsini təmin edərək Avstriya ordusunun yüksək rütbəli zabitlərindən mayor doktor Qotsmanla danışıqlar aparsın. Üsyanın vaxtı hələ təyin olunmamışdı, lakin planın həyata keçirilməsi yaxınlaşmışdı.

1934-cü il iyul ayının 11-də Veyden-Hammer Vyanadan Romaya getdi ki, Avstriya səfirliyində Rintelenin üsyan planının danışıqlarına başlasın. Çünki Rintelen Dolfusun varisi olmalı idi və keçmiş xristian-sosial və diplomatik xidmətləri ölkədə və xaricdə onu şöhrətləndirmişdi.

Iyul ayının 24-də əməliyyat başlandı. Silah və paltarla dolu yük maşınları yola çıxdılar. Həyəcan sığınalı ilə yüzlərlə esesçilər və nasional sosialist partiyasının üzvləri ayağa qalxdılar.

Günortaya yaxın maliyyə naziri doktor Burst Rintelenə xəbər verdi ki, Nazirlər Kabinetinin iclası saat 16⁰⁰-da olacaq. Bir qədər sonra isə aydın oldu ki, Nazirlər Kabinetinin iclası səhər saat 11⁰⁰-a keçirilir.

Iyul ayının 24-də axşam "Rodaun" otelində Veydenhammerlə Vexter və Qlassın görüşü oldu. Bu vaxta qədər Veydenhammerin Rintellə söhbəti olmuşdu. Rintel qiyamın əleyhinə çıxdı. Lakin Vexter

və Qlass qiyamın səhər başlanmasında təkid edirdilər. Səhəri gün saat 6³⁰-da Qlass öz zabitləri ilə danışıqları davam etdirdi. Qərara alındı ki, səhər komendaturasını bundeskanslerin iqamətgahı tutulduqdan sonra tutsunlar. Bu əməliyyatı yerinə yetirməyi Planetanın 40 nəfərlik dəstəsinə həvalə etdilər ki, bu dəstə hərbi formada olmalı idilər. Komandalara saat 8-də qiyama başlamağı tapşırtdılar. Saat 12⁴⁵ dəqiqədə yük maşınlarının təyin olunmuş yerə getməsinə əmr verdilər. Bununla da əməliyyata hazırlıq planı başa çatdı. Təyin olunmuş yerə – bundeskanslerin iqamətgahına gəlib çatanda burada artıq vəziyyət başqa cür idi. Nazirlər Kabinetində iclas yox idi. Xəyanət baş vermişdi. Nasistlərin yük maşınında gəlmələrini artıq Dolfusa xəbər vermişdilər. Hadisəni xəbər verən satqın Vyana şəhərinin 16-cı polis şöbəsinin komissarı İoşann Dobler idi. Saat 11⁵⁴ dəqiqədə Dövlət düşmənlərdən qoruyan xüsusi komissar Fey Dolfusa məlumat verdi ki, sui-qəsd gözlənilir. Kabinet başçısı nazirlərə göstəriş verdi ki, binanı tərk etsinlər. Dolfusla təhlükəsizlik katibi Karvinski, hərbi iş üzrə katib general-mayor Sener və Fey qaldılar. Onların müşayiəti ilə Dolfus öz iş otağına getdi.

Saat 12⁵⁰ dəqiqədə qiyamçılarla dolu maşın binanın həyətinə daxil oldu. Polislər onların həyəət keçməsinə heç bir maneçilik törətmədilər. Sonralar polislər deyirdilər ki, biz ələ bildik ki, bizə kömək gəlir ki, bundeskansleri qoruyaq.

Heç bir müqavimət görməyən nasistlər bundeskansler binasını tutdular. Esesçilər fəxri qarovul Babkanı, qarovulu dəyişməyə gələn qaravul komandirini və hər iki komandiri həbs etdilər. Esesçilər polis komissarını da həbs etdilər. Yuxarı mərtəbələri tutmaq

üçün esesçilər bir neçə qrup ayırdılar. Nazirlər Kabinetini həbs etmək Xoltsveberə tapşırıldı. Planetta başqa bir qrupu birinci mərtəbəyə apardı. Planetta da qapıçı Gedviçekin müşayiəti ilə gələn Dolfusu qarşıladı. Toqquşma zamanı Dolfus ölümcül yaralandı.

Binanın tutulması cəmi 20 dəqiqə davam etdi. Hərbi nöqtəyi nəzərdən əməliyyat ələ keçirildi. 65 nəfər əsgər və polis çaşıb qaldılar və qayamçılar tərəfə keçdilər.

Nəhayət Holsveber başa düşdü ki, binada Dolfus və Feydən başqa heç bir nazir yoxdur. Holsveberə Nazirlər Kabinetini həbs etmək tapşırığı verilmişdi. Lakin Nazirlərdən heç birinin olmamasından Holsveber çaşıb qaldı ki, indi nə etməlidir. O əməliyyatın rəhbəri Qlassla danışmaq üçün Eylas kafesinə zəng vurdu. Lakin o kafədə yox idi. O, Rotterin "Kuntse" ləqəbi ilə cinayət polisinin inspektoru kimi tutulmuşdu.

Qlass isə bundeskansler iqamətgahının yanında həbs edilərək Xeymver qazarmasına göndərilmişdi. Silah və cəbbəxana ilə yüklənmiş yük maşını isə zibənşterkasda cinayət polisi tərəfindən tutularaq müsadirə edilmişdi, xarici aləmin diqqətini qiyama cəlb etmək üçün əvvəlcə saat 13⁰² dəqiqədə "Ravaq" radiostansiyası ilə belə bir xəbər yayımlandı.

"Dolfus hökuməti istefaya getdi. Hökuməti idarə etməyi Rintelen öz öhdəsinə götürdü". Hans Domesin rəhbərlik etdiyi qrup diktoru məcbur etdi ki, bu xəbəri versin.

"Ravaq" radiostansiyasının yayımladığı hökumətin istefası xəbəri Avstriya nasional sosialistlərinin həyəcan signalı ilə ayağa qalxmasına signal olmalı idi. Veydenhammer göstərir ki, iqamətgahdan kənar olan

hərəkatın (qiyamın) rəhbərlərindən Vexterin vəzifəsi ondan ibarət idi ki, bundeskansler iqamətgahına daxil olduqdan sonra bizim adamlar Qlassla birlikdə nazirlərlə danışıqlara başlasınlar. Mənsə "İmperial" otelina tələsdim ki, Rintelenin yaxın vaxtlar üçün nə edəcəyini öyrənim. Əgər qiyamın nəticəsi uğurlu olsa, bundeskanslerin iqamətgahından lazım olan sərəncamları verək. Saat ikinin əvvəllərində birdən Rintelenə onun bundeskansler təyin olması haqqında təbrik zəngi daxil oldu. Rintelenə Veydenhammer arasındakı telefon söhbətindən sonra onlar küçədə polislərin toplandığını gördülər və başa düşdülər ki, işlər yaxşı getmir. Veydenhammer Rinteləndən xahiş etdi ki, küçəyə çıxmasın. Veydenhammer özü isə tələsik radiostansiyanın olduğu binaya getdi ki, orada nə hadisələr baş verdiyini şəxsən özü görsün. Veydenhammer gedəndən sonra "Ravaq"ın baş direktoru Oskar Çeyueyə zəng vurub bildirdi ki, görünür onlar səhv xəbər veriblər və təcili izahat tələb etdi.

Veydenhammer radiostansiyanın binasına gələndə polis patrulları onu içəri buraxmadılar. O dəqiqədə başa düşdü ki, Domesin əməliyyatı uğurlu olmayıb. Bunu görüb yenidən bundeskansler iqamətgahına qayıtdı ki, orada vəziyyət necədir. Yolda o Vexter və nasional sosialist partiyasının üzvü Pavlonu gördü. Onlar birlikdə bundeskansler iqamətgahına girmək üçün "89" parolunu desələr də onları içəri buraxmadılar. Nazirlər Kabineti heç bir danışığa getməyəcəkləri haqqında qiyamçılara ultimatum verdi.

Hökumətə başçılıq edən Şuşniq "İmperial" otelina Rintelenə zəng vurub xahiş etdi ki, müdafiə nazirliyinə gəlsin. Sonra "Reyxsipost" qəzetinin baş redaktoru Funderi maşınla Rintelenin arxasınca

göndərdi. Rintelen müdafiə nazirliyinə gələn kimi onu otaqlardan birinə saldılar.

Ordunu, polisi ayağa qaldırıqdan sonra birləşmiş müdafiə qüvvələri hazırlıq vəziyyətində bundeskansler iqamətgahına gələndən sonra nazir Neystedter - Ştyurmer və general Tsener qiyamçıların yanına danışığa gətdilər ki, binada həbs olunanları azad etsinlər.

1934-cü il iyul ayının 25-də günün ikinci yarısında Şuşniq hökumətinə Dolfusun ölümü məlum olsa da binada olan Nasional Sosialistlər mühasirədə olanlara bildirdilər ki, onlara Germaniya sərhədlərinə getmək üçün icazə veriləcəklər. Nəhayət, bundeskansler iqamətgahına polis maşınları gəldilər. Nasional-Sosialistlərə bildirdilər ki, onları bu maşınlarla göndərəcəklər ki, nəzəri cəlb etməsinlər. Qiyamçılar silahları təhvil verdilər və maşına oturdular. Qiyamçılar ümid edirdilər ki, onları dövlət sərhəddinə gətirəcəklər və tezliklə qohumları da onların arxasınca Germaniyaya gələcəklər. Lakin polis maşınları sərhəddə deyil, Mərakeş qazarmalarına getdi.

Şuşniq etiraf etdi ki, vədə xilaf çıxmağın məsuliyyəti onun üstünə düşür. Hesabatda qeyd edirdi ki, 1934-cü il 25 iyul hadisəsində mən sərəncam verdim ki, qiyamçılar gecəni Vyana keçirsinlər, vitse prezident cənab Skublyanın təklifi ilə onlar Mərakeş qazarmasına göndərildilər.

1934-cü il iyulun 25-i axşam Vyana polisi bilmirdi ki, Dolfusa olümcül atəşi kim açmışdır. Polis vitse prezidenti Skubl saat 21-də əmr verdi ki, cinayət axtarış polisləri Mərakeş qazarmasına getsinlər və həbsdə olan 150 nasional sosialistləri istintaq etsinlər. Sonrakı gün məlum oldu ki, Dolfusa atəş açan Planetta olmuşdur. Elə o dəqiqə də onu həbsxanaya göndərdilər.

1934-cü il iyulun 30-da hökumət qərar qəbul etdi ki, 25 iyul üsyanında iştirak etmiş şəxslər məhkəmə işinə ziyan vurmadan müəyyən olunmuş qaydada saxlanınsınlar. Bu qanunu müzakirə edərkən Ədliyyə naziri Berger-Valdeneqq onu əsas gətirirdi ki, tutulanlar artıq 1100 nəfərdir, yuxarı Avstriyada 1300, Ştiri də 1200 nəfərə çatmışdır. Dolfusun varisi Şuşniq Nasional-Sosialistləri geniş miqyasda təqibə başladı.

Birinci hərbi məhkəmə prosesi Xoltsveber və Planettanın işi oldu. Onlar dövlətə xəyanətdə ittiham edilərək ölüm cəzasına məhkum edildilər. Bundan əlavə Planetta ölüm işinə görə də cəzalandırıldı.

Onlardan sonra daha bir neçə nəfər də edam edildilər. 1934-cü il 25 iyulda Astriya kansleri Engelbert Dolfusun məhvi Adolf Hitlerin öz məqsədinə çatmaq üçün istifadə etdiyi ilk siyasi ölüm idi. Dolfus nasistlərin işğalçılıq siyasətinə qarşı çıxdığı üçün Hitlerə açıq meydan oxuyurdu. Eyni zamanda Avstriya kansleri ölkəni diktator və faşizmə istiqamətləndirirdi. Hitler isə nasist sosialistlərin qiyamını diqqətlə izləyirdi. Lakin qiyamın uğursuzluqla nəticələndiyini görüb onlarla əlaqələri kəsdi. Dolfusun ölümünə görə qiyamçıların hərəkətini pislədi. 4 il sonra isə Hitler Avstriyanı Almaniyaya birləşdirdi.

İNDİRA QANDİ

Hind xalqının böyük qızı İndira Qandi 1917-ci ildə anadan olmuşdur. İndiranın atası Cavahirləl Nehru Hindistanın İngiltərənin müstəmləkəçiliyindən azad olması üçün mübarizə apararlardan biri idi. Ömrünün xeyli hissəsini həbsxanada keçirən Cavahirləl Nehru qızı İndira Qandini də Hindistanın ingilislərin əsarətindən qurtarması üçün mübarizə aparmağa

hazırlamış və 1947-ci ildə Hindistan İngiltərə müstəmləkəçiliyindən azad olmuşdur. Cavahirləl Nehru 1947-ci ildən 1964-cü ilə qədər Hindistanın baş Naziri və Xarici İşlər Naziri olmuşdur. Atasının ölümündən sonra İndira Qandi İnformasiya və Radio verilişləri naziri postunu tutmuşdur. Elə bu postdan da İndira Qandi irəli gedərək 1966-cı ildə baş Nazir oldu. Burada onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, onun namizədliyi müvəqqəti keçid kimi idi. Ancaq İndira bu postu on bir il əlində saxladı. Eyni zamanda bu postdan başqa o planlaşdırma naziri, atom enerjisi naziri, xarici işlər naziri, maliyyə naziri, daxili işlər naziri, İnformasiya və Radio verilişləri naziri, kosmik tədqiqatlar naziri, elektron sənayesi naziri və müdafiə naziri postlarını da tutmuşdu. İndira Qandi ölkəyə rəhbərlik etdiyi zaman bütün qüvvəsini Hindistanın

möhkəmlənməsinə və monolit olmasına sərf etmişdi.

1977-ci ilin martında Hindistan Milli Konqres partiyası ölkəni idarə etməkdən məhrum oldu və partiya parçalandı. Bu zaman İndira Qandi Baş Nazir postunu tərk etdi. Baş Nazir postunu tərk edən İndira Qandi Hindistan Milli Konqres partiyasından ayrılmış Hindistan Milli Konqres partiyasına rəhbərlik etməyə başladı. 1980-ci ildə isə yenidən Hindistanın Baş Naziri oldu. Bu zaman ölkənin ən böyük problemi Pəncab ştatında baş verdi. Belə ki, XVI əsrdə Pəncab ərazisində Siqh dövləti yaradılmışdı. İngilis-Siqh müharibəsində ingilislər həmin dövləti işğal etdilər. 1947-ci ildə Pəncab vilayəti müstəqillik qazanan Hindistan və Pakistan arasında iki yerə bölündü. Ancaq separatçı danışıqlar zamanı Siqhlər Pəncab ərazisində Xalistan dövləti yaratmaq istədilər. Həmin məsələ bu gün də öz həllini tapmayıb. Hindistan və Pakistan arasında münaqişə bu gün də davam etməkdədir.

1982-ci ildə terrorçu siqhlər Pəncab şəhərlərindən birində məşhur jurnalist Lalə Caqat Naraini, 1984-cü ildə isə onun oğlu Romeş Çandra Çoiru öldürdülər. Şəhərdə həyəcan başlandı. Terrorçular Amritsarıdakı qızıl məbəddə gizləndilər. Elə bundan sonra da Pəncabda prezident idarəsi həyata keçirildi. Burada qeyd etmək yerinə düşərdi ki, keçmiş SSRİ-də 1989-cu ildə Dağlıq Qarabağda da prezident İdarəsi həyata keçirmişdi. Bu idarə üsulu da ona gətirib çıxardı ki, Dağlıq Qarabağı Azərbaycan xalqının əlindən alıb Ermənistana versin. Moskvanın DQ göndərdiyi canişin Arkadi Volski Qarabağda olduğu müddətdə Qarabağı Ermənistana birləşdirmək yolunu tutdu. Bu gün də Qarabağı Azərbaycandan ayırmaq üçün müəyyən dövlətlər geniş iş aparırlar. Pəncabda da prezident

idarəsi həyata keçiriləndə yollarda hərəkət məhdudlaşdırıldı. Aeroport və vağzallar da bağlandı. Məbəddə gizlənən terrorçulara təslim olmaq təklif edildi. Lakin terrorçular təslim olmaqdan imtina etdikdə hökumət Qızıl məbədə hücum etmək əmrini verdi. Hücum nəticəsində çoxlu Siqh və onların rəhbəri Carnal Sinqh Bxindraval da öldürüldülər. Burada siqhlərin kütləvi surətdə öldürülməsindən sonra minlərlə siqhlər tələsik olaraq Hindistanı tərk etdilər. Elə bu hadisədən sonra da İndira Qandinin həyatının son ayları başladı. Qızıl Məbəddə baş verən insidentdən sonra İndira Qandinin Mühafizə Xidmətində olan rəhbərlər mühafizədə olan siqhləri xidmətdən kənarlaşdırmaq istədilər. Lakin İndira Qandi bu fikrə qarşı çıxdı və Qızıl məbəddə müdafiə olunan özünün cangüdənlərini incitmək istəmədi. Bu da onun həyatı bahasına başa gəldi.

Seperatçılar çoxdan İndira Qandini öldürməyi planlaşdırmışdılar. Onlar bu aksiyanı həyata keçirmək üçün münasib vaxt gözləyirdilər. Onlar İndira Qandinin mühafizəsində on ildən çox çalışmış Beant Siqha qohumu xarinder Siqh vasitəsi ilə çıxdılar. Xarinder Sinqh Hindistanın Oslodakı müvəqqəti işlər vəkili idi. 1983-cü ilin iyun ayında Beant Siqh Osloya onun yanına gəldi. Elə həmin ilin oktyabr ayında Beant İndira Qandini Londona müşayiət etdi və Xarinder onun yanına gəldi. Lakin Beant İndira Qandinin fiziki cəhətdən məhv edilməsinə razılıq vermədi. Qızıl məbəddə baş verən qanlı olaydan sonra Beant Baş Nazirin fiziki cəhətdən məhv edilməsinə razılıq verdi. Dehlidə seperatçılar bir neçə dəfə görüşdülər və İndira Qandini öldürmək üçün sui-qəsdçilərin planını təsdiqlədilər.

İlk sui-qəsd 1984-cü il avqust ayının 15-də baş

verməli idi. Bu gün Hindistanın müstəqillik günü idi. Həmin gün İndira Qandi Qırmızı forta divarı yaxınlığındakı kütləvi mitinqdə çıxış etməli idi. Beant Siqh ona informasiya verməli idi. Sui-qəsd isə snayper həyata keçirməli idi. Snayper isə həmin Qırmızı fortun qorunmasında olan binaların birində yer tutmalı idi. Lakin bu sui-qəsd optik tufəngin gətirilməməsindən baş tutmadı.

İkinci sui-qəsd oktyabr ayının 13-nə təyin etdilər. Elə bu vaxt da Beant Siqh əsas rol oynadı. O İndira Qandiyə qranat atmalı idi. Bu hadisə İndira Qandi öz iqamətgahından çıxıb Səfdərcañq-rouda gedəndə baş verməli idi. Bu cəhd də baş tutmadı.

Üçüncü sui-qəsd cəhdi oktyabr ayının 27-nə təyin edildi. Əgər bu cəhd də baş tutmasa dördüncü cəhd oktyabr ayının 31-də yerinə yetirilməli idi.

Həmin gün İndira Qandi səhər tezdən məşhur ingilis yazıçı, rejissor və aktyoru Peter Ustinovla görüşməli idi. Peter Ustinov Baş Nazir haqqında İrlandiya televiziya üçün film çəkməli idi. Görüş saat 9³⁰- radələrində olmalı idi. Peter Ustinov Qandini onun iş otağında gözləyirdi. Saat ona işləmiş Qandi öz iqamətgahından çıxdı. Onun şəxsi köməkçisi Dhavin, şəxsi cangüdəni Nathu Ram, polis rəisi Narain Siqh və Subinspektor Rameşvar da yanında idilər. Dörd kişi İndira Qandini bir neçə addım irəli buraxaraq arxası ilə gedirdilər. Hamısı tələsmədən qapıya yaxınlaşdılar ki, bu qapı da Baş Nazirin iş kabinetini iqamətgahından ayırırdı.

Həmin səhər qapıda iki mühafizəçi dayanmışdı. Bunlardan biri Beant Siqh digəri isə 22 yaşlı polis Satvant Siqh idi. Satvant Sinqh həmin gün başqa yerdə dayanmalı idi. Lakin Beant Siqh rəisi dilə tutaraq

Satvant Sinqhin onunla dayanması üçün razılığını aldı. Onu da qeyd edək ki, Satvant Sinqh də qəsdçilərdən idi.

İndira Qandi Hind adəti üzrə ali ilə salam verərək qapıya yaxınlaşdı. O sakitcə "hamı yerində" sözlərini dedi. Onun salamını alan Beant Sinqh qapıları açdı. Qandi irəli hərəkət edəndə Beant Sinqh tapançasını çıxararaq İndira Qandiyə 5 dəfə atəş açdı. İndira yerə yıxıldı. Satvant Sinqh Beantın atəş açdığını görüb çiyindən avtomatı aşıraraq sandıqda olan bütün güllələri yerə uzanmış İndira Qandiyə boşaltdı. Qatillər öz işlərini gördükdən sonra silahları yerə ataraq əllərini yuxarı qaldıraraq təslim oldular. Atəş səsinə Hind-tibet sərhədçi qüvvələrindən əsgərlər qaçıb gəldilər. Onlar terrorçuları tutub öz yerləşdikləri yerə apardılar.

Atəş səsinə iqamətgahdan İndiranın gəlini Sonya qaçıb gəldi. Onun arxasınca da İndiranın xüsusi həkimi gəldi və süni nəfəs verməyə başladı. Lakin onda həyat əlamətləri yox idi. Nəhayət, onu maşınına qoyub klinikaya apardılar. Arxa oturacaqda oturmuş Sonya ölmüş qaynanasının başını dizləri üstə tutmuşdu.

9¹⁵-də açılmış güllələrdən sonra o, cərrahiyyə stoluna bir saatdan sonra çatdırıldı. Qandinin bədənində 25 güllə dəydiyindən onu həyata qaytarmaq çətin idi. Onun bütün daxili orqanları dağılmışdı.

Saat 14³⁰ radələrində İndira Qandi özünə gəlmədən gözlərini əbədi olaraq yumdu. Həkimlər onun həyatı uğrunda çalışdıqları zaman qatilləri mühafizə idarəsinə gətirmişdilər. Oradakı yüksək çinli zabıt öz əsgərlərinə əmr etdi ki, qatilləri güllələsinlər. Açılan atəşlərdən qatillər yerə yıxıldılar. Bundan sonra qatillərin cəsədlərini çölə çıxardılar. Yüksək rütbəli zabıtlar mühafizəçilərdən tələb etdilər ki, izahat versinlər ki, nə üçün bu cür qanunsuzluğa yol vermişlər.

Lakin həmin zabıt heç bir səbəb tapa bilmədiyindən belə dedi ki, onlar qaçmağa cəhd göstərdilər. Lakin həkimlər gördülər ki, otun üstündə qalan güllələnmiş adam hələ ölməmişdir. Həmin terrorçunu maşına qoyub Ram Manahar Loxiya qospitalına apardılar.

Terrorçu qospitalda olduğu zaman bir neçə dəfə şübhəli adamlar xəstənin yanına getmək istədilər. İlk dəfə xəstənin yanına özünü tibb bacısı kimi təqdim edən qadın keçmək istədi. Lakin mühafizəçilər onu diqqətlə qoruyurdular. İndira Qandini terrorçu siqhlərin öldürdüyünü görüb həmin gün siqhləri kütləvi şəkildə qırmağa başladılar. Bəzi məlumatlara görə həmin gün 30 min siqh öldürülmüşdür.

İndiranın öldürüldüyünün ikinci günü cinayəti təhqiq etmək üçün rəsmi komissiya yaradıldı. Komissiyaya Hindistan Ali məhkəməsinin hakimi Thakkara başçılıq edirdi. Həmin vaxt Anandi Romanın başçılığı ilə istintaq qrupu yaradıldı.

İstintaq qrupu müəyyən etdi ki, sağ qalmış Satvant Sinqh Pəncab ştatından imiş. İstintaqın sonrakı gedişində o da məlum oldu ki, Beant Sinqh və Satvant Sinqh hələ oktyabr ayının 31-nə qədər Pəncab ştatına getmişdilər. Ən maraqlısı o idi ki, onların rəisi təbəçiliyində olanların hər bir addımını bilməli olduğu halda, rəis onlarla maraqlanmamışdır. Bu səfərdən sonra onlar çoxlu pul əldə etmişlər. Bədxərçilik edən bu adamlar çoxlu pulları olduğunu heç kəsdən gizlətməmişlər.

Satvant Sinqh müstəntiqə ilk ifadələrini verdi. Bu ifadələrə görə də Srinaqarda hind ordusunun bir zabiti və bir polis inspektoru həbs edildi. Onlardan sonra Satvant Sinqhlə tanış olduğu üçün bir mühafizəçini də həbs etdilər.

Lakin İndira Qandinin ölümü üçün əmr vermiş siqh din başçısını tutmaq onlara müyəssər olmadı. Hələ qətl baş verməmişdən 10 gün əvvəl sui-qəsdçilər qaçıb xarıcda gizləndilər.

İndira Qandinin ölümündən sonra Baş Nazirin mühafizəsinə cavabdeh olan Dehli polisinin bütün rəhbər işçiləri demək olar ki, dəyişdirildilər. Baş Nazirin mühafizəsinə cavabdeh olanlar və həmin gün növbədə olanlar hamısı həbs edildilər.

Lakin bütün bunlar vəziyyəti dəyişmədi.

1984-cü ildə baş vermiş bu terror aktı nəinki Hindistanı, eləcə də bütün dünyanı lərzəyə gətirdi.

UNİKAI TSUYASI (1855—1932)

XX əsrin əvvəllərində Yaponiyanın ən böyük və demokratik siyasətçilərindən biri İnukai Tsuyosi idi. O, siyasət aləmində aparıcı demokratlardan biri olmuşdur.

Unikai Tsuyosi samuraylar ailəsindən çıxmışdı.

1890-cı ildə mühafizəkarlar partiyasından imperiya parlamentinə nümayəndələr palatasına üzv seçildi. Səkkiz il sonra isə

Unikai təhsil naziri oldu və Konstitusiyalı xalq

partiyasının əsasını qoydu. 1913-cü ildə ölkədə geniş hərəkət təşkil edərək keçmiş ordu-generalı Katsura Taronun diktator hökumətini istefaya getməyə məcbur etdi. Bundan sonra Unikal ifrat millətçilərlə mübarizəyə başladı. 1931-ci ilin sonlarında isə Baş Nazir kreslosuna oturmaq istədi. O, Baş Nazir olduqdan sonra Mancuriyada Çinə muxtariyyət idarəsi verilməsi üçün hərbiçilər tələblər irəli sürdülər. Unukai bütün gücünü sərf etdi ki, hərbiçilər siyasətə qarışmasınlar. O hazırlaşdı ki, Çinə nümayəndə göndərüb gələcəkdə hərbi hərəkətlərin qarşısını alsın. Onun bu hərəkəti hərbiçiləri daha da qəzəbləndirdi.

1932-ci il may ayının 15-də 9 nəfər gənc dənizçi zabitlərdən ibarət qrup Baş Nazirin evinə soxularaq onun qarın və boyun nahiyəsinə atəş açaraq qətlə yetirdilər. Hərbiçilərin bu hərəkəti ordunun hökumət işlərinə müdaxilə etməsi məqsədilə baş vermişdi və nəticədə hərbiçilər öz məqsədlərinə də çatdılar.

Qətdə əli olan zabitləri tutdular, istintaq da aparıldı, ancaq onlardan heç biri cəzalandırılmadı.

İON DUKA (1879—1933)

İon Duka 1933-cü ilin noyabr ayında Rumıniyanın baş naziri oldu. İon Duka Avropada uzun müddət demokrat kimi tanındı. Almaniyada hakimiyyətə gələn faşistləri onun görməyə gözü yox idi. İon Dukanın siyasi karyerası 1907-ci ildə parlamente üzv seçildəndən sonra başladı. 1916-cı ildən isə hökumətdə müxtəlif vəzifələr tutdu. 1930-cu ildə Liberal partiyasının başçısı oldu. Duka Baş Nazir postunu

tutan vaxt Rumıniyada vəziyyət çox ağır idi. 1933-cü ildə Almaniyada faşistlər hakimiyyətə gələndə Rumıniyada da “Dəmir qvardiya” adlanan faşist təşkilatının hakimiyyətə gəlməsi reallaşmağa başladı. Bununla belə bəzi rumın siyasətçiləri hesab edirdilər ki, Fransa ilə əlaqələri saxlamaq lazımdır. Eyni zamanda Fransa da Rumıniya ilə əlaqələri qırmaq istəmirdi. Fransanın

Rumıniya ilə əlaqələrini qırmamasına daha bir səbəb də Rumıniyanın kiçik Antantanın əsas üzvlərindən biri olması idi. Kiçik Antanta ittifaqında Çexoslovakiya, Rumıniya və Yuqoslaviya birləşmişdi. Məhz bu qüvvələri də Rumıniyanın yeni baş naziri İon Duka təmsil edirdi. O faşistlərin barışmaz düşməni idi. Baş Nazir seçildiyi ilk gündən “Dəmir qvardiya”nı buraxmaqla faşizmə düşmən olduğunu göstərdi. Faşistlər isə bunu ona bağışlamadılar.

Həmin mənhus gün 1933-cü il dekabr ayının 29-da İon Duka Rumıniyanın kralı II Kralla Sinayda görüşdü. Görüş gecədən xeyli keçənə qədər davam etdi. Görüşdən sonra Duka Sinay vəğzalına gəldi. Lakin qatar hələ gəlməmişdi. Küçədə isə qar, çovğun və boran şiddətlənmişdi. Borana görə də qatar gəlməmişdi və qatarın gəlməsi qeyri-müəyyən vaxta qədər təxirə salınmışdı. Qatarı gözləyən Baş Nazir tək idi və yanında heç bir şəxsi mühafizəçi də yox idi.

Baş Nazir vəğzalin qərb tərəfindəki divara tərəf növbəti dəfə var-gəl edəndə qaranlıqdan çıxan 3 nəfər naməlum adam ona tərəf irəlilədi. Baş Nazir geri çevriləndə atəş səsi eşidildi. İlk güllə Baş Nazirin ürəyinə dəydi. O al-qana boyanaraq yerə yıxıldı. Atəş səsinə eşidən polis faciə yerinə gəldi. Elə bu zaman terrorçular ona tərəf qumbara atıb qarlı çölə tərəf qaçmağa başladılar. Onların qaçması çox çətin idi. Hər yer qalın qar örtüyünə bürünmüşdü. Terrorçuların ayaqları qalın qar örtüyünə düşür və çox çətinliklə qaçırıldı. Bir saatdan sonra artıq terrorçuların qüvvəsi tükənmişdi. Polislər onları qarlı dağın ətəyində yaxalayanda terrorçuların özlərini müdafiə etməyə də heyləri qalmamışdı.

Bir neçə saat sonra isə tutulmuş qatilləri Buxarestdəki rumın təhlükəsizlik polisinin Baş idarəsinə gətirdilər. Baş idarədə onların əsl adları aydınlaşdırıldı. Nikolas Konstantineski, İon Kalimati və İon Dovubenimajenin “Dəmir qvardiya”nın ən fəal üzvləri idi.

Baş Nazirin öldürülməsini Berlində açıq aşkar bayram edirdilər. Həmin günlərdə Berlin qəzetləri yazırdı. “Öldürülən adam öz ölkəsini bolşeviklərə, ən başlıcası isə yevrey plutokartlarına satmışdır”.

Burada onu da xatırladaq ki, Avropada meydana gələn faşizmin yolunda duran siyasi xadimləri fiziki cəhətdən məhv edilirdilər. İon Duka da fiziki cəhətdən məhv edilən siyasi xadimlərdən biri idi. Dukanın ölümündən yeddi ay keçəndən sonra Avstriyanın Baş Naziri və federal kansleri Dolfus Engelbert, Yuqoslaviya kralı Aleksandr, Fransa xarici işlər naziri Jan Lui Barta da faşizmin siyasi arenadan götürülmüş siyasi xadimləri idi.

İSHAQ RABİN

1995-ci ilin noyabr ayının 4-də İsrail dövlətinin paytaxtı Təl-Əvivdə baş vermiş sui-qəsd hadisəsi Yaxın Şərqdə bütün ərəb dövlətlərini, ələlxüsus da Fələstin və İsrailin özünü şok vəziyyətinə saldı. İsrail dövlətinin Baş Naziri İshaq Rabinə sui-qəsd oldu. 73 yaşlı Baş Nazir İshaq Rabinə qəsd edən terrorçu kim idi, Baş Naziri qətlə yetirməkdə onun məqsədi nə idi? Bir

sözlə Baş Nazirin qətlə yetirilməsi İsrail hökuməti üçün böyük faciə idi. Baş Nazir Yaxın Şərqdəki ərəb dövlətləri o cümlədən Fələstinlə 28 il davam etmiş müharibəyə son qoymaq istəyirdi. Məhz buna görə də onun həyatına sui-qəsd təşkil edildi. Qəsd tərədən isə Bar-İlansk Universitetinin tələbəsi tələbə hüquqşünas İqal Əmir idi.

Tarix boyu ilk dəfə idi ki, İsrail rəhbərinə ərəb deyil, öz həmvətəni — israilli əl qaldırdı. Həm də bu aksiya İsrail mühafizə xidməti ŞABAK-ın zəif xidmətini dünyaya göstərdi. Bu aksiya baş verənə qədər İsrailin mühafizə xidməti haqqında əfsanələr söylənirdi.

“Siyasətə görə yəhudi yəhudiyə əl qaldırmaz” kimi geniş yayılmış fikir bir andaca puç oldu.

Burada İshaq Rabinin həyat yoluna nəzər salaq. Onun necə siyasətçi olduğunu izləyək.

O, 1922-ci ildə Fələstinin Yerusəlim (Qüds) şəhərində anadan olub. Orada da təhsil almışdır. 19 yaşından döyüşlərdə olub. 1948-ci ildə müstəqillik uğrundakı müharibədə briqadaya komandanlıq edib. Yerusəlimin müdafiəsini təşkil edib. Sonra onu İsrail müdafiə qüvvələrinin nümayəndəsi kimi aministya danışıqları aparmaq üçün göndərmişlər. 31 yaşında İngiltərədə qərargah kollecini bitirdi. Bundan sonra o hərbi karyerasını uğurla davam etdirdi və şimal hərbi dairəsinin komandanı oldu. 1964-cü ilin yanvar ayında Qərargah rəisi vəzifəsini tutdu. 4 il sonra, yəni 1968-ci ildə istefaya getdi və ordunu tərk etdi.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Rabin İsraildə əfsanəvi şəxsiyyət idi. O, Qərargah rəisi olarkən ərəb ölkələri ilə aparılan müharibədə qələbələr qazanmışdı.

Ordunu tərk edən Rabin İsrailin ABŞ-dakı səfiri təyin olundu. Səfir olarkən Amerika ilə çox sıx əlaqələr yaratdı və Amerikanın ən müasir silahlarının İsrailə gətirilməsinə nail oldu ki, indi də İsrailin silahı Ərəb dövlətlərinin silahlarından qat-qat üstündür. Elə o zaman da İshaq Rabin başa düşdü ki, Yaxın Şərqdə sülhü bərqərar etmək üçün İsrail işğal edilmiş ərəb torpaqlarını tərk etməlidir. Bu fikirlərinə görə də Rabin tərəfdarlarının çoxlu tənqid və təzyiqlərinə maruz qaldı.

1973-cü ildə Rabin İsrailə qayıtdı və fəal siyasətə qoşuldu. Dekabr ayında isə əmək partiyasından knessetə (parlamentə) deputat seçildi. Bir neçə ay sonra isə Qolda Meir hökumətində əmək naziri portfelini aldı. 1974-cü ilin aprel ayındakı istefadan sonra isə əmək partiyasına başçılıq edərək Baş Nazir postuna Qolda Meirin varisi oldu. Beləliklə də İsrail dövləti yaranandan sonra beşinci Baş Nazir oldu.

Baş Nazir olan İshaq Rabin Suriya ilə olan

konfliktdə Hollan yüksəkliyində atəşin kəsilməsinə nail oldu. 1976-cı ildə məhz onun əmri ilə cəsarətli reyid təşkil edilərək Entebbe və Uçandada əsirlər azad edildi. Həmin əsirlər təyyarədə fələstin terrorçuları tərəfindən götürülmüşdü.

1977-ci ilin may ayında seçki keçirilməyə başlandı. Seçginin qızgın çağında İshaq Rabin Baş Nazir və Əmək partiyasının rəhbərliyindən istefa verdi. İstefaya səbəb isə İshaq Rabinin arvadının İsrail qanunlarından kənara çıxaraq ABŞ-da bank hesablarını saxlaması oldu. Onun partiyasına Şimon Peres başçılıq etməyə başladı. Bu skandal Rabinin siyasi karyerasına son qoya bilmədi. Rabin 1984-cü 1990-cı illərdə koalisiya hökumətinin müdafiə naziri oldu.

1992-ci il fevral ayında Əmək partiyasının liderləri arasında ümumi milli səs vermədə partiyanın liderliyini ələ aldı. Həmin ilin iyun ayındakı seçgilərdə qələbə qazanan Rabin yenidən Baş Nazir oldu.

Baş Nazir kimi Rabin işğal edilmiş ərazilərdə tikintiləri dondurdu. Eyni zamanda Fələstin Azadlıq təşkilatı ilə gizli danışıqlara başladı. Həmin gizli danışıqlar öz nəticəsini verdi. 1993-cü ilin sentyabr ayında İsrail Fələstin Azadlıq təşkilatını tanıdı və Qəzza bölgəsində fələstinlilərin məhdud özünü idarəsinə razılıq verdi.

1994-cü ilin oktyabr ayında İshaq Rabin və İordaniya kralı Hüseyn bir çox gizli görüşlərdən sonra iki ölkə arasında tam miqyaslı sülh müqaviləsi imzalandılar.

Ərazinin verilməsi Qərbi sahilə köçürülənlər arasında müxalifət əhvali ruhiyyəsinin güclənməsinə səbəb oldu. 1995-ci ildə İshaq Rabinin siyasətinə qarşı narazılıq artdı. Bu da fələstinlilərlə əlaqələrin kəsilməsinə gətirib çıxardı.

Sentyabr ayının 28-də Rabinlə Fələstin Azadlıq Təşkilatının rəhbəri Yasir Ərafat arasında fələstinin özünü idarə etməsi haqqında müqavilə imzalandı. Bu müqavilə əvvəlcə Qəzza bölgəsində, sonra isə Qərbi sahilindəki bütün ərazilərdə qüvvəyə minəcəkdi. Bu müqaviləyə görə İsrail Qərbi sahilindəki 7 rayonu tərk etməli idi ki, bu da 28 illik müharibəyə son qoya bilərdi. Danışıqlar çox ağır gedirdi. Danışıqların ağır getməsinə səbəb isə o rayonlara köçürülən 140 min israilinin təhlükəsizliyinə fələstin nəzarətinə keçən zaman təminat verilməsi idi.

Qərara alınmışdı ki, həmin ərazi üç kateqoriyaya bölünsün:

Birinci fələstinin nəzarətində olan şəhər, sonra nəzarət altında köçürülən şəhər, nəhayət, yəhudilər köçürülmüş və israililərin nəzarəti altında olan başqa ərazilər.

1995-ci il noyabr ayının 4-də Təl-Əvivdə İsrail Baş Naziri İshaq Rabin dinc mitinqdə Kabinetinin siyasətini şərh edirdi. Mitinqin sonunda kimsə dünyaya yəhudilər məhənisini oxumağa başlayarkən on minlərlə adam da ona qoşuldu. İshaq Rabin də onlarla oxudu. Mahni sona çatdı, mitinq də başa. Lakin heç kəs getmək istəmədi. Baş Nazir onu gözləyən avtomobilə sarı getdi. Rabini yola salanlar arasında terrorçu da var idi. Baş Nazirin ətrafında bu zaman 20 mühafizəçi var idi. Onlardan heç biri terrorçuya diqqət yetirmədi. İqal Əmir isə avtomobilin yanında demək olar ki, 20 dəqiqə idi ki, Baş Naziri gözləyirdi. Rabin avtomobilə yaxınlaşanda İqal Əmir onun arxasına keçərək Baş Nazirə lap yaxınlaşdı. Baş Nazirə metr yarım qalmış tapançanı çıxardı və düz Baş Nazirin kürəyinə 3 dəfə atəş açdı. Birinci güllə Rabinin bel sümüyünə, ikinci

güllə döş qələsinə, üçüncü güllə isə dalağına dəydi. Rabin çevrilib öz qatilinə baxdı. Baş Nazirin axırıncı sözləri:

“Məni ağrıdır, ancaq qorxulu deyil...”

Həmin andaca qatili həbs etdilər.

İxilov xəstəxanasına onu huşsuz halda çatdırdılar. Daxilə qanaxma olduğundan saat 23¹⁰ dəqiqədə özünə gəlməyən Baş Nazir cərrahiyyə masasında dünyasını dəyişdi.

Sui-qəsdən sonra təcili olaraq dövlət komissiyası yaradıldı. Komissiyanın diqqətini mühafizəçilərin düzgün olmayan hərəkətləri cəlb etdi. Bir neçə gün sonra təhqiqatın nəticəsi ilə bağlı İsrail “Şin Bet (Şabak) təhlükəsizlik” xidmətinin rəhbərləri istefaya getməyə məcbur oldular. Operativ məsələlər üzrə və xüsusi qorunan şəxslərin mühafizəsi üzrə iki müavin işdən azad edildi. Həmin an da polislər “Eyyal” (əvəz almaq) ekstremist gənclər təşkilatında sui-qəsd üzvlərinin arasında ilk əməliyyat apardılar. Qatilin mənzilində axtarış apardılar və bütöv bir silah arsenalı aşkar etdilər. Bu da mətbuatda xüsusi xidmət orqanlarının zəif işlədiyi üçün tənqiddə məruz qaldı. Buradan da belə çıxır ki, daimi fələstinlilərlə məşğul olan xüsusi xidmət orqanı öz ekstremistlərini nəzərdən qaçırmışdır. Nəticədə isə ölkənin Baş Nazirinə sui-qəsd təşkil edilmiş və Baş Nazir öldürülmüşdür. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, hələ 1995-ci il 4 noyabr sui-qəsdinə qədər İshaq Rabinə iki dəfə sui-qəsd təşkil edilmiş, ancaq hər iki qəsd uğursuzluqla nəticələnmişdi.

Yaradılmış dövlət komissiyasının apardığı təhqiqat nəticəsində məlum oldu ki, sui-qəsdçilərin bəziləri “Şin Bet”lə əlaqədə olmuşlar. O da məlum oldu ki, “Şin Bet” hazırlanan terror aktını əvvəlcədən

bilirmiş, hətta terrorçunun şəkli də onlarda var imiş. İqal Əmirin məktəb yoldaşı onun Baş Nazirə sui-qəsd planını bilirmiş və bu haqda özünün ordu komandirina söyləyibmiş. Komandir məsələnin ciddi olduğunu başa düşüb “Şin Bet”ə xəbər verir. Lakin “Şin Bet” bu xəbəri qulaqardına vurur. Müşahidəçilərdən biri isə deyib ki, Rabinin ölümü böyük bir fitnəkarlıqdır.

1995-ci ilin dekabr ayının sonlarında İqal Əmirin məhkəməsi başlandı. Məhkəmədə o belə bir bəyanat verdi: “Qətlə hər şeydən uca olanın əmri ilə etmişəm”. Mən bunu Rabinə sədaqətli olanların canını qurtarmaq naminə etdim. Hələ siz bütün tarixi bilmirsiniz. Əgər siz bilsəydiniz, onda görərdiniz ki, burda hər şey çürümüşdür. Həqiqət ölkəni çevirə bilər. Məhkəmə qatilə ömürlük həbs cəzası təyin etdi.

İsrail Baş Nazirinin dəfn mərasiminə dünyanın hər yerindən adamlar, dövlət başçıları axışib gəlirdilər. Gələnlərin içərisində Misir prezidenti Hüsnu Mubarak və İordaniya kralı Hüseyin də vardı.

İshaq Rabinin məzarın üstünə minlərlə İsrail gəncləri də getmişdi. Siyasi xadim İshaq Rabinin siyasi kursu xalq tərəfindən dəstəklənirdi. Bu uzun sürən müharibə xalqı tamam bezdirmişdi. Ona görə də xalq sülh istəyirdi. Lakin İshaq Rabinin apardığı siyasi kurs başa çatmadı. Onun arxasınca Baş Nazir postunu tutanlar yenə də Fələstinlə müharibəni davam etdirirlər.

İTO XİROBUMİ

Yapon şahzadəsi

(1841—1909)

Şahzadə İto Xirobumi 1885-ci ildən 1901-ci ilə qədər 4 dəfə Baş Nazir vəzifəsinə seçilmişdir. O, müasir Yaponiyanın əsasının qoyulmasında və inkişafında böyük rol oynamışdır. Onun hamiləri o dövr üçün ən böyük Yaponiya siyasətçiləri Kido Takayoşi və Okubo Toşimişi idilər. 1878-ci ildə Okubo Toşimişini öldürdülər. İto Xirobumi onun varisi oldu və daxili işlər

naziri vəzifəsini tutdu. Yaponiyanın inkişafında böyük töhvələr verən İto Yaponiya-Çin müharibəsində (1904—1905-ci illərdə) xüsusi rol oynamışdır. Hətta Koreya və Mancuriyada Yaponiyanın nüfuzunu ardıcıl olaraq möhkəmləndirmişdir. O, başqa nüfuzlu liderlərdən və Baş nazirlərdən fərqli olaraq kompromislərdən qaçmamışdır. Lakin o, Koreyada prezident (diplomatik nümayəndə) kimi uğursuzluğa düşər oldu və xalqın etimadını qazana bilmədi. Qeyd etmək lazımdır ki, onun Koreyanı idarə etmə üsulunda çox yumşaq olsa da uğur qazanmadı. Onun ölkəsindəki siyasi dairələr İtonun mövqeyini kəskin tənqid edirdilər. Nəhayət, Koreyanın Yaponiyaya ilhaq edilməsi haqqında qərar qəbul edildi.

1909-cu ilin oktyabr ayında İto Xarbinə səfər edərkən Koreyanın müstəqilliyi uğrunda hərəkətin fəallarından An Çanq-Qun ona atəş açdı. İto başa düşürdü ki, siyasi qətlin qurbanıdır və ölümündən əvvəl **“Baka na ətsu Ə!”** O axmaqdır!” - deyər qışqırdı.

Milli azadlıq hərəkatı ancaq bir şeyi qazandı: Koreyaya qarşı ədalətli siyasətçini məhv etdi.

KALİNESKU ARMAND

(1893—1939)

Rumıniya Baş nazirləri içərisində **“Dəmir qvardiyanı”** ləğv etmək üçün cəsarətli addım atan yeganə siyasətçi Kalinesku Armand idi. Dövlət içində dövlət olan **“Dəmir qvardiya”** nə prezidentə, nə də baş nazirə müstəqil hərəkat etməyə imkan vermir. Qvardiya faşistlərdən və antisemitçilərdən ibarət təşkil olunmuşdu. 1938-ci ildə daxili işlər naziri olan Kalinesku Armand bu təşkilatın üzvlərinin həbs edilməsi haqqında əmr verdi. Həmin ilin noyabr ayında isə qvardiyanın əvəz olunmaz lideri Korneş Z. Kodryanı həbs etdirdi. Onu 17 nəfər tərəfdarı ilə başqa həbsxanaya dəyişirdi. Dustaqları apararkən həbs edilənlərin hamısını güllələdilər. Kalinesku Departamentin bəyanatını yaydı ki,

naməlum bir bandit dustaqları yolda güllələmişdir.

Lakin Kalinesku bundan o yana getməyə cəsarət etmədi. Qısa müddətə ölkədə stabillik yarandı.

Kalinesku "Dəmir qvardiyası" tam məhv etmədi. Ölkədə uzun müddətli stabillik olmadı. 1939-cu ilin sentyabr ayının 21-də Baş Nazir avtomobilində evə gedərkən öldürüldü. Baş nazirə qarşı terror aktını "Dəmir qvardiya"nın üzvləri həyata keçirdilər. Elə dəmir qvardiyanın köməyi ilə də 1940-cı ildə marşal İon Antonesko hakimiyyətə gəldi. Marşalın hakimiyyətə gəlməsində onun dostu Adolf Hitlerin xüsusi sözləri oldu. Hitlerin köməyini qiymətləndirən Antonesko nasistlərə qoşuldu və müharibədə Hitlerin tərəfində vuruşmağa başladı.

Müharibə başa çatandan sonra Antoneskonu müharibə canisi kimi güllələdilər.

QOLDA MEİR

1971-ci il noyabr ayının 28-də Qahirə şəhərində İordaniya hökumətinin Baş Naziri Vəsfı Tell öldürüldü. Hadisə belə baş verdi. "Qara sentyabr" təşkilatının dörd fələstin terrorçusu Tell "Şeraton" mehmanxanasına daxil olanda bu sui-qəsd həyata keçirildi. Vəsfı Tellin ölümünə səbəb İsrail hökuməti ilə danışıqlara başlaması idi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu qəsdən sonra "Qara sentyabr" yaraqlıları İordaniya və İsrail vətəndaşlarına qarşı güclü terrora başladılar. Bu terror hadisəsinin ən yüksək kulminasiya nöqtəsi Qərbi Almaniyanın Münhen şəhərində 1972-ci il sentyabr ayının 5-də başa çatdı. Həmin vaxt Münhen şəhərində XX Olimpiya

oyunları keçirilirdi. Həmin oyunlarda İsrail idmançıları da iştirak edirdilər. Sentyabr ayının 5-də "Qara sentyabr" terrorçuları Olimpiya kəndindəki korpusda yaşayan İsrail idmançılarına hücum etdilər. Bu aksiya on bir idmançı və məşqçinin ölümü ilə başa çatdı. Olimpiya kəndində baş verən sui-qəsd alman televiziyası bütün dünyaya yaydı.

Bu dəhşətli cinayət

baş verəndən dərhal sonra İsrailin baş naziri Qolda Meir qatillərdən qisas alınmasını tələb etdi. Baş Nazirin bu çağırışına dərhal ordu və "Mossad" kəşfiyyat təşkilatı reaksiya verdi.

1972-ci ilin sentyabr ayının 8-də ordu 75 təyyarəni havaya qaldıraraq Suriya və Livanda yerləşmiş fələstin bazalarını bombardman etdi. "Mossad" təşkilatı isə geniş miqyaslı hərəkətə başladı. "Qara sentyabr" terrorçularının başda Əbu Yusif və Əli Həsən olmaqla 16 nəfər başçısını onlar aradan götürməyə başladılar. Elə bu vaxtlarda da "Mossad" kəşfiyyatında Aron Zamirin başçılığı ilə "qisas aksiyası" şöbəsi yaradıldı. Bu aksiyaya "X-Komitəsi" rəhbərlik edirdi.

"X-Komitəsi"nin ilk iclasında Yasir Ərəfatın Fələstin Azadlıq Təşkilatını (FAT) məhv edib-ətməmək haqqında mübahisə başlandı. Hələ 1967-ci ildə İsrail hərbi kəşfiyyatçısı Şin Bet Yasir Ərəfatın Ramallahdakı rezidensiyasında onu öldürmək istədi. Lakin Ərəfat

gizləmə bildi. İndi də Ərafatın öldürülməsi meydana çıxdı. "Komitəçilərin əksər hissəsi belə qərara gəldilər ki, bu aksiyanın törədilməsinə Ərafat birbaşa cavabdeh deyil və onu öldürmək olmaz. Siyahıda olan onaltılarından birinci olaraq Romada FAT-ın nümayəndəsi Vail Zuayteri aradan götürdülər. Bu olay 1972-ci il oktyabr ayının 16-da Münhen hadisəsindən ay yarım keçəndən sonra baş verdi. Vail Zuayter yaşadığı evə daxil olub liftin düyməsini basaraq onu gözləməyə başladı. Bu zaman "Mossad"-ın agenti arxadan ona yaxınlaşdı. Agent səs boğucusu olan tapançanı çıxarıb onun başına 12 güllə vurdu.

7 həftə keçəndən sonra qara siyahıda olan daha bir nəfər həyatla vidalaşdı. Dekabr ayının 8-də FAT-ın Fransa üzrə nümayəndəsi Mahmud Həmşəri öz evində oturmuşdu. Bu zaman telefon zəng vurdu. Həmşəri dəstəyi götürüb özünü təqdim etdi. Sonrakı saniyədə baş verən partlayış evlə bərabər onu da darmadağın etdi. Məlum oldu ki, "Mossad"-ın agenti onun telefon aparatını minalamış və bombanı uzaqdan idarə etməklə onu və evi partlatmışdı.

1973-cü il yanvarın axırlarında Hüseyin Əl Başir də bu cür rəftar etdilər. Ancaq bu dəfə "Mossad"-ın agenti Hüseyin Əl Başirin yatdığı çarpayını minaladı. Başir dincəlmək üçün çarpayıya uzananda çarpayını partlatdılar. Bütün bu partlayışlar "Qara sentyabr"-ların yaraqlılarını dayandıra bilmədi. Cavab olaraq onlar Baş Nazir Qolda Meirin arxasınca düşdülər. Onun məhv edilməsinə şəxsən Qırmızı Şahzadə Salameh başçılıq edirdi. 1972-ci ilin noyabrında terrorçulara məlum oldu ki, 1973-cü ilin yanvar ayının ortalarında Qolda Meir papa VI Pavella görüşmək üçün Romaya səfər edəcək. Bu informasiya Salamehin

qulağına çatan kimi o qərara aldı ki, Sovet istehsalı "Strela" paketinin köməyi ilə İsrail Baş Nazirini məhv etsin. Bu raketin çəkisi 9 kq idi və hədəfə qarşı çiyində qurulan qurğusu ilə birlikdə 10,6 kiloqram olurdu. Bu Hədəf Qolda Meirin təyyarəsi idi. "Strela" raketi FAT-ın Yuqoslaviyadakı Dubrovnikdəki təlim düşərgəsində idi. Raketi oradan İtaliyaya gətirmək üçün adamlar lazım idi. Salameh belə adamları tapdı.

Hamburq barlarının birində dəniz işindən başı çıxan bir alman tapdı. Salameh ona bir neçə min dollar təklif etdi ki, yaxta ilə Dubrovnikaya getsin, oradan yükü götürüb, İtaliyanın şərq sahilindəki Bariyə gətirsin. Hər şeyin təbii olması üçün pulla Adriatik dənizində gəzmək üçün iki də qadın tapdı.

Əməliyyat uğurla keçdi. Raket bir neçə vaxtdan sonra Bariyə gətirildi. Alman və iki qadın isə Baridən bir az aralıda öldürüldü və yaxta ilə birlikdə batırıldı.

Bununla belə Salamehin adamlarından biri olan Əkbər bu zaman Londonda idi və "Mossad"-a işləyirdi. O, bilirdi ki, hansısa böyük bir əməliyyat hazırlanır, amma hansı əməliyyatın hazırlandığını bilmirdi. "Mossad"-a elə bu da kifayət idi ki, hərəkət etsin. Əkbər Romaya yola düşəndə "Mossa"-nın agenti də onun arxasınca yola düşdü. Ancaq onlar elə bacarıqsız hərəkət etdilər ki, Salamehin agentləri tərəfindən aşkarlandılar.

Beləliklə də Əkbərin öz arxasınca gətirdiyi quyruq işə olundu. Salameh onu aradan götürməyə tələsmədi. Onu aradan götürənə qədər qərara aldı ki, onu öz oyununda istifadə etsin. Yanvarın 15-i idi. Qolda Meirin səfərinə 3 həftədən də az qalırdı. "Qara sentyabr" yaraqlıları Banqkokda (Tailandda) İsrail səfirliyini tutmaq üçün əməliyyat keçirdilər. Bu

əməliyyat hər iki tərəf üçün qan tökülmədən keçdi. Salamehə görə "Mossad"-da belə qənaət yaranmalı idi ki, Əkbər fikrində məhz bu əməliyyatı tutubmuş. "Mossad" bu şayəyə inananda Salameh əmr etdi ki, Əkbəri aradan götürsünlər. Romada "Mossad"-ın agentləri ilə növbəti görüşdə Əkbərin məşini partladıldı. Elə bu aradan götürmə aksiyası da "Mossad"-ın Milandakı rezidenturasının rəhbəri Şay Kaulun fikrini dəyişdi ki, terrorçular yalan şayə buraxıblar. Əkbərin satqın olduğunu bildirdilsə, Banqokdakı səfirliyə hücum edərək, "Mossad"-ın fikrini yayındırdılar. Lakin hələlik bu haqda heç bir dəlil sübut yox idi. Bunlar həmsi təxmini fikirlər idi. Bununla belə Qolda Meirin Roma səfərinə bir neçə gün qalırdı.

Bir təsadüf Kauliyə kömək etdi. 1973-cü ilin yanvar günlərinin birində onun adamları Brüsseldən Romaya edilən bir zəngi qeydə aldılar. Hansısa bir kişi sirli şəkildə dedi: "Binanı təcili surətdə boşaltmaq və 14 piroqu da götürmək lazımdır". Bu informasiyanı alan Kauli həmin telefon nömrəsi ilə Romadakı mənzili müəyyənləşdirdi. O, Romaya öz kollegiyasına zəng vurub həmin deyilən mənzilə getməsinə xahiş etdi. Lakin həmin adam Kaulinin xahişini yerinə yetirmədi. Onda Kauli özü Romaya getdi. Onun gəldiyi mənzil artıq boş idi. Lakin "Mossad" agentləri döşəmədən bir parça kağız tapdı. Həmin kağızda "Strela" raketinin bir hissəsinin şəkli çəkilmişdi. Kauliyə çox şey aydın oldu. Qolda Meirin gəlməsinə bir sutka qalmışdı.

Kauli bilirdi ki, "Strela" raketləri uzaq məsafədən idarə etməklə hədəfə çatmaq olar. Hədəf onun çatma dairəsinə çatdıqda raketə elektrik siqnalı verir. "Strela" raketləri buraxıldıqdan sonra artıq özü hədəfin arxasınca gedir. "Mossad" agentləri düz başa düşmüşdü ki, terrorist

təyyarənin qrafikini dəqiq bilir və onu Romada qarşılaya bilər. Lakin o harada ola bilər? "Mossada" ilk növbədə bunu dəqiqləşdirmək lazım idi. Lakin o İtaliya polisini bu işə qarışdırmaq istəməirdi.

Bu vaxt terrorçular iki qrupa ayrıldılar. Birinci qrup dörd raketlə aerodromun cənubuna getdi. Digər qrup isə 8 raketlə şimala yollandı. Məhz ikinci qrupu "Mossad"-ın agentləri aşkar etdilər. Atışma başladı. Özü də İtaliya polisi tamamilə təsadüf olaraq bu işə qarışdı. Terrorçular həbs edildilər. Onlardan səkkiz raket müsadirə edildi. Lakin Kauli bilirdi ki, "piroq" 14 ədəd olmalıdır. Deməli yaxınlıqda daha bir qrup olmalıdır. Qolda Meirin gəlməsinə bir neçə dəqiqə qalmışdı. Uğur tamamilə təsadüfdən gəldi. "Mossad"-ın agentləri yolu nəzarətdən keçirərkən cənub tərəfdə böyük bir furqon, furqonun da üstündə 3 boru gördü. Onlardan ancaq biri tütünlənirdi. Digərləri isə "Strela" raketləri idi. Agent o dəqiqə yoldaşları ilə əlaqə yaradaraq şübhəli furqon haqqında məlumat verdi. Bundan sonra avtomobilə əyləşdi. Agent bilirdi ki, vaxt məhduddur və tarana getdi. Maşın zərbədən çevrildi və iki terrorçunu da əzdi. Beləliklə də son anlarda İsrailin Baş Naziri Qolda Meirə qarşı təşkil edilmiş sui-qəsd boş çıxdı.

"Qara sentyabr"-ın lideri Əli Həsən Salameh 1979-cu ildə "Mossad"-ın toruna düşdü. Ona qədər 1973-cü il iyul ayının 21-də "Mossad"-ın agentləri Lillexamaredə başqa bir adamı Salamehlə qarışıq salıb öldürdülər. Bu hadisəyə görə də "Mossad"-ın 3 agentləri həbs olundu. İsrail kəşfiyyatının bütün tarixində bu hadisə ən böyük uğursuzluq idi.

Bu faciəli insidentdən altı il keçdi, nəhayət Qırmızı Şahzadə Beyrutda izlənmədi. Onun

avtomobilinə bomba qoyuldu ki, bu da onun həyatı ilə vidalaşmasına səbəb oldu. Beləliklə də İsrail kəşfiyyatı "Mossad" Münhendəki olimpiya oyunlarında Terrora məruz qalmış idmançıların qisasını aldılar.

LUIA KARRERO BLANKO

Yetmişinci illərin əvvəllərində İspaniyanın o vaxtkı diktatoru Fransisko Frankoya qarşı mübarizə başlanmışdı. Franko 30-cu illərin ortalarında İspaniyada hakimiyyətə başına gəlməmişdi. 1972-ci ildə Frankonun 80 yaşında tamam olmuşdu. Qoca diktator hakimiyyətə vərsə axtarırdı. Çox keçmədi ki, Franko özünə vərsə tapdı. Vərsə admiral Luisa Karrero Blanco

oldu. Həmin vaxtlar İspaniyada Basklar hərəkatı başlanmışdı. Ölkədə ETA ("Euskadi ta Askatasuna" — "Basklar ölkəsi və Azadlıq") təşkilatı fəaliyyət göstərirdi. Bu terrorçu təşkilat 1894-cü ildə yaradılmış və 1950-ci ildə darmadağın edilmişdi. 1959-cu ildə Bask Milli Partiyasından bir neçə nəfər ayrılaraq ETA təşkilatını yaratdılar. Onların məqsədi müstəqil Bask dövlətini yaratmaq idi.

ETA təşkilatı 60-cı illərdə Franko rejiminə qarşı terror hərəkatına başladılar. Ona görə də ölkədə

repressiya başlandı. 1968-ci ildə komissar Monsalesin öldürülməsinə görə ETA təşkilatının 19 nəfər üzvü məhkum edildi.

Bundan sonra ETA təşkilatı terror aktlarını daha da çoxaltdı. 1973-cü ilin ortalarında admiral Luisa Karrero Blanka Baş Nazir oldu. Blanco Frankonun istəyi ilə Baş Nazir olmuşdu. ETA təşkilatının üzvləri Fransanın San-Juande-Lyus şəhərində toplaşaraq plan tərtib etdilər. Plan təsdiq ediləndən sonra Blankonun hər bir addımını izləməyə başladılar. ETA-nın bu əməliyyat planı "Adam yeyən əməliyyatı" adlandırıldı. Bu izləməni tezliklə Madriddə olan ABŞ səfirliyinin kəşfiyyatçıları aşkara çıxardılar.

Amerikanlar əvvəlcə elə başa düşdülər ki, terror hadisəsi amerika səfirliyinə qarşı hazırlanır. Lakin Amerika kəşfiyyatçıları tezliklə əmin oldular ki, terror Amerika səfirliyinə qarşı deyil, Blankoya qarşı hazırlanır. O dəqiqə də İspaniya kəşfiyyatçılarına məlumat verdilər. Lakin məlum oldu ki, İspaniya kəşfiyyatçıları sui-qəsdin hazırlanmasını çoxdan aşkar ediblər və bir an da olsa gözlərini terrorçulardan çəkmirlər. Beləliklə də bu izləmə düz bir il davam etdi.

1973-cü ilin oktyabr ayında MKİ-si ETA təşkilatının yaraqlılarının damışqlarını aşkar etdi. Bu söhbətdə Blankoya qarşı sui-qəsd haqqında söhbət gedirdi. Amerikalılar ehtiyatla sui-qəsd haqqında məlumatları toplayarkən öyrəndilər ki, onların İspan hamkarları hazırlanan sui-qəsdə çox gözəl bilirlər. Lakin İspaniya hökumət aparatından hörmətli bir şəxsin tapşırığından sonra onlar millətçilərə toxunmurlar. Bax elə bu da MKİ-nə aydın olur.

Burda onu da qeyd edək ki, 80 yaşını keçmiş İspaniya diktatoru Frankonun ömrünün sonuna çox az

qalmışdı. Onun varisi yaxınlarından ancaq Blanko ola bilərdi. Lakin bəzi İspaniya siyasətçiləri belə fikirləşirdilər ki, Blanko həyatdan çox geri qalmışdır və o İspaniyada islahat apara bilməzdi. Yaranmış vəziyyətdən ancaq Blankonun ölümü ilə çıxmaq olardı. Bax elə bu zaman da ETA təşkilatı meydana çıxdı. Sui-qəsdə çox diqqətlə hazırlaşan ETA təşkilatı planı partlayışla həyata keçirməli idi. Partlayış gözlənilmədən həyata keçirilməli idi.

Bir neçə ay ərzində terrorçular Baş Nazirin avtomobilinin getdiyi bütün yolları nəzarətə götürüb onu izlədilər. Bundan sonra terrorçular qərara aldılar ki, partlayışı Klaudio Koelo küçəsindəki 154 saylı binanın qarşısında etsinlər. Bu planı həyata keçirmək üçün terrorçular bir neçə ay lazım olan yerə qədər tunel qazdılar.

1973-cü ildə dekabr ayının 20-də Blankonun "Coc Dart" markalı PMM-116414 nömrəli avtomobili Madridin Serrano küçəsinə qədər gəldi və ABŞ səfirliyinin qarşısında dayandı. Blanko avtomobildən düşüb kilsəyə tərəf getdi. Baş Nazir adəti üzrə günahlarını tövbə etmək və ibadət zamanı çalınan musiqini dinləmək üçün kilsəyə girdi. Baş Nazirin yanı ilə həmişə olduğu kimi bir cangüdəni gədirdi ki, Baş Nazir ayini icra edən zaman cangüdəni onun arxasında otururdu. Qalan mühafizəçilər küçədəki ikinci maşında qalmışdılar.

Saat 9³⁰ dəqiqədə ayin icra edilib qurtardı. 9²⁷ də Baş Nazirin 2 maşından ibarət korteci yola düşdü. Yol uzun deyildi. Ədalət məhkəməsi sarayının qarşısından keçirdi. Hava korlandı və güclü yağış yağmağa başladı. Xuan Bravo və Klaudio Koelo küçələrinin kəsişdiyi yerdə avtomobil sürətini azaltdı. Elə bu zaman maşının

altından güclü partlayış baş verdi və bütün ətrafı lərzəyə saldı. Saatın əqrəbləri saat 9³¹ dəqiqəni göstərirdi. Bu partlayış zamanı da İspaniyanın Baş Naziri Luisa Karrero Blanko həyatla vidalaşdı.

MAHMUD FƏHMİ PAŞA (1888—1948)

20-ci illərdə Mahmud Fəhmi paşa adicə müəllim idi. O kiçik çinovniklikdən Baş Nazir vəzifəsinə qədər yüksəlmişdi. Mahmud paşa doğruculuğu sevən, xalqını sevən, həqiqətpərəst bir adam idi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Mahmud paşanı heç nə ilə ələ almaq mümkün deyildi.

1945-ci ildə Mahmud paşa "Saad" partiyasının prezidenti oldu. Bir qədər sonra isə Misirin Baş Naziri Əhməd Mahir paşanın yerinə Baş Nazir vəzifəsinə yiyələndi. Lakin onun Baş Nazirliyi çox davam etmədi. 1946-cı ilin fevral ayının 15-də Baş Nazir vəzifəsindən azad edildi. 1946-cı ilin dekabr ayında Mahmud paşa yenidən Baş Nazir oldu. Mahmud paşa yenicə yaranmış İsrail dövlətinin müsəlman dünyası üçün faciə olacağını gördüyü üçün onun ləğv edilməsinə çalışırdı. Lakin İsrail dövlətini yaratmış ABŞ, SSRİ və İngiltərə İsrail dövlətinə böyük köməklik göstərdiyindən Mahmud paşanın səyləri nəticəsiz qalırdı.

Bu vaxtlar Misirdə "Müsəlman qardaşları" adlı təşkilat fəaliyyət göstərirdi. "Müsəlman qardaşları" təşkilatından narazı olan Mahmud paşa təşkilatın fəaliyyətini qadağan etdi.

Təşkilatın qadağan edilməsindən üç həftə sonra 1948-ci il dekabr ayının 28-də Qahirə şəhərindəki Baş

nazirliyin xidməti idarəsindəki dəhlizdə "Müsəlman qardaşları" təşkilatının üzvü 21 yaşlı Əbdül Həmid Əhməd Həsən adlı tələbə Baş Nazir Mahmud paşaya beş güllə vurdu. Baş Naziri güllələyəndən sonra bu tələbə özünü də güllələmək istədi. Ancaq Baş Nazirin mühafizəçiləri imkan vermədilər ki, o özünü güllələsin. Mühafizəçilər onu yaxaladılar. İstintaq zamanı aydın oldu ki, Əbdül Həmid Əhməd Həsən "Müsəlman qardaşları" təşkilatının üzvüdür. Həsən bəyanat verdi ki, o və onun müsəlman qardaşları Baş Nazirin İsrailə apardığı uğursuz müharibəyə görə onu bağışlaya bilmədilər. Çünki İsrail dövləti Fələstin ərazisində yaradılmışdır. Onun bu bəyanatından sonra Əbdül Həmid Əhməd Hasan edam edildi. "Müsəlman qardaşları" təşkilatının yüzlərlə üzvü isə həbs olundu.

MARQARET TETÇER (1925-ci il)

Artıq neçə illərdir ki, İrlandiya respublika ordusunun terrorçuları ingilis siyasətçilərinin ölüm hədəfinə götürmüşlər. 1979-cu ildə İrlandiya respublika ordusunun terrorçuları Britaniya parlamentinin üzvü Şimali İrlandiyadan olan Mühafizəkarlar partiyasının təmsilçisi Eyri Nivanın avtomobilinə bomba qoydular. Partlayıcı qurğu parlament üzvləri yeraltı dayanacağı tərk edərkən işə düşdü. Eyri Niv yerindəcə həlak oldu.

1981-ci ildə yenə də İrlandiya Respublika ordusunun terrorçuları hökumət üzvü Maykl Heyversin evinə bomba qoydular. Xoşbəxtlikdən hökumət üzvü məzuniyyətdə olduğundan evdə yox idi. Sonradan Mühafizəkar partiyasının hökumət üzvlərinə ölümlə

təhdid dolu məktublar gəlməyə başladı. O cümlədən partlayıcı paket Baş Nazir Marqaret Tetçərə də göndərildi. 1984-cü ilin oktyabr ayının 12-də partiyanın nümayəndələri hər il olduğu kimi Brayton şəhərində öz qurultaylarına toplaşmışdılar. Qurultay "Qrand-otel"də keçirilirdi. Siyasətçilər və partiya funksionerləri bu dəniz sahili şəhərindəki ən gözəl oteldə yerləşmişdilər. Baş Nazir Marqaret Tetçer və onun yaratdığı kabinetin nazirlərinin çoxusu da "Qrand-otel"də qalırtdılar. Onlar bu oteldən tez-tez partiyanın mənzil qərargahı kimi istifadə edirdilər.

Gecə yarısı otelin binası partlayışdan silkələndi. Partlayışdan bir neçə dəqiqə sonra polislər, xilasedicilər və yanğın söndürənlər artıq olay baş verən yərə gəldilər. Onlar ilk növbədə Baş Nazirin qaldığı mənzilə cumdular. Yataq otağının tavanı tökülmüş, pəncərə şüşələri çilik-çilik olmuşdu. Ancaq lüks nömrənin sahibinə heç nə olmamışdı. "Dəmir ledini nömrədən çıxaranda o sakit səslə dedi: "Oxuyursan, elə şeylər olur ki, heç zaman inanmırsan ki, bu sənənlə ola bilər".

Qurultayın təşkilatçılarından Harvi Tomas və onun hamilə qadını partlayışın dalğası 7-ci mərtəbədə 5-ci mərtəbəyə atdı. Sonralar Harvi Tomas bu hadisəni belə xatırladı. "Dəhşətli zərbəni alanda mən yataqda yatırdım. İlk anlar mənə elə gəldi ki, bu

zəlzələdir. Elə bu an da başa düşdüm ki, Braytonda zəlzələ olmur, özü də konservatorların (mühafizəkarların) qurultayı zamanı. Az qaldı ki, mən huşumu itirim. Çiliklənmiş pəncərədən külək və dağılmış borulardan su bizim üstümüzə vururdu...”

Panikaya düşmüş adamlar təhlükəsiz yerə tələsirdilər. Xilasedicilər isə zərər çəkənlərə yardım edərək təhlükəsiz yerə aparırdılar. Torpağın, daşların altından məşğulluq naziri Norman Teppidini dartıb çıxardılar. Onun xilas olması tam dörd saat çəkdi və onu təcili olaraq xəstəxanaya apardılar. Nazir tezliklə ayağa qalxdı. Ancaq onun arvadı bütün həyatı boyu əlil oldu. Səhər saat 9-da yanğınsöndürənlərdən biri uçuğun altından kiminsə əlini tapdılar. Xilasedicilər çox əlləşəndən sonra mühafizəkarlar partiyasının funksionerlərindən biri olan Con Veykhem və onun arvadı Robertanı daşların arasından çıxardılar. Con Veykhem sağaldı, lakin onun arvadını sağaltmaq mümkün olmadı.

Partlayış zamanı 30 adam yaralandı, dörd nəfər də öldü. Baş Nazir Marqaret Tetçer möcüzə nəticəsində sağ qaldı. O vanna otağından partlayış baş verməmişdən əvvəl çıxmışdı.

Ölənlərin siyahısında mühafizəkarlar partiyasının parlament üzvü Ser Entoni Berri, parlament partiyasının təşkilatçısı Con Veykmenin arvadı Roberta Veykmen, ölkə qərbindəki mühafizəkarların sədrinin arvadı Cin Şettok, torilərin yerli nümayəndəsi Erik Teylorun adları vardı.

Partlayış da partiya konfransından əvvəl törədilmişdi. Bu konfrans da Şimali İrlandiya ilə münasibətlərə həsr edilmişdi. Partlayışdan sonra İrlandiya respublika ordusunun terrorçuları belə bir

bəyanat da verdilər ki, “Bu gün bizimki gətirmədi. Yadda saxlayın ki, uğurun bir dəfə də bizim tərəfdə olması kifayətdir”. Terror aksiyasından bir saat sonra Baş nazir Tetçer elan etdi ki, konfrans olacaqdır.

Konfransdan dörd gün sonra İngiltərənin Xarici İşlər Naziri Ser Cefferi Xosu amerikalıları tənqid etdi ki, onlar İrlandiya respublika ordusuna maliyyə yardımı edirlər. “Amerikada kimlər Şimali İrlandiyanın nümayəndələrinə pul verirsə, İRO-nu bu döyüş üçün fədakarlıqla döyüslərə səsləyib, onları romantik qəhrəman hesab edirlərsə yanılırlar. Onlar bu illuziyadan xilas olmalıdırlar. Onlar özlərini aldatmasınlar, İRO-ya kömək edirlərsə terrorçulara kömək edirlər”.

Bütün İngiltərədə bilirdilər ki, bu terror hadisəsini İRO törətmişdir. Tezliklə onlar terror aksiyasını öz üzərlərinə götürdülər. İRO-nun yaraqlıları bəyan etdilər ki, həmin bomba müharibəni qızıqsıran İngiltərə hökuməti və onun mühafizəkarlar partiyasına qarşı qoyulmuşdur. Həmin bəyanatı ekstremistlərin lideri O Neyli imzalamışdı. Daha sonra bəyanatda deyilirdi: “Tetçer başa düşməlidir ki, Britaniya bizim ölkəmizi işğal edə bilməz. Bizim əsir adamları öz küçələrimizdə güllələyə bilməz və qələbə çala bilməz. Sadəcə olaraq bu gün bizimki gətirmədi”.

Partlayışdan yeddi saat sonra Marqaret Tetçer gurultulu alqışlar altında onu salamlayan konfrans zalına daxil oldu. O auditoriyaya müraciət edərək dedi: “Biz zorakılığın şahidi olduq, onlar ölkənin qanuni hökumətini devirməyi qarşalarına məqsəd qoymuşlar. Lakin biz terrorizmə imkan verməyəcəyik ki, demokratiyanı məhv etsinlər”.

İran tarixində Məhəmməd Müsəddiğın də xüsusi yeri olmuşdur. Bir siyasi xadim kimi Müsəddiğ əllinci ilin əvvəllərində artıq məşhur siyasətçi idi. Məhəmməd Müsəddiğ 1951-ci ildə İran hökumətinə başçılıq etməyə başladı. Xalq Cəbhəsinin lideri olan doktor Məhəmməd Müsəddiğ və onun apardığı siyasətin məqsədi ingilis işğalçılarını ölkədən çıxarmaq idi. Ölkədə

iqtsadi durum çox ağırıydı. Eyni zamanda ölkə müstəqil siyasət yeridə bilmirdi. Belə bir zamanda Məhəmməd Müsəddiğ Baş Nazir vəzifəsinə gəldi. Onun ilk işi ölkənin neft sənayesini milliləşdirmək idi. Məhəmməd Müsəddiğın 1951-ci il aprel ayının 19-da neft sənayesinin milliləşdirilməsi qərarı milli məclis tərəfindən bəyənilərək təsdiq olundu.

İranda siyasi vəziyyətin bu cür dəyişməsi İngiltərədə böyük narazılığa səbəb oldu və Xarici İşlər Naziri Moraison İran hökumətini nankorluqda günahlandırdı. Hətta İngiltərə hökuməti İrana hücum etmək istədi. Lakin ABŞ hökuməti onların planını dəstəkləmədi. Onu da qeyd edək ki, Məhəmməd Müsəddiğın ölkə daxilində düşmənləri çox idi. Onun gördüyü hər bir iş müxtəlif qüvvələrin maneəsi ilə qarşılaşırdı.

1952-ci il iyul ayının 13-də şahla olan qarşı-

durması və narazılığı nəticəsində Müsəddiğ Baş Nazir postundan kənarlaşdırıldı. Qəvami Səltənəin Baş Nazir olacağını görəndə ölkədə böyük həyəcan başlandı, narazılıq ən yüksək həddə çatdı. İyul ayının 22-də şah yenidən Məhəmməd Müsəddiği Baş Nazir vəzifəsinə gətirdi. Şah Müsəddiğın tələbilə ölkədə islahatların aparılması ilə əlaqədar ona daha böyük səlahiyyətlər verməyə məcbur oldu. 1952-ci ilin sentyabr ayında ABŞ prezidenti Harri Trumen və Böyük Britaniyanın Baş naziri Uinston Çorçill Müsəddiğə nota göndərərək tələb etdilər ki, qərb ölkələrinin marağını nəzərə alıb neft problemini həll etsin. Notanı alan Müsəddiğ vəziyyətin gərginləşdiyini görüb Böyük Britaniya ilə əlaqələri tamam kəsdi. Sonra isə şahı xarici elementlərlə intriçalarda günahlandırdı.

1953-cü il fevral ayının 28-də konstitusiyalı monarx özündə olan səlahiyyətlərini yerə qoyaraq səhhətinin ağırlığını bildirib vəzifədən getmək istədi. Lakin bir neçə saat sonra öz qərarını ləğv etdi.

ABŞ İran-İngiltərə konfliktindən bəhrələnərək bu regionda öz yerini möhkəmlətməyə tələsdi. Baş Nazir Müsəddiğ ölkənin neft ehtiyatlarının milliləşdirilməsinə cəsarət etdiyi üçün qərara aldı ki, onun hakimiyyətini devirsin. Sonra isə yeni namizəd general Fəzlulla Zahidini Baş Nazir vəzifəsinə gətirinslər. Buna görə də İranda dövlət çevrilişi etmək üçün Amerika və İngiltərənin kəşfiyyatı əməkdaşlığa başladı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, dövlət çevrilişini MKİ-nin direktoru Allen Dalles təşkil edirdi. Çevrilişi də MKİ-nin agentı Kermit Ruzvelt həyata keçirirdi. O, uzun illər bu regionda olmuş, İranın daxili vəziyyətini dərinədən öyrənmişdi, xalqın dilini və adət ənənəsini də əla bilirdi. Kermit Ruzvelt özünü İranda Birləşmiş

Ştatlarda olduğu kimi sərbəst hiss edirdi. Ruzvelt Tehranda fitnə-fəsad törədərək iranlıları bir-birinə qarşı qoymağa başladı ki, Müsəddiq hökumətinin yıxılmasını tezləşdirsən. Bu sui-qəsdin mərkəzində isə MKİ-nin aparıcı əməkdaşı Corc Kyuve və onun köməkçiləri B.Herrman və Dik Menvill dururdular.

Tehrana gələn Ruzvelt elə ilk gündən Kyuve, Herrman və başqa əməkdaşlarla apardığı söhbətlərdə onların diqqətini ölkədəki son hadisələrə cəlb etdi. Ruzveltin fikrinə görə əməliyyatın keçirilməsi üçün ölkədə əla vəziyyət yaranmışdı. Mətbuatda Müsəddiq hökumətinə qarşı hücumlar başlanmışdı. Tehranda isə vəziyyət gərginləşmişdi. Hökumət general Zahidini həbs etmək əmrini vermişdi. Zahidi isə məcbur olaraq dağlarda gizlənmişdi. Ruzvelt gizli olaraq generalın dostu Mustafa Veysi və Beyrut Universitetinin amerikalı tələbəsi Dik Menvillin köməkliyi ilə görüşməyə çalışırdı. Ruzvelt Mustafaya ilə məhz Dik Menvill görüşdürmüşdü.

Müsəddiq hökumətinin devrilməsi planı "Ayaks" adlandırılmışdı. Plan baxılmaq və təsdiqlənmək üçün dövlət katibi Con Foster Dallesə verilmişdi.

Bu plan 1953-cü il iyun ayının 23-də dövlət katibinin sədrliyi ilə ABŞ hökumətinin yuxarı dairələrinin nümayəndələrinin keçirdiyi iclasda təsdiq edildi. İclasda qərara alındı ki, "Ayaks" planı təsdiq edilmək üçün prezidentə verilsin. Orada qərara alındı ki, maskirovka etmək məqsədi ilə dövlət çevrilişinə qədər Kyuve İrandan çıxıb getsin və sui-qəsdin keçirilməsini Ruzveltə versin. Ruzvelt isə gizli ad altında hərəkət etməli idi. Onun Ceymis F. Lokric adı ilə işlədiyini yalnız bir neçə adam bilməli idi. Kyuvenin yerini isə Herrman tutmalı idi. O Yaxın Şərqlə bir il

əvvəl gəlmişdi. Onu İran dairələrində böyük nəşriyyat sindikatının biznesmeni kimi tanıyırdılar. Ruzveltlə birlikdə İrana Stounman gəlmişdi. Stounman da əvvəllər İranda işləmişdi və regionu çox yaxşı tanıyırdı. Hərbi planın yerinə yetirilməsinə o məsuliyyət daşıyırdı. Stounmanı İran silahlı qüvvələrinin nümayəndələri ilə əlaqələrdə və böhranlı vəziyyətdə şaha kömək edərək Müsəddiqə sadıq olan qüvvələrə qarşı çıxmaq üçün istifadə etmək nəzərdə tutulurdu.

"Bosko qardaşları" adlandırılan iki yerli iranlı əsas rolunu oynamalıydı. Onlardan biri jurnalist, digəri isə hüquqşünas idi. Onlar öz tanışlarından istifadə edərək "Əlahəzrət Şahənşahı" dəstəkləyərək lazımı anda nümayişlər təşkil etməli idilər. Müsəddiq ölkədəki vəziyyətin ağır olduğunu görərək 1953-cü il avqust ayının 2-də məclisi buraxdı və referendum keçirdi. Referendum böyük səs çoxluğu ilə qəbul edildi. Eyni zamanda o xalqdan xahiş etdi ki, ordunu və polisi şübhəli elementlərdən təmizləmək üçün ona əlavə hüquqlar versinlər.

Vəşinqtondan daxil olan məlumatlardan aydın olduğu kimi, tədbirin uğurla həyata keçirilməsi üçün şahı inandırmaq lazımdı ki, ABŞ onu dəstəkləyir. Ruzveltin şahla bir neçə dəfə görüşməsi Milli hökumətin devrilməsi planı razılaşıdırıldı. Şah çevriliş planını sözsüz qəbul etdi. Belə şərtləşdirildi ki, Müsəddiq hökuməti devrildikdən sonra şəxsən general Zahidi hökuməti formalaşdıracaq.

Ruzveltə şahın gizli görüşü "Ayaks" planının həyata keçirilməsinin vaxtını müəyyənləşdirdi. Şah istəyirdi ki, ona sadıq olan qüvvələri sərbəst edənə qədər heç bir informasiya sızmasın. Ruzvelt şahla razılaşırdı ki, əməliyyatın başlanması üçün hər şey hazır

olanda Şah Müsəddiqin azad olunması üçün fərman imzalayacaq və Zahidini Baş Nazir təyin edəcək. Sonra isə özünün Xəzər dənizi sahilindəki iqamətgahına gedəcəkdir. Ruzvelt onu da bildirdi ki, əgər çevriliş uğursuzluğa düşər olarsa onda bizim təyyarə ilə Bağdada uçarıq. Haraya gedib getməməyimizi isə orada müzakirə edərək.

Şahla danışıqlarda əsas yeri “dörd xəttədən hücum” tuturdu ki, bunlar şahı sadıq olan qüvvələr idi. “Birinci hücum xətti” din xadimləri və ruhanilərlə ittifaqa girmək. “İkinci hücum xətti” hərbiçilər tərəfindən şahın dəstəklənməsi, orduda olan inanılmış bir qrup zabitin İran ordusundakı təsirindən bəhrələnmək. “Üçüncü hücum xətti” “Bosko qardaşları”nın gizli fəaliyyət göstərən qrupunun gizli təşkilatı. Bu təşkilat anti hökumət vərəqələri yaymaqla fəal surətdə şah tərəfdarlarına kömək etməli müxalifətin görkəmli liderlərini izləməli idilər. Gizli təşkilatın üzvləri müvəqqəti olaraq yox olmalı və ümumi çıxış etmək üçün siqnal gözləməli idilər.

“Dördüncü hücum xətti” isə general Zahidi və oğlunun hərəkəti idi. Generalın özü hələ də dağlarda gizləniydi. Ruzvelt şahı informasiya verdi ki, bir neçə gün bundan əvvəl generalın gizləndiyi yerdə olubdur. Zahidi ilə söhbətin məğzini şahı danışaraq ölkənin bir çox görkəmli şəxsiyyət və xadimlərinin də əməliyyata cəlb olunacağını bildirdi.

Ruzvelin şahla görüşü bir də hərəkət başlanan anda oldu. Avqust ayının 8-dən 9-na keçən gecə onlar çevrilişin xırda detallarını da müzakirə etdilər. Ruzvelt şahı onu da bildirdi ki, şahın imzalayacağı fərmanı ona Xəzər dənizi sahilinə getməmişdən səhər tezdən götürəcəklər.

Lakin vəziyyət elə oldu ki, fərmanı saraya vaxtında gətirə bilmədilər. Onlar belə qərara gəldilər ki, etibarlı şəxs şahın saray mühafizəsinin rəisi polkovnik Nəsiri ilə hərəkətə başlasınlar.

1953-cü il avqustun 15-də sənbə günü çevrilişin son iclası oldu. İclasdan sonra Ruzvelt şahə yollandı ki, görsün şahərdə vəziyyət necədir. Hərbi hissə şahərdə hərəkət edirmi. Şahərdə vəziyyəti müşahidə etdikdən sonra Herrmanın mənzil qərargahına gəldi və polkovnik Nəsirinin qayıtmasını gözlədi ki, fərmanın Müsəddiqə təqdim olunmasını öyrənsin.

Səhər saat 6-da radio öz verilişlərinə başladı. Himn çalınandan sonra radio ilə Müsəddiq çıxış etməyə başladı. O, çıxışında bildirdi ki, şah xarici qüvvələrin təsiri altında qanuni hökumət başçısını güclə hakimiyyətdən kənarlaşdırır. Buna görə də hakimiyyəti öz əlinə almağa məcburdur. Müsəddiq hökumətinin devrilməsi haqqında general Rahiyə xəbər verdilər. O təcili şahərdə getdi ki, hökumətə sadıq olan qüvvələri ayağa qaldırsın.

Avqust ayının 15-də saat 22³⁰ dəqiqədə Müsəddiqin hakimiyyətdən kənarlaşdırılması haqqında fərmanı ona təqdim etmək üçün polkovnik Nəsiri bir neçə tankın müşayiəti ilə Sədiabad sarayından Baş Nazirin evinə getdi. Fərmanı təqdim edəndə qədər Müsəddiqi həbs etmək mümkün olmadı. Nəsiri yolda ləngidiyindən Müsəddiqi evində təyin olunmuş vaxtdan sonra tapdı. Bu vaxta qədər general Rahi baş nazirə sadıq olan qüvvələri onun evinin ətrafında yerləşdirdi və qərara aldılar ki, Nəsirini tutsunlar. Polkovnik bəyanat verdi ki, o əlahəzrət Şahən-şahın əmrini yerinə yetirir. Sonra da Müsəddiqə görüşməyi tələb etdi ki, fərmanı ona təqdim etsin.

Lakin general Rahi Nəsirini qiyama təhrik etməkdə təqsirləndirərək onu həbs edib həbsxanaya saldırdı.

Sui-qəsdçilər qərara aldılar ki, general Zahidini gətirib Ruzveltin operativ qrupunun üzvü F.Tsimmermanın zirzəmisində gizlətsinlər. Ruzvelt general Zahidinin arxasınca tələsdi. General isə öz mundirini çemodana qoyub onu gözləyirdi. Generalı odevalla örtüb Ruzvelt maşınla onu Tsimmermanın evinə gətirdi. Mənzil qərargaha gələn Ruzvelt hazırlığı yoxladı. Bəzi mühüm tapşırıqlar verdi və şahın verdiyi fərmanın rotaprintdə 2 ədəd surətini çıxardı. Birinci fərmanla Zahidi Baş Nazir təyin olunurdu. Fərmanın icrasını "Bosko qardaşları", MKİ-nin başqa agentləri və Tehrandə başqa iranlılar təmin etməli idilər. Mustafa Veysi və Möhsun Taya isə onu İstafanda yerinə yetirməli idilər.

Bundan sonra Ruzvelt Zahidinin arxasınca getdi ki, onun hökumət başçısı kimi fəaliyyətə başlamasına şərait yaratsın. İran Hərbi Hava Qüvvələrinin baş komandanı Gülanşaha tapşırıq ki, tankları çağırınsın və Zahidinin gəlməsini gözləsin ki, onun hərəkətinin təhlükəsizliyini təmin etsin.

Ruzvelt öz xatirələrində yazırdı ki, mən Tsimmermanın evinə getdim və zirzəmiyə girdim. Baş Nazir olmağa hazırlaşan general Zahidi zirzəmidə alt paltarında stulda oturmuşdu. Onun mundiri stulun başına keçirilmişdi. O qalxıb geyinmək istəyəndə həyətdə cingilti və gurultu səsləri gəldi. Zirzəminin qapısı açıldı. Gələnlərin içində mən Gülanşahı tanıdım. Bir az keçəndən sonra tanklar guruldayaraq darvazadan çıxdılar. Tanklardan birində Zahidi də oturmuşdu. Tanklar Təxti-Cəmşiddən çıxıb Məsəddiqin

iqamətgahına tərəf getdilər. General yol üstündə zabitlər klubunda dayandı və həmin an da hökumət kabinetini formalaşdırmağa başladı. Kabinetin tərkibinə başqaları ilə birlikdə Veys və Taya da daxil oldular.

1953-cü il avqust ayının 19-da hadisələr özünün ən yüksək kulminasiya nöqtəsinə çatdı. Hakimiyyətdə çəşqinliq yaranmışdı. Lakin son anda Məsəddiq cəsaratlı qərar qəbul etdi və əmr verdi ki, etibarlı ordu hissələri şəhərə daxil olsun. Bu zaman onun tərəfində dayanandan ordu hissələri ona kömək etmədi. Çünki onlar vəziyyətdən bəhrələnmək üçün öz xeyirlərinə istifadə etdilər. Bu zaman küçədə avaralanan artistlər, satın alınmış adamlar Məsəddiqin evinə doğru yürüş etdilər. Onlar şahı dəstəklədikləri haqqında şüarlar söyləyir və bayraqlar yellədirirdilər. Həmin dəstələrə əsgərlər və polislər də qoşulurdular. İzdiham bazar və məscidin yanından keçərək irəliləyirdi. Onlara yeni-yeni dəstələr də qoşulurdu. İzdiham hökumətin devrilməsi və Məsəddiqin edam olunması tələbi ilə çıxış edirdi. İqtisaf bütün şəhəri əhatə etmişdi. Bunsuz da vəziyyət son həddə çatmışdı. Paytaxta yük maşınlarında və tanklarda Zahidinin tərəfdarları olan hərbiçilər gəlirdi. Qiyamçılar yerli radio qovşağını tuddular.

Şahın tərəfdarları ilə Məsəddiqin tərəfdarları arasındakı toqquşma 9 saatdan artıq davam etdi.

1953-cü il avqust ayının 19-da Məsəddiq hökuməti devrildi. General Zahidi hakimiyyəti ələ keçirdi. Avqust ayının 22-də şah Tehrana qayıtdı.

Avqust ayının 23-də Ruzvelt saraya getdi. Şah əməliyyatı yaxşı keçirdiyi üçün MKİ-nin nümayəndələrinə təşəkkür etdi. Tezliklə şah və Ruzveltə general Zahidi də qoşuldu. Şahın təşəkkürünə cavab olaraq

bildirdi ki, biz hər nə etdiksə bizim hər ikimizin marağına cavab verir. Əldə etdiyimiz uğurlar bizi mükafatlandırır. Bu hadisələrin uğurla başa çatması münasibəti ilə şah Ruzveltə qızıl portsiqar bağışladı.

1953-cü ilin sentyabr ayının 4-də Ağ evdəki Oval kabinetdə Ruzveltin məruzəsi dinlənildi. Prezident Ruzveltə təşəkkür edib şəxsən ona "Milli təhlükəsizlik" medalını verdi (Bu vaxta qədər bu mükafat təkcə FTX-nin direktoru Edqar Quverə verilmişdi).

1953-cü ilin oktyabr ayında Müsəddiq və onun tərəfdarları hərbi tribunala verildilər. Məhkəmə prosesi 43 gün davam etdi. Müsəddiqə 14 bənddən ibarət ittiham elan edilmişdi: "Dövlətə xəyanət, şahı tabe olmamaq, taxta sui-qəsd, idarə rejimini devirməyə təşəbbüs, respublika yaratmağa cəhd" və s.

1953-cü il dekabr ayının 21-də Müsəddiq edam cəzasına məhkum edildi. Lakin şah bu qərarı yerinə yetirməkdən ehtiyat etdi. Cəzanı yüngülləşdirərək 3 il həbs cəzası ilə əvəz etdi və Müsəddiqi hakimyyətin nəzarəti altında Tehran yaxınlığındakı Əhmədabada göndərdi. Müsəddiq ömrünün sonuna qədər orada yaşadı və 1967-ci ildə ömrünü başa vurdu.

RACİV QANDİ

XX əsrin ən dəhşətli terror qətlərindən biri də Raciv Qandiyə edilən sui-qəsd idi. Hindistanın Baş Nazirinin bu zaman 46 yaşı vardı. Raciv Qandi 1984-cü ildə qətlə yetirilmiş Baş Nazir İndira Qandinin oğlu idi. Anasının ölümündən sonra 1984-cü ildən 1989-cu ilə qədər Raciv Qandi Baş Nazir postunu əlində saxlaya bildi. Lakin 1989-cu ildə onun rəhbərlik

etdiyi partiya məğlubiyyətlə uğradı və Raciv Qandi istefa verdi. 1991-ci ildə Raciv Qandi yenidən siyasət meydanına qayıtmaq istədi. Lakin əleyhdarları onun bu qayıdışının qarşısını almağa müvəffəq oldular. Hindistanın qonşuluğunda yerləşən Şri-Lankada "Tamil-Lama" Azadlıq Pələngləri Təşkilatı fəaliyyət göstərirdi. Onların məqsədləri "Tamil-Lama" əhalisinin milli hüquqlarını müdafiə etmək idi. Bu əhali kiçik ada dövlətinin azlığını təşkil edirdi. Məhz buna görə də "Pələnglər" tamillərin əsas qüvvəsini təşkil edirdi. Bu qüvvələrə qarşı Şri-Lankanın Şimal və Şərq hissəsində Lank ordusu dayanmışdı. Hindistan hökuməti Lank tamillərini himayə edirdi. Çünki Hindistanın öz ərazisində əlli milyona yaxın tamillər yaşayırdı. Bu himayədarlıq onunla başa çatdı ki, "Pələnglər" dar Polka boğazından Şri-Lankanın Şimalından Hindis-

tanın TAMILAND ŞTATINA KEÇMƏSİNƏ MÜDAXİLƏ ETMƏDİLƏR. Bu yolla müharibədən qaçaraq yüz mindən artıq dinc əhali TAMILANDA GƏLDİLƏR.

Lakin 1987-ci ildə Lank "Pələnglər"inin lideri öz Hindistanlı hamiləri ilə mübahisə etdi. Bu vaxt Hindistanın Baş Naziri Raciv Qandi idi.

"Pələnglər" və Hindistan ekspedisiya korpusunun ada dövlətinin Şimalına gəlmiş hissələri arasında əsil müharibə başlandı. Hindistan hökuməti "Pələngləri" TAMILANDA SIXIŞDIRMAĞA BAŞLADI. Onlardan çoxları xüsusi lagerlərə düşdülər, bir çoxu da dəmir barmaqlılar arasına. Bax elə bu zaman da "Pələnglər" Raciv Qandinin ölüm hökmünü verdilər, siqhlərdə onun anasına eyni ölüm hökmü vermişdilər. Lakin həmin hökmü həmin vaxt yerinə yetirə bilmədilər. Çünki Raciv Qandi Baş Nazir olduğu üçün bu hökmü yerinə yetirmək imkanı olmadı. İndira Qandinin mühafizə ştatında 600 adam var idi. Onun ölümündən sonra Raciv Qandinin mühafizə ştatı artaraq 3 min nəfər agentə çatdırıldı. Bundan başqa Baş Nazirin ixtiyarında 36 zirehli avtomobil də vardı. Eyni zamanda Dehlinin 250 nəfər yuxarı rütbəli şəxsi əlli min nəfərlik Dehli polis ordusunun hazırlığı ilə məşğul olurdular. Bunlardan başqa 5 min nəfər də xüsusi müdafiə qrupuna daxil idilər. Mərkəzi ehtiyat polisi və başqa bölmələr də Hindistan hökumət adamlarının təhlükəsizliyini təmin edirdilər.

1989-cu ildə Raciv Qandi Baş Nazir səlahiyyətindən imtina etdi və var gücüylə sədri olduğu Hindistan Milli Konqres partiyası ilə məşğul olmağa başladı. Elə bu vaxtdan da mühafizəsi əvvəllərdə olduğundan çox zəiflədi.

1983-cü ildən "Pələnglər"nin lideri Probxakaran idi.

1991-ci ilin mayında Raciv Qandi seçkiqabağı bir TAMILAND ŞTATINDA MITİNGLƏR KEÇİRMƏLİ İDİ. Bu mitinglər haqqında xəbər tutan "Pələnglər" doqquz nəfərdən ibarət qrup yaratdılar. Həmin qrup bu mitinglərdən bir neçə həftə əvvəl ştata gəldilər və Mədrəs şəhərində öz həmfikirələrinin evlərində gizləndilər.

May ayının 21-də Raciv Qandi Şriperumpudur şəhərinin kənarına gəldi. "Pələnglər" artıq burada onu gözləyirdilər. İki TAMILKI QADIN-DXANU VƏ SUBHA PALTARLARININ ALTINDA PARTLAYICI MADDƏ MITİNGƏ YIĞIŞANLARIN ARASINDA RACIV QANDININ qarşısını kəsdilər. Elə bu zaman da əməliyyata rəhbərlik edən pistoletlə silahlanmış Sivirasan Raciv Qandinin lap yaxınlığında idi. Raciv Qandi adamlara yaxınlaşdı. O gülümsəyərək yığılanları salamladı. Elə bu vaxt terrorçu qadın DXANU ona yaxınlaşdı və hind adətinə görə baş əyərək əyilib onun ayağına toxundu. Elə bu zaman da detenator işə düşdü və güclü partlayış baş verdi. Partlayış kamikadze - qadını, Raciv Qandini və 15 adamı məhv etdi.

Sivirasan və Sühba cinayət baş verən yerdə uğurla gizləndilər. Bu görüşün ən mühüm yerlərini "Pələnglər"ə xüsusi hörmət bəsləyən Xaribabi adlı şəkil çəkən lentə almaq və Raciv Qandinin salamlama prosesini çəkmək üçün Raciv Qandiyə yaxınlaşdı. Partlayış onu demək olar ki, parça-parça etdi. Lakin video kamera işləyirdi. Bu da Sivirasan və Sühbanın orada olduğunu təyin etməyə kömək etdi.

Bu sui-qəsdədən sonra polis bütün ölkədə "Pələnglər"nin konspirativ mənzillərində geniş miqyaslı axtarış aparmağa başladı. Bir neçə gizli emalatxanalar aşkar edildi ki, orada bomba və müxtəlif silahlar saxlanırdı. Təkcə TAMILAND ŞTATINDA polis iki yüz min detenator müsadirə etdi. 50 min metr bikford şnurunu, on

ŞAPUR BƏXTİYAR (1915—1991)

min qranat, on iki min ton yarım partlayıcı maddə aşkarlanaraq götürüldü.

Raciv Qandini öldürənin axtarışı üç aya qədər davam etdi. Bu da 38 adamın ölümü ilə nəticələndi ki, bunlardan 32-si "Tamil-Lama" Azadlıq Pələngləri" gizli təşkilatının üzvləri idilər.

1991-ci ilin avqust ayında Tamiland ştatının Karnataka ştatına çatan balaca kəndində polis "Pələnglər" təşkilatı üzvlərindən beşinin izinə düşdü. Lakin onlar öz həmkarlarının keçirdikləri əzab-əziyyəti çəkməmək üçün özlərini öldürdülər. Gizləndikləri yerdə polislər onların ünvanlarını üzə çıxardılar. Onların ünvanlarına gedən polislər Hindistanın cənubundakı Banqalara ətrafında "Pələnglər" təşkilatının yeddi üzvünü mühasirəyə aldılar.

Polislərin təslim olun təklifinə "Pələnglər" avtomatdan atəş açmaqla cavab verdilər və nəticədə onlardan üç nəfəri yaralandı.

Döyüş o vaxta qədər davam etdi ki, "Pələnglər" in güllələri qurtardı. Bundan sonra onlar kalium-sianid ampulalarını çıxarıb hamısı birdən dişlədilər. Həlak olanlar arasında Sivarasan və Sübha da var idi. Raciv Qandiyə sui-qəsd edənlərin axırı beləcə sona çatdı.

1979-cu ildə İran rejimi ilə razılaşmayan Baş Nazir Şapur Bəxtiyar ölkəni tərk edərək Fransaya qaçdı. Şapur Bəxtiyar İrandan qaçandan sonra Fransada 1980-ci ildə ona sui-qəsd oldu. Sui-qəsd tərədən İran yaraqlılarının başçısı Anis Nəqqaş yaxalandı. Fransa hökuməti onu ömürlük həbs cəzasına məhkum etdi. Lakin 1990-cı ildə Fransanın prezidenti

Fransua Mitteran humanistlik edərək onu əfv etdi. Elə o zamandan da Şapur Bəxtiyar Fransada diqqətlə və ciddi surətdə mühafizə edilən mühacir oldu. Lakin bu ciddi mühafizə ancaq 1991-ci ilə qədər davam etdi.

1991-ci ilin avqust ayının 7-dən 8-nə keçən gecə 76 yaşlı Şapur Bəxtiyarı terrorçular yaşadığı evdə öldürdülər. Şapur Paris ətrafındakı Sürendə yaşayırdı. Terrorçular keçmiş Baş Naziri və onun katibi Furuş Katibi evdə qətlə yetirmişdilər. Ən təəccüblüsü bu idi ki, qətl hadisəsi baş verən zaman evdə 4 mühafizəçi olmuşdu. Onlardan biri evin girişində, ikincisi evin arxasında, qalan iki nəfər isə cinayət baş verən evdə idi. Lakin mühafizəçilərin 4-də cinayət tərədən terrorçunu və ya terrorçuları nə görmüş, nə də eşitmişdilər.

Şapur Bəxtiyarı qonaq otağındakı divanda

boğazından kəsilmiş vəziyyətdə tapdılar. Meyitin üstünü odayalla örtmüşdülər. Onun katibi meyiddən bir neçə metr aralı böyründən dərin yara almış vəziyyətdə döşəmə üstündə qalmışdı.

Bəxtiyarın İran rejimi ilə barışmadığını bilən analitiklər terror hadisəsini İran hökuməti ilə əlaqələndirdilər. Lakin Tehran rəsmiləri bundan boyun qaçırdılar və bildirdilər ki, hər hansı bir beynəlxalq təşkilatla bu cinayəti açmaq üçün əməkdaşlığa hazırdırlar. Bununla belə fransız polisi 3 İran vətəndaşını həbs etdi. Onlar həmin günlər Parisdə olduqları üçün Şapur Bəxtiyarın qətlə yetirilməsində günahlandırıldılar. Haman şəxslərin adları: Əli Vəkil (21 avqust 1991-i ildə həbs edildi), Məsud Həndi (o qatili Fransada hər yərə getmək üçün viza ilə təmin etmişdi), Zeynə Abdin Sərhədi (Berndə İran səfirliyinin 3-cü katibidir. O da qatilə İsveçrədən İrana getmək üçün kömək etmişdi), İstintaq belə hesab etdi ki, qətlin baş icraçısı Əli Vəkil Raddır. Lakin 1994-cü ilin noyabrındakı məhkəmədə o özünün günahkar olduğunu rədd etdi və bildirdi ki, qətlə iştirak etsə də, qatillərin planından xəbərsiz olub (onu da qeyd etmək ki, ölümdə iştirak edən digər iki iranlı polis tuta bilmədi). Vəkillərin fikrinə qətl hadisəsini Əli Vəkil Radın üstünə İran Xüsusi Xidmət orqanları ona görə yıxırlar ki, o, Şapur Bəxtiyarın özünün yaratdığı İran Milli müqavimət hərəkatının üzvüdür. Əli Vəkil 1994-cü il dekabr ayının altısında ömürlük həbs cəzasına, Məsud Həndi 10 il həbs cəzasına məhkum olundular. Zeynə Abdin Sərhədiyə isə bəraət verildi. Şapur Bəxtiyarın dul qadını son hökmü eşidib belə bir bəyanat verdi: — İran səfirliyində fransız ədalət məhkəməsinin üzünə gələcəklər”.

ULOF PALME (1927—1986)

Ulof Palme 1927-ci ildə anadan olmuşdur. Tezliklə atadan yetim qalan Ulofu Siqtunedəki internat məktəbinə vermişlər. O, 7 il burada oxuduqdan sonra qohumları onu Stokholmda sağlar təşkilatının mərkəzi mətbuatına müxbir düzəldilər. 1945-ci ildə o Stokholm institutuna daxil oldu. Rektorluq Ulof Palmenin bacarıqlı tələbə olduğunu görüb sonuncu kursda ona təqaüd təyin edərək Amerikanın Ohayo ştatındakı Kenon Kollecinə göndərdi. Ulof Palme 1948-ci ildə uğurla bakalavr diplomunu müdafiə etdi. O, 1949-cu ildə İsveçrəyə qayıtdı. Vətənə qayıdan Palme Amerikada “Müharibədən sonrakı nəsil” adlı məqalə yazdı. Bu məqalədə Amerika gənclərinin özlərinə inamını və gələcəkdə onların “Avropanın xilaskarı” olacağını, Amerika nümunəsi əsasında dünyanı düzəldəcəklərini faktlarla yazmışdı. Palme Amerika gənclərini “dünyanın ümidi” adlandırmışdı. Palmenin amerika mövqeyini İsveç tələbələr ittifaqında görüb onu Beynəlxalq əlaqələr şöbəsində işə götürdülər. Bu təşkilata daxil olan Palme tezliklə Avropa tələbə hərəkatının liderlərindən biri oldu. 1948-ci ildə o Amerikanı qoca Avropaya yol göstərən bir ölkə sayır.

Marşall planının isə tarixin inkişafından qaçılmaz olduğunu yazırdı. 1949-cu ildə Praqada olanda isə antikommunist oldu. 1950-ci ildə belə qərara gəldi ki, Amerika yolu birtərəflidir. O İsveç hökumətində uzun müddət işlədi və müxtəlif nazir postlarını tutdu. 1968-ci il nümayişlərinin başında duran Palme Vyetnamı müdafiə edərək Antiamerikaya qarşı mitinqlərində iştirak etdi və Moskvada Vyetnam səfiri ilə bir yerdə dayandı. Bu da bütün dünyada böyük sensasiyaya səbəb oldu və səs-küy yaratdı.

Palme tezliklə sosial-demokratların lideri kimi Baş Nazir oldu. Onun prinsipsiz olduğunu görən müxalifət bundan istifadə edərək Palmenin populyarlığına zərbələr vurmağa başladı. 1970-ci ildə onun və partiyasının vəziyyəti ağırlaşdı. Partiya səs itirməyə məruz qaldı və Palme Baş Nazir kreslosunu 1976-cı ildə itirdi. 1982-ci il seçkilərində Palme yenidən qalib gələrək Baş Nazir kreslosunda oturdu: Lakin onun Baş nazirliyi 1986-cı ilə qədər davam etdi.

Yüz doxsan üç il İsveçdə terror hadisəsi baş verməmişdi. İsveçdə sonuncu terror hadisəsi 1792-ci il mart ayının 16-da baş vermişdi. Haman terror hadisəsi İsveç kralı XIII Qustava qarşı törədilmişdi. 1986-cı ilə qədər İsveç xalqı fəxr edirdi ki, bizim ölkəmizdə terrorçu yoxdur. Bu fikir 1986-cı ildə birdən-birə puça çıxdı.

1986-cı ilin fevral ayının 28-də İsveçi, eləcə də bütün dünyanı lərzəyə gətirən bir hadisə baş verdi. Həmin gün İsveçin tarixinə faciəli qara gün kimi daxil oldu. İsveçin Baş Naziri Ulof Palme xanımı Lisbet ilə "Qrand" kinoteatrına getdilər. Kinoteatr Stokholmun Sveavegen küçəsində yerləşir. İsveçin Baş Nazirinin heç vaxt mühafizəsi olmadığından, onlar mühafizəsiz kino-

teatra yollandılar. Baş Nazirin xidməti avtomobili isə ancaq iş vaxtı ona xidmət edirdi. Qalan vaxtlar şəhərdə Baş Nazir piyada gəzirdi. Həmin gün ər-arvad metro ilə kino-teatra gəlmişdilər. Kino-teatrdan da çıxıb metroya qədər getməyə hazırlaşmışdılar. Onlar kino-teatrdan çıxanda arxalarınca naməlum bir kişi gəlməyə başladı. Naməlum kişi onların arxasınca on-on beş metr geridə gəlirdi. Sveavegen küçəsi ilə Tunnelqatan küçəsinin kəsişdiyi yerdə naməlum adam addımlarını sürətləndirərək ər-arvada çatdı. Naməlum adam Baş Nazir və xanımına çatan kimi cibindən tapançasını çıxararaq soyuqqanlıqla bir neçə metrlikdən Baş Nazirə atəş açdı. Güllə onun kürəyindən dəyib onurğa sümüyünü zədələdi. Baş Nazirin xanımı güllə səsində geri çevriləndə qatil onu da kürəyindən yaralayaraq qaçıb qaranlıqda yox oldu.

Yaralıların yaxınlığında olan taksi sürücüsü radio ilə polis çağırdı. Polisin arxasınca "təcili yardım" maşını da gəldi. Yaralı Baş Naziri hospitala apardılar. 1986-cı ilin mart ayının 1-də saat 12⁰⁶ dəqiqədə Baş Nazir həyatla vidalaşdı. Onun ölümündən sonra polis komissarı Hans Xolmerin rəhbərliyi ilə İstintaq qrupu yaradıldı. İstintaq qrupu müxtəlif versiyalar üzərində işləməyə başladı. Belə versiyalardan birinə görə İsveçdə olan terrorçu "Kürd fəhlə Partiyası" (PKK) şübhələr doğururdu. Həmin dövrdə bu partiya artıq terrorçu təşkilat kimi tanınmışdı. Kütləvi həbslər olsa da polis heç bir fakt əldə edə bilmədi.

Bundan sonra polis Nasist "Şimal Dövlət Partiyası"nın terror aksiyası versiyası üzərində də işlədi. Lakin sübutlar olmadığı üçün bu versiya da öz təsdiqini tapmadı.

Üçüncü versiya ekstremist xristian sektası idi.

Lakin bu versiya da özünü doğrultmadı. 1987-ci ilin fevral ayında irəli sürülmüş bütün versiyaların özünü doğrultmadığını görən yeni seçilmiş Baş Nazir İnqvar Karlsson qərara aldı ki, istintaq qrupunun rəisini dəyişdirsin. Hans Xolmer istintaq qrupunun rəisliyindən kənarlaşdırıldı və onun yerinə İsveç dövlət polisinin rəisi Holger Romander təyin edildi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu cinayət polis üçün ən ağır zərbə idi. Hans Xolmer vəzifədən kənarlaşdırıldıqdan sonra yeni xələfi haqqında dedi ki, o bu ağır cinayəti açmağa qadir deyil. Cinayətin ağırlığını nəzərə alan hökumət qəzetlərdə elan verdi ki, qətlin açılmasına kömək edəcək informasiyanı verən adam 50 milyon İsveç kronası (8 milyon ABŞ dolları) mükafat alacaq.

İlk şübhəli şəxs sağ partiyadan olan İsveç dili müəllimi idi. Həmin müəllim partiya qurultayında Palmenin sözünü tez-tez kəsərdi. Lakin 7 gün sonra sübut olmadığına görə onu azad etdilər. Müəllim azad edildikdən sonra bir qrup kürd mühacirini tutdular. Onlardan üçünə ölümdə iştirak etdikləri üçün ittiham elan etdilər. Polislər belə hesab edirdilər ki, İrana silah satmağa qadağa qoyduğu üçün İran hökuməti kürdləri muzzla tutmuşdur. Lakin əsaslı sübut tapmadıqları üçün həmin gün kürdləri azad etdilər.

Kürdləri azad edən polis 1970-ci ildə süngü ilə bir uşağı qətlə yetirən, həbsxanada olmuş bir nəfəri də yaxaladı. Lakin İsveç qanunlarına görə polis tərəfindən saxlanılmış şəxs, məhkəmə qarşısına çıxarılsa da mətbuatda onun adı yazılmır, hətta sifətini də göstərmirlər. Həmin süngülü adam ömrünün xeyli hissəsini həbsxanada keçirmiş, məcburi surətdə psixiatriya xəstəxanasında müalicədə də olmuşdu. 1975-ci ildə həmin uşağı süngü ilə qətlə yetirdiyi üçün 14 aylıq

həbs cəzasına məhkum etmişdilər. 3 il sonra isə 5 il müddətinə həbsxanaya salmışdılar. Xarici mətbuatın yazdığına görə 42 yaşlı Karl Qustav Krister Petterson 1989-cu ildə məhkəmə qarşısında dayandı. İttiham özünü doğrultmadı. Çünki heç bir sübut-dəlil yox idi. Silah tapılmamış, cinayətin motivi yox idi. Eyni zamanda Missis Palme heç bir şübhə yeri qoymadan Pettersonu tanıdı. O atəş açıldıqdan sonra həmin adamı ərinin meyiti yanında gördüyünü söylədi. Lakin o deyə bilmədi ki, həmin şəxs atəş açdı, ya da açmadı? Ümumiyyətlə onun tapançası varmı? Müqəssir isə tamamilə özünün günahsız olduğunu söylədi. Hakimlər onun bəraətinə səs verdilər.

Andlı (prisyaını) hakimlər isə onun günahkar olmasına səs verdilər. Pettersona ömürlük həbs cəzası kəsildi. Bundan sonra İsveç televiziyası ekspertlər və küçələrdəki adamlarla intervünü (müsahibələri) verməyə başladılar. İctimaiyyətin rəyi dəyişmədi. Məhkəmə prosesi aydın etmədi ki, 59 yaşlı Baş Naziri Petterson öldürdü, yoxsa başqası.

1989-cu ildə Apellyasiya məhkəməsi tərkibində 4 professional hüquqşünas və üç andlı (prisyaını) məhkəmə iclasçısı bir səsə əvvəlki qərarı ləğv etdilər. Həmin saat da Pettersonu həbsxanadan buraxdılar.

Elə həmin an da polislər yenidən təhqiqata başladılar.

Bununla bərabər yeni fərziyyələr və şayələr dolaşmağa başladı. Şayələrdən biri də bu idi ki, sui-qəsdçi Çili gizli polisi DİNA, SSRİ-nin DTK-sı və ABŞ-ın MKİ-nin törətmişlər. Polis bu versiya üzərində də araşdırmalar aparmağa başladı. ABŞ MKİ-nin bu işdə əli olmasını kommunistlər xüsusilə vurğulayırdılar.

Solçu Partiya isə bildirdi ki, Palmenin ölümü

siyasi motivlərlə bağlıdır. O, Baş Nazir postunda olanda Amerikanın sürətlə silahlanması planı təhlükə altında idi və özü də NATO ölkələrində böyük populyarlıq qazanmışdı. Əsas etibarını isə FRQ və Hollandiyada. Bu işə ABŞ-in Avropa strategiyasındakı perspektivi arzu olunmaz hala gətirə bilərdi. Bir sözlə bu terror aktı haqqında çoxlu versiyalar irəli sürülmüşdü. Lakin bu versiyalardan heç biri təsdiq edilməmişdi.

1988-ci ilin martında istintaq qrupuna polis komissarı Hans Elvebr rəis təyin olundu. Baş Nazir Ulof Palmenin terrorçu tərəfindən qətlə yetirilməsi yenidən gündəmə gətirildi. Bu məsələnin yenidən gündəmə gətirilməsinə səbəb İtaliya televiziyasında verilən veriliş oldu. Haman verilişdə ABŞ MKİ-nin keçmiş əməkdaşları İbrahim Ratsin və Riçard Brenkin çıxış etmişdilər. Onların çıxışına ilk reaksiya verən İtaliya prezidenti Françesko Kossiçi oldu.

MKİ-nin əməkdaşları Palmenin ölümünü iki təşkilat — ABŞ MKİ-nin və İtaliyada indi qadağan olunmuş P-2 mason lojasının fəaliyyəti ilə əlaqələndirmişdilər. Bu bəyanatdan qəzəblənən İtaliya prezidenti Françesko Kossiçi Baş Nazir Culio Andreottidən xahiş etdi ki, bu məsələ ilə bağlı ABŞ və İsveç hökumətlərinə müraciət etsin. Əgər bu bəyanat doğru olmasa o zaman televiziya onlara çıxış üçün şərait yaratmış adamları və bəyanat verən kələkbazları ciddi cəzalandırınsın.

MKİ-nin keçmiş əməkdaşları bəyanatda deyirdilər ki, İsveçin keçmiş Baş Naziri həmin vaxt İran və İraq arasındakı konfliktə onların arasında vasitəçi idi. İran və İraq arasında vəçitəsi olduğu üçün Vaşinqtonun İrana gizli silah verməsi Ulof Palmeyə

məlum idi. Lojanın həm mafiya arasında, həm də rəsmi dairələr arasında adamları vardı. Elə bu səbəbdən də onlar bu təhlükəli şahidi aradan götürməli idilər. O vaxt mason P-2 lojasının başçısı Liço Celli Palmenin ölümündən üç gün əvvəl Vaşinqtona oradakı loja üzvü, respublikaçılar partiyasının yüksək vəzifəlisi F.Quarinoya teleqram göndərdi. Teleqramda bunlar yazılmışdı. “Bizim dostumuza çatdırın ki, İsveç ağacı doğranacaq”.

Roma qəzetləri indi qeyd etməyi yaddan çıxarmadılar ki, İsveçin Baş Naziri ağaclardan birinin soy adındandır. “Bizim dostumuz”u isə MKİ-nin şefi kimi başa düşmək lazımdır. Ulof Palmenin ölümündə Lojanın əlaqəsi haqqında məlumat hələ 1988-ci ildə Ratsin və Brennekin Amerika radioproqramlarının birində çıxış edərkən verilmişdi. Onun iştirakçıları MKİ-nin İrana silah satılması əməliyyatında oynadığı rolu aydınlaşdırmağa çalışmışdılar. Bundan sonra İsveç polisi çalışdı ki, İnterpol vasitəsi ilə Palmenin ölümünün istintaqını aparən qrupla əlaqə yaratsın. Lakin əlaqə alınmadı. Bu haqda da qrupun rəhbəri Hans Elvebr bu günlərdə bəyanat verdi. Elvebr onu da bəyan etdi ki, İsveçin xahişi ilə MKİ teleqram məsələsini araşdırdı. İtaliya televiziyasındakı verilişdən sonra MKİ-si qətiyyətlə bildirdi ki, Palmenin ölümündə onların heç bir əlaqəsi olmamışdır.

1993-cü ilin avqust ayında M.Zubkonun “İzvestiya” qəzetində dərc etdirdiyi “Ulof Palmeni bizim adam öldürdü. İsveçin sağ tərəf gizli təşkilat üzvünün etirafı” adlı maraqlı bir məqaləsi diqqətli çəkir.

Müəllif yazır: “O, ondan artıq xüsusi forma geyinmiş adamların şəkillərini çıxardı və dedi: — “Ulof Palmeni onlardan biri öldürdü. Bu adam bizim

təşkilatın üzvüdür”.

Benqt adlı şahid SEPO İsveç təhlükəsizlik xidmətinin əməkdaşı haqqında danışdı. Bu SEPO təşkilatı gizli sağ partiyası adı altında “Hərəkət qrupu”na daxil idi. “Aftonbladet” qəzetinin sözlərinə görə “hərəkət qrupu” versiyası İsveç ictimaiyyəti üçün tamamilə yeni sensasiyalı bir xəbər idi.

Şahidlərin dediklərinə görə bu təşkilat çox təhlükəli bir təşkilatdır. 70-ci illərdə yaradılan bu təşkilat Ulof Palmenin siyasəti ilə razılaşmayan İsveç ekstremistlərin birləşməsi məqsədi ilə yaradılmışdı. Onların arasında İsveç hərbi dairəsi və polisə əlaqəli olan adamlar var idi. Benqtin gördüyü bu adam (SEPO-dan olan adam) onlardan biri idi. Polis indi fəal surətdə bu versiya üzərində işləyərək istintaq dairəsinə düşən bu təşkilatın üzvlərini dindirməklə məşğuldur. Onlar isə Baş Nazirə qarşı olmuş terror aksiyasında əlləri olmadığını bildirirlər. Lakin polislərin əllərində xeyli miqdarda əl faktları var ki, “Hərəkət qrupuna” qarşı çox ciddi yanaşmalarını tələb edir.

Həmin qrupdan belə bir fakt əldə olub ki, 1983-cü ildə poçt bankına silahlı basqın olunaraq qarət edilmişdi. Həmin cinayət işi bu günə qədər də açılmamışdır. Poçt bankının divarında ilişib qalmış güllə Ulof Palme öldürüldəndən sonra onun meyitində qalmış gülləyə oxşayır.

Polis onu da aydınlaşdırdı ki, “Hərəkət qrupunda” Xarici İşlər Nazirliyində xidmət edən mühafizəçilər və telefon rabitəsi idarəsində xidmət edən müxtəlif əməkdaşlar da var. Elə bunu da nəzərə alsaq onda deyə bilərik ki, onlar Baş Nazirin ev telefonuna qulaq asmaqda sui-qəsdçilərə köməklik etmişlər.

İndi müstəntiqlər bilirlər ki, Ulof Palmenin

oğlanlarından biri həmin gün onlara zəng vurub bu gün axşam nə ilə məşğul olacaqlarını soruşmuşdur. Əgər terrorçular telefona qulaq asırmışlarsa onda belə qənaətə gəlmək olar ki, terrorçular Palmelərin Stokholmun mərkəzində olan “Qrand” kino-teatrına gəlməyə hazırlaşdıqlarını öyrənmişlər.

Lakin 1995-ci ildə bu versiya qanuni təsdiqini tapmadı.

Ulof Palmenin müəmmalı ölümü XX əsrin müəmmalı ölümü kimi də açılmamış qalır.

VƏSFI TELL (? — 1971)

“Qara sentyabr” Fələstin terror qrupu ilk dəfə 1971-ci il noyabr ayının 28-də bütün dünyaya səs saldı. Həmin gün İordaniyanın Baş Naziri Vəsfı Tellə qarşı terror aktı təşkil edildi. Terrorçular öz qrupunu 1970-ci il sentyabr ayının xatirəsinə “Qara sentyabr” adlandırdılar. 1970-ci ildə İordaniya Kralı Hüseyn İordaniyada olan fələstin partizan hərəkətini dar-madağın etdi. Bu təşkilat “Əl-Fətah”ın “qorxulu silahı” idi ki, Yasir Ərafat da onun rəhbəri idi. “Əl-Fətah” əvvəlcə bu terror aktında “Qara sentyabr” təşkilatının

ali olmadığını bəyan etdi ki, Ərafatın terrorçularla heç bir əlaqəsi yoxdur. Təşkilatın belə bəyanat verməsinə səbəb o idi ki, heç kəs Ərafatı terrorçularla əlaqədə günahlandırma bilməsin. Lakin əvvəl-axır bu işə aydınlıq gətirildi. Belə təkzib sabun köpüyü kimi partladı. Çox keçmədi ki, "Qara sentyabr" Avropada İsrailə iş birliyi quran təşkilatlarda partlayışlar törətməyə başladı.

Vəsfı Tellin öldürülməsi də onların həyata keçirdiyi birinci və ən böyük terror aktu idi.

Fələstinlilər fələstin partizanlarının darmadağın edilməsində Kral Hüseyndən sonra Baş Naziri əsas düşmən hesab edirdilər. 1971-ci il noyabr ayının 28-də Vəsfı Tell Qahirəyə rəsmi səfərə gəlmişdi. Baş Nazir Qahirədəki ən gözəl otellərdən biri olan "Şeraton" otelində qalırdı. Həmin gün Baş Nazir Ərəb dövlətləri liqasının birləşmiş şurasının iclasından qayıdırdı. Həmin iclasda İsrailə qarşı birgə hərəkət etməyin planını müzakirə etmişdilər. Baş Nazir otelin pilləkənlərində avtomat atəşinə tutuldu. Terrorçuların hücumu zamanı İordaniyanın xarici işlər naziri Abdulla Saleh və bir Misir cəngüdəni də yaralandı. Polis terrorçulardan 4 nəfərini həbs etdi. Təhqiqat zamanı cinayətin əsas təşkilatçısı aşkar edildi. Bu Fikri əl Omar idi. Lakin terror aktından 3 ay sonra Fələstin Azadlıq Təşkilatının girovu əsasında azad etdilər. Tellə qarşı təşkil edilmiş terror aktından sonra "Qara sentyabr"ın siyahısına daha neçə-neçə terror aktları əlavə olundu.

1972-ci ildə Münhen olimpiyadasında idmançıların güllələnməsi, Xartumda diplomatların öldürülməsi, "Lyuftqan"za təyyarəsinin qaçırılması və s. kimi terror aktları da oldu.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

PREZİDENTLƏR

Aramburo Pedro Yudcino	4
Betankur Romulo	7
Əhməd Abdullah Abderman	9
Əli Soilih	9
Əhməd Hüseyin əl Haşimi	12
Əliyev Heydər	14
Dou Samuel Kanyon	18
I Georq	21
II Həsən	23
Jmayel Başir	24
Karransa Venustiano	26
Madero Fransisko İndalesio	29
Mak Kinli Uilyam	31
Nqo Din Zem	34
Obreqon Alvaro	37
Pak Çon Xi	40
Remon Xose Antonio	43
Rixard fon Vaytsezekker	44
Sapata Emiliano	46
Serbski Aleksandr Obrenoviç	50
Teodor Ruzvelt	52
Truxilo Molina Rafael Leonidas	55
Eduard Şevardnadze	60

BAŞ NAZİRLƏR

Liaqut Əli xan	64
Aldo Moro	66
Dolfus Engelbert	74
İndira Qandi	82
İnukai Tsuyasi	88
İon Duka	89
İshaq Rabin	92
İto Xirobumi	98
Kalinesku Armand	99
Qolda Meir	100
Luisa Karrero Blanco	106
Mahmud Fəhmi Paşa	109
Marqaret Tetçer	110
Məhəmməd Müsəddiq	114
Raçiv Qandi	123
Şapur Bəxtiyar	127
Ulof Palme	129
Vəsfi Tell	137